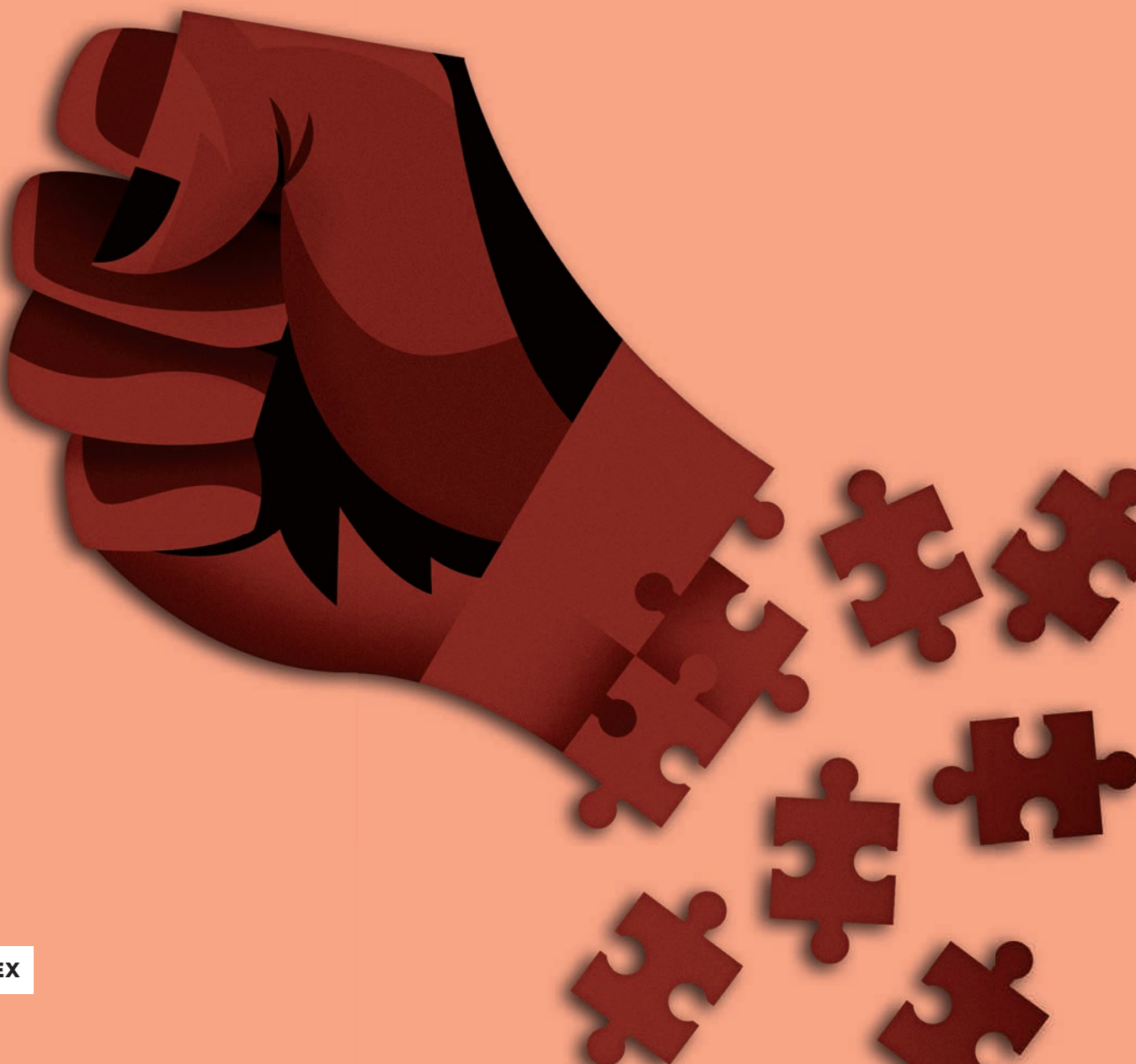

M
E
T
R
O
P
O
L
I
S
BARCELONA

N. 119-JUL. 21

Moltes ciutats han vist aparèixer noves formes de protesta que sovint acaben en aldarulls. Els manifestants són majoritàriament joves que expressen un malestar. Què hi ha al darrera d'aquests esclats de violència?

Violències urbanes

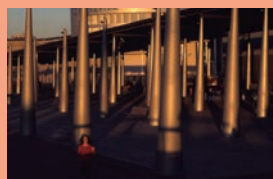
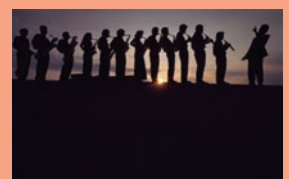
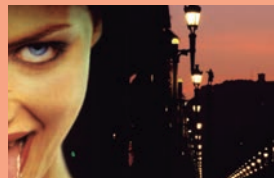

Tino Soriano

Barcelona, 1955. Fotògraf i escriptor, lligat l'últim quart de segle a *National Geographic*, ha col·laborat amb mitjans nacionals i internacionals com a reporter. Entre altres distincions, ha estat guardonat amb el prestigiós World Press Photo i ha rebut reconeixements de l'OMS i la UNESCO, així com el Premi Nacional de Comunicació de la Generalitat. Ha publicat el *best-seller* *Ayúdame a mirar* (Anaya, 2019), entre altres llibres.

Sempre que puc, explico ufanós que vaig néixer al Poble-sec, “al mateix barri que en Serrat” —hi afegeixo, per deixar clara la meua *barcelonitat*—. Quan a l'edat de vuit anys els Reis Mags em van portar un joc anomenat *El pequeño reportero*, vaig agafar la càmera de plàstic Agfa Rapid, inclosa en el lot, que em transformava en un aspirant potencial a l'agència Magnum, per fotografiar el meu entorn. Volia plasmar les petites històries del

barri, els batecs dels ciutadans que poblaven una ciutat més múrria i més còmplice que ara. Potser manies d'un nostàlgic, però en tot cas aquella Barcelona va ser per a mi una font d'inspiració. Des que finalment vaig aconseguir viure del reportatge gràfic i viatjar per tot el món, no he parat de dir meravelles a qualsevol que em preguntí sobre la ciutat on vaig néixer.

Reconèixer i gestionar els conflictes

En els darrers anys hem vist aparèixer noves formes de protesta que sovint han derivat en violència al carrer. Són esclats de naturalesa diversa que han acabat en aldarulls, enfrontaments amb la policia i

destrosses al mobiliari urbà. Barcelona ha estat recentment escenari d'aquest tipus de violència urbana, com abans ho van ser Gènova, Seattle, Praga, París, Londres, Burgos o Estocolm. En l'impuls d'aquestes protestes sobtades, altament expressives i amb un component mediàtic molt acusat, hi trobem moviments que lluiten per velles causes com la independència de Catalunya, l'antifeixisme o la llibertat d'expressió, però també nous col·lectius socials que actuen espontàniament moguts per la ràbia o per una angoixa vital que els porta a utilitzar l'enfrontament com a eina per reclamar atenció i sacsejar l'ordre establert.

No hi ha violència sense causa, encara que de vegades costi identificar-la. En el rerefons d'aquestes manifestacions hi ha diversos motius i diverses maneres d'expressar l'enuig, però sovint aflora també un malestar latent que té a veure amb les desigualtats creixents, el trencament de l'estat del benestar i els canvis econòmics i laborals que deixen una part important de la població a la intempèrie. Els protagonistes solen ser joves, però no sempre és així, com s'ha constatat en el moviment de les Armilles Grogues a França, on van intervenir persones de totes les edats que mai s'haguessin imaginat a si mateixes enfrontant-se a la policia. Que alguns joves hagin interioritzat que sense violència no se'ls fa tant de cas ens hauria de moure a una reflexió profunda sobre l'eficàcia dels actuals mecanismes de participació democràtica.

Més que un desafiament a l'ordre establert, hem de veure aquestes protestes com el símptoma d'un malestar social i d'uns conflictes que cal gestionar. La ciutat aplega en un mateix espai anhels i interessos contraposats, i sovint és també l'escenari on es gesten i s'anticipen les contradiccions del futur. El conflicte no és necessàriament negatiu, però s'ha de saber canalitzar i, sobretot, s'ha d'evitar que s'expressi de manera violenta. No es pot banalitzar ni justificar de cap manera la violència, però tampoc s'ha de criminalitzar la protesta. Una bona política de seguretat és aquella que atén les causes del conflicte i orienta la seva gestió a l'enfortiment de la cohesió social i la participació ciutadana. — Milagros Pérez Oliva

La Rambla. La tasca del fotògraf és suggerir, més que fer una descripció del que té al davant. A la Rambla de Barcelona hi passen mil històries cada segon. Les siluetes i les ombres a primera hora del matí conviden a pensar en la passió d'una trobada furtiva.

Dossier Violències urbanes

4-11

Jérôme Ferret

La nova violència social

12-17

Noe Ayguasenosa

Un model de seguretat
que generi confiança

18-24

Susana Brignoni

Violències, entre
el soroll i el silenci

26-31

**Marta Murrià,
Carles Gonzàlez**

Canvis i tendències en la
percepció de seguretat

32-37

Marc Andreu Acebal

Rere les barricades
de Barcelona

38-42

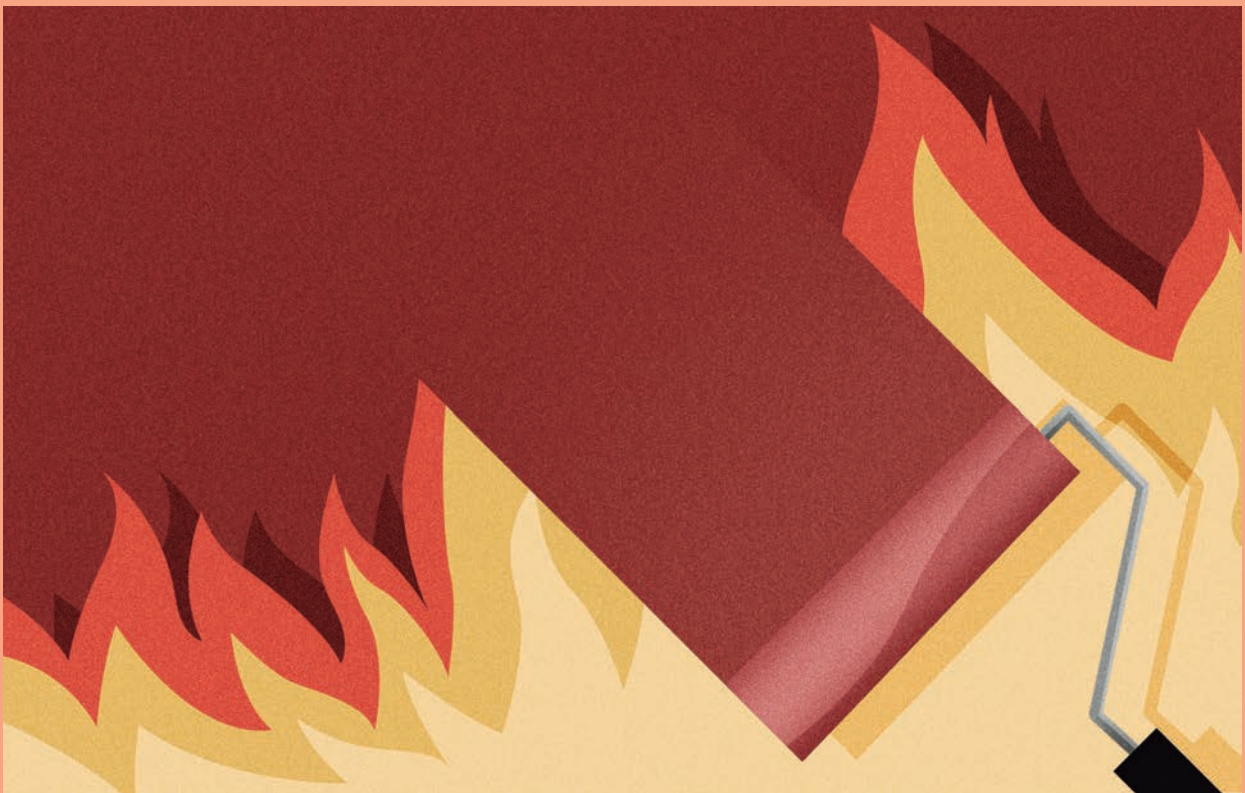
Jose Mansilla

Les bullangues
de Pablo Hasél

La nova violència social Jérôme Ferret

Les ciències socials solen relacionar la violència que s'expressa al carrer amb una organització, un moviment social o una ideologia. Les noves formes de protesta són més difícils de descodificar. La incertesa respecte del seu origen no ha de fer pensar que aquesta violència és cega, que no té sentit. Les bases sobre les quals es construeix semblen desconegudes, però se situen a la cruïlla d'uns canvis socials i culturals profunds.

Interpretar la violència —cada cop més mediatitzada per la premsa *mainstream* i ara també, i de manera feroç, per les xarxes socials— sempre comporta un perill. De vegades se li concedeix massa importància i massa significacions. D'altres, en canvi, se la considera, amb massa facilitat, gratuïta, destructora i un senyal de l'“ensalvatgiment” de les nostres societats. En tots dos casos, l'error és el mateix: oblidar fer una anàlisi de la violència com a tal, deixar-la “refredar”, com es diu en sociologia. Sempre s'oblida relacionar-la amb els àmbits social i polític. I així, avui la situació es complica enormement, ja que, amb tota evidència, ens manca un model d'interpretació que s'adapti a la nostra “condició social moderna”, per recuperar una expressió de Martuccelli. A fi d'intentar omplir aquest buit, en el nostre treball de teorització de les transformacions de la violència a Espanya i, més en general, a les societats europees, hem defensat que cal elaborar un nou paradigma comparatiu (basant-nos en els treballs de Touraine, Wieviorka, Pérez-Agote i Tejerina). Aquest treball, publicat el 2016, basat en part en la sociologia del coneixement (la mediatització i la interpretació de la violència al carrer són, en si mateixes, un repte molt polític), ens hauria de permetre analitzar els moviments socials contemporanis i els vincles que els relacionen amb la violència, els canvis econòmics i els modes de comunicació.

Moviments com ara les revoltes als guetos francesos, sorgides arran de la violència policial, i també, més recentment, el dels Armilles Grogues a França,¹ que cap sociòleg ni cap polític van saber veure a venir, confirmen amb escreix que cal renovar en profunditat la interpretació dels moviments socials i de la violència. En el cas d'Espanya, es poden esmentar els episodis de violència que es van produir als carrers de Barcelona d'ençà de les mobilitzacions de setembre del 2010 i, fa ben poc, amb el cas Pablo Hasél, el febrer del 2021, perpetrades pels autoanomenats “antisistema”, sense que se sàpiga realment què hi ha darrere d'aquest nom.²

A la llum de la sèrie de violències qualificades, de manera massa imprecisa, d'“urbanes”, és legítim preguntar-se com cal definir la violència contestatària d'avui a les societats europees quan pren formes tan diferents i, sobretot, tan deformades pels mitjans i els discursos populistes. El que pretenem apuntar aquí és, simplement, l'ambigüitat fonamental de la relació entre la violència i els moviments, en el sentit que aquests moviments són violents o, en tot cas, interpretats com a tals. Les noves característiques d'aquests moviments són desconcertants: són sobtats, expressius, ultramediatitzats de manera viral (aquestes violències tan expressives tenen el seu públic a Internet), hiperansiosos, objectes d'una sobreinterpretació permanent.

És evident que la nova configuració de la violència planteja preguntes a qualsevol que intenti entendre-la: la violència que s'expressa amb aquesta nova configuració, és sempre

Notes

1. 2018-2019; s'estima que més de 3 milions de manifestants van participar en l'episodi de violència emblemàtic, el saqueig de l'Arc de Triomf de París, l'1 de desembre del 2018.
2. Jordi Mir, “Hablemos de violencias”, a *El País*, 7 de març de 2021: <https://bit.ly/3xOubQ2>.

Jérôme Ferret, és professor de sociologia de la Universitat de Toulouse 1 Capitole, amb habilitació per dirigir recerques obtinguda a l'École des hautes études en sciences sociales de París, davant d'un tribunal dirigit per Michel Wieviorka. Codirector de la Maison des Sciences de l'Homme et de la Société de Toulouse. Els seus estudis se centren en la violència política, el terrorisme, la dinàmica de confrontació entre els joves i la policia a les zones urbanes de França i a Espanya. Juntament amb Farhad Khosrokhavar, ha escrit un llibre que inclou un capítol inèdit sobre els atemptats de Barcelona de l'any 2017 a partir d'una monografia sobre Ripoll, *Family and Jihadism: the French Experience*, Routledge (publicació prevista per al 2021). En l'actualitat treballa en col·laboració amb Vincent Spenlehauer sobre l'estructuració de les polítiques antiterroristes als Estats Units, a Espanya i a França. Twitter: @j_ferret

relacional? És a dir, és sempre una funció de la relació entre actors ben identificats (militants amb un projecte polític clar) que tenen objectius i significacions polítiques clares, com havia passat fins ara? El cert és que no és gaire probable, i afirmar-ho així és una hipòtesi tan rotunda que trenca amb un inconscient col·lectiu, vigent sobretot en les ciències socials, que sempre ha intentat relacionar la violència que s'expressa al carrer amb una organització, un moviment social o una ideologia. La situació actual és molt més difícil de descodificar, ja que, d'una banda, existeixen uns moviments socials històrics amb una ideologia molt marcada que lluiten per no desaparèixer (com els independentismes a Espanya) i moviments sense ideologia, a priori desorganitzats, que proven noves formes d'estructuració, sobretot a través del món digital, i que tant poden lluitar contra la societat com qüestionar des de dins l'ordre social tal com intenta imposar-se.

Un nou tipus de relació entre violència, moviments i política

Prenguem el cas d'Espanya, un país modelat per uns nacionalismes històrics potents i que ara es veu sacsejat, com altres societats, per nous reptes culturals, identitaris (memòria històrica, religió, gènere, raça) i per la brutal degradació de les condicions econòmiques i socials vitals

---

Avui la violència és més ambivalent, de manera que costa de discernir a quina categoria política pertany. Pot ser una lluita amb objectius identitaris, nacionals, religiosos o, simplement, no tenir cap objectiu aparent.

dels joves en particular i dels assalariats en general. Aquesta incertesa crònica, que tenalla la vida i el futur de les persones, s'ha radicalitzat amb l'experiència omnipresent de la pandèmia actual, que accelera el moviment de desintegració social. Aquesta configuració produeix una violència social

inaudita i engendra, automàticament, expressions violentes que ja no es corresponen amb els marcs clàssics de la política reivindicativa i orquestrada característica de les societats industrials. Avui la violència és més ambivalent, de manera que costa de discernir a quina categoria política pertany. Pot ser una lluita amb objectius identitaris, nacionals, religiosos o, simplement, no tenir cap objectiu aparent, sense que això vulgui dir que no tingui la capacitat de constituir-se en moviment social i d'estructurar una violència més enllà de la mera ràbia. Tanmateix, la incertesa respecte del seu origen no ha de fer pensar que aquesta violència és cega, que no té sentit. Si bé les bases sobre les quals es construeix semblen desconegudes, no deixa de ser cert que se situa a la cruïlla del seguit de canvis socials i culturals profunds que sorgeixen a les societats europees.

Quan vam estudiar la kale borroka del País Basc durant els anys 1990-2000, ja vam poder apreciar-ne la transformació, la qual cosa ens va valdre força crítiques de part d'aquells que veien ETA darrere de tots els actes d'insurrecció de carrer.³ Nosaltres, en canvi, observàvem

Notes

3. La kale borroka ha esdevingut un estereotip que serveix per denunciar qualsevol violència de carrer. Recentment, el líder de Vox, Santiago Abascal, va acusar els manifestants de Barcelona de ser “bandas organizadas de terrorismo callejero”: <https://bit.ly/3f7rOzh>.

4. “El giro social de la ‘kale borroka’”, a *El País*, 31 de març del 2012: <https://bit.ly/3vJ6jL>.

que la violència identitària, nacionalista i radical podia revifar un cop desaparegut un moviment social potent que n’assegurava l’adhesió històrica. Així, vam mostrar que a partir de finals dels anys vuitanta la kale borroka s’alimentava d’altres activismes nascuts de la nova qüestió social globalitzada, però no necessàriament nacionalistes.⁴

Prenguem ara el cas de França. Recentment, el sociòleg Sommier ha elaborat una base de dades inèdita composta de 6.000 episodis de violència política esdevinguts des del 1986 fins a l’actualitat, que ha classificat segons la causa que defensaven: ideològica, independentista, religiosa, professional o social. Sense treure importància al drama dels atemptats terroristes de París de l’any 2015 ni als disturbis sediciosos dels darrers anys, la classificació matisa la idea del creixement de la violència política a França, on avui el nombre d’atacs a persones és molt inferior al dels atacs a béns materials. Així, confirma un retrocés de la violència independentista, però al mateix temps revela tota la diversitat de les expressions d’una ira contra la democràcia representativa que va en augment i contra un món del treball cada vegada més agressiu i que està perdent sentit. La lliçó que se n’extreu és clara: la intensitat amb què els antics moviments socials lluitaven a favor de la integració social en les societats estructurades per classes és la mateixa amb què avui els nous moviments sobtats i fragmentats lluiten contra la desintegració social en una societat en què s’intenten reinventar els lligams de solidaritat, un projecte que de vegades passa per la violència i la confrontació.

Noves propietats: el paradigma dels Armilles Grogues

Qui segueixi els moviments socials i la seva relació amb la violència durant un període llarg de ben segur se sorprendrà per l’espontaneïtat que avui caracteritza els “moviments de carrer”, com a mínim des del final dels anys 2000. També observarà un canvi crucial que complica l’anàlisi i la tasca d’institucions com les forces policials desbordades. Aquestes darreres produeixen també violència i veuen, a més, com es qüestiona la seva legitimitat. Posem un exemple que ens sembla significatiu d’aquest

punt d’inflexió: el moviment dels Armilles Grogues de 2018-2019 a França. Aquest moviment es va formar a partir d’un compte col·lectiu de Facebook creat al sud de França. Un petit grup d’artesans i botiguers es va mobilitzar contra l’augment del preu del gasoil i a favor del reconeixement del

Referèndum d’Iniciativa Popular. El grup inicial es va anar ampliant fins a convertir-se en un moviment prou ampli per mobilitzar sectors socials ben diversos: alumnes d’institut, estudiants universitaris, botiguers, artesans, treballadors assistencials, jubilats... En definitiva, tot un seguit de

---

Els antics moviments socials lluitaven a favor de la integració social en les societats estructurades per classes; avui, els nous moviments sobtats i fragmentats lluiten contra la desintegració social.

persones que exercien professions devaluades van aprofitar el món digital per organitzar-se, malgrat tenir experiències socials i edats ben diverses.

Així doncs, el moviment va emergir a partir de grups d'afinitat construïts a les xarxes socials fora dels radars de mesura de l'opinió pública, va expressar un intens antiinstitucionalisme i va esmerçar un capital particularment important: la visibilitat dels *outsiders*, i fins dels marginats, en l'escenari social. La majoria d'aquests darrers tenien ben poca experiència en manifestacions i enfrontaments amb les forces policials durant manifestacions multitudinàries, la qual cosa explica els excessos i l'ascens inèdit de la violència.

Però la interpretació d'un moviment social d'aquestes característiques no s'ha de reduir a l'expressió d'una ràbia social i a un seguit d'esclats de violència. En realitat, es tracta d'una nova forma de violència que ja es covava a les nostres democràcies fatigades des de principis dels anys 1990. A França, actualment, però també es podria demostrar en el cas d'Espanya (després de la liberalització de les universitats al final dels anys 2000), la qüestió social ha tornat a l'arena política amb força, com ja va demostrar Pierre Bourdieu a *Misère du monde*, el 1993, al voltant de la "fractura social", conseqüència de la neoliberalització dels estats del benestar. Els treballs de Serge Paugam també van evidenciar que aquestes reaccions socials en aparença desordenades són també l'expressió d'una nova classe social en gestació: els individus exclosos des de dins. En primer lloc, exclosos del món del treball: potser per manca de llocs de treball, i ara també per tenir una feina però no poder-ne viure o per tenir una feina ben remunerada però que no fa feliç. En principi, la feina era l'element central de definició de la identitat personal, en una dimensió material i alhora, i sobretot, afectiva extremament forta. El cas és que els més joves, i els

més grans també, incloent-hi els directius, viuen una degradació material i simbòlica causada per una pèrdua de sentit i una marginalització, en particular de les feines assistencials i de l'ensenyament.

I en segon lloc, exclosos del

món polític, ja que els processos electorals fatiguen els electors, els més joves voten cada vegada menys, s'abstenen i avui denuncien la gran quantitat de simulacres democràtics, alguns reals i altres imaginaris; mentrestant, la multiplicació de casos de corrupció dins la família reial espanyola fomenta la sensació, que ja havien expressat els "indignats", que la transició política espanyola és una hipocresia institucional.

Tots aquests vincles professionals i polítics es basaven, és cert, en una moral, una ètica i unes concepcions diferents, però garantien una integració igualitària o, si més no, una creença comuna. En la realitat social d'avui, cada vegada són més els individus que perceben la integració

Aquestes reaccions socials en aparença desordenades són també l'expressió d'una nova classe social en gestació: els individus exclosos des de dins.

com quelcom de fonamentalment injust. I aquesta sensació, objectiva o subjectiva, la confirmen les anàlisis sociològiques: avui el món social està molt fracturat. Així, es pot distingir entre els que tenen la integració assegurada gràcies a una escolarització elitista i l'acumulació d'avantatges; els que —la gran majoria—tenen una integració afeblida (individus més

---

L'expressió de la violència no és mai gratuïta. Pot ser considerada una malaltia o pur vandalisme. Però no voler trobar-hi un sentit no significa que no en tingui.

exposats al risc que senten un dèficit de reconeixement i una angoixant “degradació”); els que tenen una integració precària, el precariat, i els que tenen una integració clarament marginalitzada, els treballadors pobres. Els tres últims grups

tenen experiències comunes, les comparteixen i poden reunir-se en algun moment per expressar la seva ira, ja sigui a Internet o directament al carrer.

La violència i la “no classe social”: refer el lligam

En el cas dels Armilles Grogues, però també en el de moltes altres mobilitzacions d’“indignats”, els fràgils, els precaris i els marginats s’apleguen, es fan visibles i fabriquen un reconeixement mutu, una forma

de reduir la tensió entre l'objectiu de la integració garantida i l'amenaça de la integració marginalitzada, la qual cosa explica l'acostament de les classes mitjanes i les classes intel·lectuals universitàries, amenaçades per la pobresa. Eren invisibles i s'estan fent visibles, encara que per a alguns suposi l'ús de la violència, sigui pel desig d'escandalitzar o per la inexperiència i la fatiga social accelerada per la covid-19.

Per tant, aquesta violència no és sinó el símptoma d'una ruptura sociològica profunda que explica la multiplicació d'aquesta ràbia que de vegades pot acabar en violència: és la constitució i l'expressió d'una "no classe social" que capgira la representació col·lectiva de la societat, abans estructurada en classes socials estables i integrades.

Així doncs, l'expressió de la violència no és mai gratuïta. És cert que pot ser difícil encaixar-la en el llenguatge del passat, per exemple, mitjançant el moviment social en el seu grau de consciència històrica més alt, com el moviment obrer; pot ser considerada una malaltia, i es pot voler criminalitzar-la qualificant-la de pur vandalisme. Però no voler trobar-hi un sentit no significa que no en tingui. A parer nostre, el que hi ha al darrere sempre és més profund que una sèrie d'estats d'ànim; el que hi ha al darrere és l'enllaç entre els individus i la societat. I és força dramàtic, però també tranquil·litzador, constatar allò que Émile Durkheim, el fundador de la sociologia, ens va dir fa 120 anys, quan va parlar de l'anomia com un debilitament de la nostra creença en les institucions.

Violence politique totale.
Un défi pour les sciences sociales, París: Lemieux Editeur, 2015

Crisis social, movimientos y sociedad en España hoy.
Ensayo sobre el proceso conflicto, violencia y subjetivación, Saragossa: Sibirana, 2016

Referències bibliogràfiques

Bourdieu, P. (dir.) *La misère du monde*. Seuil, París, 1993.

Ferret, J. *Crisis social, movimientos y sociedad en España hoy. Ensayo sobre el proceso, conflicto, violencia y subjetivación*. Sibirana, Saragossa, 2016.

Martuccelli, D. *La condition sociale moderne*. Gallimard, París, 2017.

Pérez Agote, A. *Las raíces sociales del nacionalismo vasco*. CIS, Madrid, 2008.

Paugam, S. 33. "Comment comprendre le mouvement des Gilets Jaunes?", a Paugam, S. (dir.). *50 questions de sociologie*. PUF, París, 2020.

Sommier, I. *Violences politiques en France*. Presses ScPo, París, 2021.

Tejerina, B. *La sociedad imaginada*. Trotta, Madrid, 2010.

Touraine, A. *Production de la société*. Seuil, París, 1973, 1993.

Wieviorka, M. "Le nouveau paradigme de la violence (parts 1, 2 et 3)", *Cultures & Conflits*, 29-30, [en línia]. 1998. Publicat en línia el 16 de març del 2006.
URL: <http://conflits.revues.org/index724.html>.

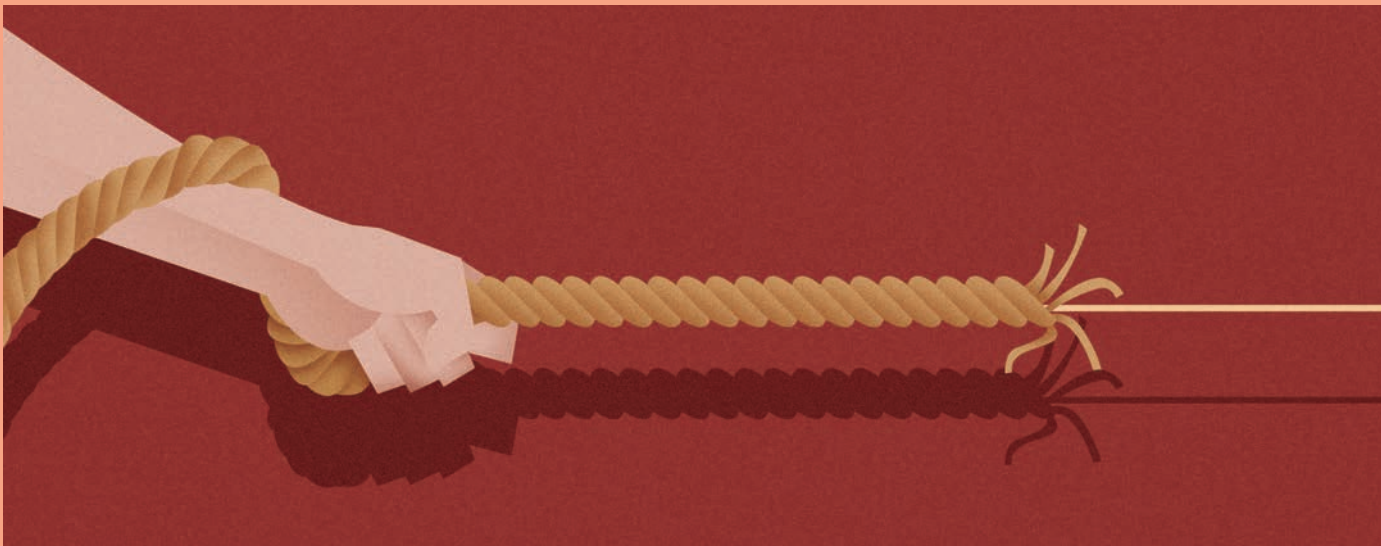
Wieviorka, M. *La violence*. Hachette, París, 2005.

**Un model de
seguretat que
generi confiança**
Noe Ayguasenos

El paradigma
de la seguretat
tradicional, amb la
integritat territorial,
la sobirania

nacional i l'ordre públic com a béns per
protegir, és suficient per encarar els reptes
emergents? És un bon punt de partida,
però cal innovar i avançar cap al concepte
de seguretat crítica, que atén les causes
dels conflictes i contribueix a la seva
transformació en un context de respecte
als drets humans i a una mirada més
integral —menys punitiva i coercitiva—, que
enforteixi la prevenció i la cohesió social.

Malgrat que els indicadors objectius ens poden donar a entendre que vivim en la societat més segura de la història de la humanitat, el cert és que des d'un pla subjectiu la (in)seguretat transita en una altra direcció: les pors es multipliquen i s'instalen amb molta més força en la nostra quotidianitat. L'autor Zygmunt Bauman ha reflexionat molt sobre aquest fet amb el concepte *modernitat líquida*: com els constants canvis socials, familiars, mediambientals, tecnològics i emocionals ens pertorben i ens provoquen pors i percepció d'inseguretat. En tot cas, tant la seguretat com la percepció subjectiva que se'n té, responen a una multiplicitat de factors que abracen tots els àmbits vitals i que a més funcionen com a vasos comunicants, de manera que una inseguretat manifestada en algun àmbit concret acaba afectant la percepció d'inseguretat en altres àmbits.

Aquestes inseguretats tenen diferents expressions i provoquen conflictes, malestars i manifestacions de descontentament, dissidència i discrepància, que s'expressen en forma de desafecció política, polarització, crisi, inseguretats i mobilitzacions. Segons dades del Cos de Mossos d'Esquadra, entre el 2017 i el 2019 hi ha hagut unes 18.200 mobilitzacions a Catalunya, el 92% de les quals han estat pacífiques.¹ En un estat de dret, la missió principal dels cossos de seguretat és garantir l'exercici de drets i llibertats de tothom —de les persones que es mobilitzen i de les que no—. I també vetllar per la seguretat de la ciutadania, amb atenció especial a les persones en situació de més vulnerabilitat, amb un respecte estricte dels drets humans. Aquesta seguretat s'aconsegueix també mantenint l'ordre i la convivència en l'espai públic. Aquest equilibri entre garantir drets i llibertats i mantenir l'ordre públic és un repte etern; no fer-lo possible pot suposar riscos democràtics, desafecció política, desprestigi policial, problemes de convivència i pèrdua de drets i llibertats.

Notes

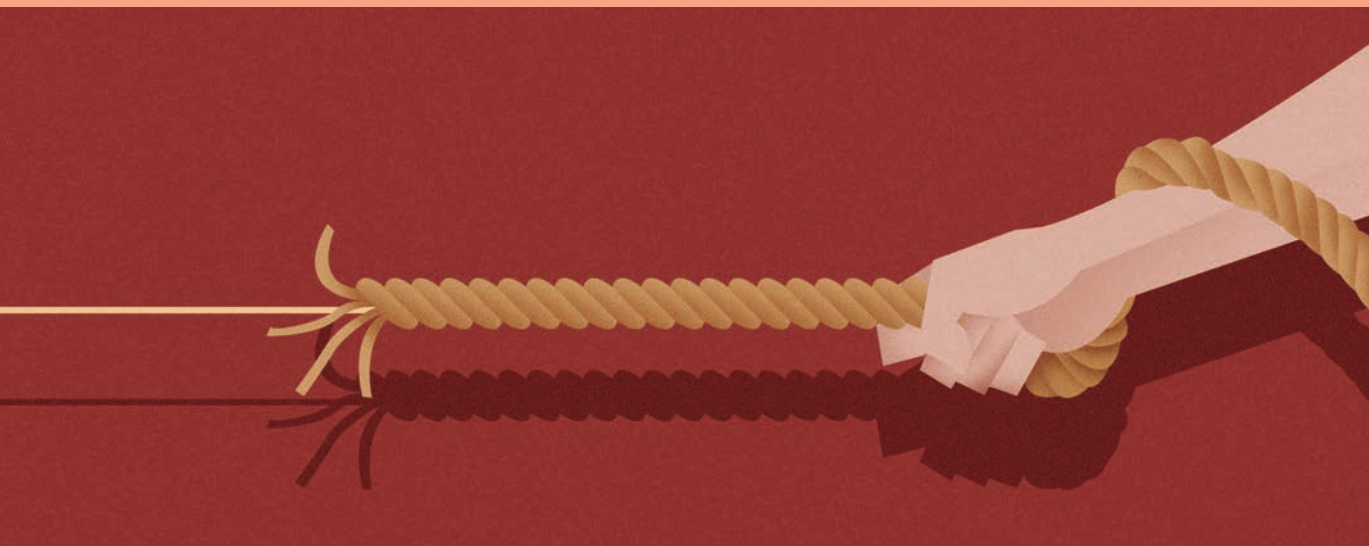
1. Informe d'avaluació i propostes de millora en la gestió de l'ordre públic. 29 de juny de 2020.

© Romuald Gallofré

Noe Ayguasenos i Soro

Diplomada en Cultura de Pau (UAB), postgraduada en Seguretat Pública (UOC) i màster en Prevenció de la Radicalització Violenta (UB). Impulsora de la Unitat de Mediació del Cos de Mossos d'Esquadra. Actualment, coordinadora de processos d'escolta comunitària en projectes d'innovació social.

Un dels factors clau per a la bona gestió dels conflictes de drets a la via pública és tenir clar, com a punt de partida, que el conflicte no és negatiu, sinó que és inherent a la condició humana i ha estat motor de canvis socials essencials en matèria de drets i llibertats. Dit això, si no se n'aborden les causes i no el gestionem, les expressions dels conflictes poden ser violentes. Independentment que s'assoleixin estadis violents o no en els conflictes socials, el fet d'abordar-los i la possibilitat de transformació han de partir de plantejaments holístics i complexos. La resposta a un conflicte existent no pot ser mai exclusivament punitiva, ni tampoc reduccionista, en el sentit d'intentar preservar l'ordre públic. Ara bé, anar a les causes sobrepassa la competència d'ordre públic i de seguretat ciutadana. En aquest context, cal plantejar la seguretat com un àmbit molt més ampli i transversal que la seguretat ciutadana entesa de manera tradicional, aquella que els cossos i forces de seguretat tenen per objectiu preservar. En aquesta línia, podríem començar a

---

La resposta a un conflicte existent no pot ser mai exclusivament punitiva, ni tampoc reduccionista, en el sentit d'intentar preservar l'ordre públic.

treballar des d'altres paradigmes, per exemple, des de la seguretat humana,² que, tal com assenyala Nacions Unides,³ és un enfocament que ajuda a superar les dificultats generalitzades i intersectorials que afecten la supervivència i la dignitat de la ciutadania.

En aquest paradigma encaixa treballar els conflictes amb les

eines de Gestió Alternativa de Conflictes (GAC).

I en aquest sentit, el debat sobre violències es fa necessari. Arran de la situació d'aldarulls a diferents ciutats de Catalunya en les protestes per l'empresonament de Pablo Hasél, s'ha obert també el debat sobre els tipus de violències. Com a mínim, n'hi ha quatre: la directa, sigui verbal, psicològica o física; l'estructural (pobresa, debilitament democràtic, vulneració de drets i llibertats, repressió, etc.); la simbòlica (actes o rituals que reconeixen la violència), i la cultural, que comprèn idees, normes, imaginari col·lectiu, valors i tradició. A la nostra societat, hi podem reconèixer diverses violències, que tenen diverses causes i que afecten la nostra vida de manera més directa o indirecta. Per tant, és indispensable fer una anàlisi interdisciplinària.

En aquesta anàlisi cal diferenciar d'entrada la violència directa com a estratègia, que existeix, com a instrument per aconseguir fites ideològiques, d'aquella violència que sorgeix com a expressió dels malestars no gestionats, tant individualment com col·lectivament. L'exercici de la violència sempre té un impacte elevat en les nostres societats democràtiques; cal no ser ambigu ni caure en la banalització. Conèixer i comprendre les causes de la violència no s'ha de confondre amb justificar o validar l'exercici violent de qualsevol naturalesa. En aquest sentit, cal debatre sobre

el conflicte i les violències. Volem societats sense mobilització, sense conflicte, adormides, que no evolucionin, on no hi càpiga la discrepància i la dissidència? De nou, la resposta és clara: no, tenint present que el dret a manifestació és un dret fonamental.

Cal llegir els conflictes de manera positiva i abordar-los des del paradigma de la GAC. Interpretar-los com a motor de canvi i com a qüestionament de l'estatu quo per avançar socialment. Sovint la seguretat tradicional ha treballat pel manteniment de l'estatu quo. Ens cal més esperit crític, més dissidència i marge per a la discrepància; és el que dona sentit a la democràcia de debò. I el progrés en drets i llibertats va molt lligat a tot això. Ara bé, quines línies vermelles hi posem col·lectivament? Validem les violències com a instrument de mobilització? És ètic i eficaç? Ens fa ser més eficaços en la defensa de drets i llibertats? Volem justificar les violències, frivoltzar sobre l'ús que se'n fa? També aquí tinc clara la resposta: no. Per a un benefici col·lectiu —estratègic i ètic— cal l'aïllament de totes les violències, per consens. Caldrà debatre i trobar consensos, també en qüestions de difícil concòrdia: l'actuació especialitzada de serveis policials d'ordre públic, ¿pot esdevenir una garantia quan tota l'activitat preventiva i de GAC s'ha mostrat insuficient? L'ús legítim de la força per part dels cossos policials —sotmesa a criteris d'oportunitat, congruència i proporcionalitat—, ¿pot ser necessària per aturar escalades de violència, quan la resta d'accions han fracassat?

En aquest punt, es fa necessari pensar com fer front a tot plegat, encetar el debat sobre el model de seguretat. En un moment

de desafecció creixent cap a les institucions, tenir un model de seguretat en sentit no exclusivament securitari, que generi confiança, pot ser un factor clau per als drets de seguretat i llibertat i també contribuir a la vinculació entre

---

El conflicte no és negatiu, sinó que ha estat motor de canvis socials essencials en matèria de drets i llibertats.

ciutadania i policia. Quin model de seguretat volem com a país? ¿Un model de seguretat tradicional, que sembla que es queda curt, per fer compatibles els reptes emergents i la plena garantia de drets i llibertats?

Assumint que el model de seguretat no és tan sols un model policial i que la seguretat abordada com a política pública va més enllà dels cossos i forces de seguretat, cal un plantejament més transversal i interconnectat amb els diferents àmbits de l'acció pública en què s'imbriquen els conflictes. La gestió d'un desnonament, per exemple, pertoca exclusivament a la policia? ¿Té competències suficients per resoldre el conflicte sense fer que escali i alhora ser eficaç per resoldre la situació de vulneració del dret a l'habitatge? La resposta és clara: no. Per poder dur a terme això, cal un nou model de seguretat en què hi siguin presents també les polítiques educatives, socials, comunitàries, de gènere, d'infància, mediambientals, urbanístiques, etc. Per tal de corresponsabilitzar-nos i coordinar accions.

Notes

4. *Provenir* vol dir proveir les persones i els grups de les aptituds necessàries per afrontar un conflicte. La provenció es diferencia de la prevenció de conflictes en el fet que el seu objectiu no és evitar el conflicte sinó aprendre com afrontar-lo.
Font: Escola de Cultura de Pau.

Aquest model ha de basar-se en diversos elements: el compromís dels cossos de seguretat i de la resta d'agents socials i polítics, voluntat de transformar els conflictes, corresponsabilitat i ètica de la responsabilitat. Cal replantejar plegades el model d'ordre públic i apostar de manera integral per la GAC, revisar els mecanismes de control de mala praxi i reconnectar seguretat i ciutadania. S'haurà d'aplicar de manera transversal, impregnant gestió política i quotidianitat, amb un coneixement imparcial i rigorós de l'entorn i del context social, tant a escala local com global. Cal enfortir també la formació de les unitats policials amb eines d'intel·ligència emocional. Teixit social i cossos de seguretat s'han de reconèixer mútuament, aconseguir una connexió real entre ells per fer provenció⁴ i millorar l'eficàcia i l'eficiència, garantint al màxim drets i llibertats.

L'empresa no és senzilla; el repte, tampoc. Cal més política, més implicació ciutadana i més corresponsabilitat. Cal un esforç per fer relats compartits amb perspectiva de bé comú, i amb corresponsabilitat individual i col·lectiva. Amb serenitat i rigor, amb mirada llarga i sense presses, un debat que requereix reflexió i ha de defugir missatges simplistes. No siguem esclaus dels ritmes trepidants que infligeixen les xarxes i condicionen la immediatesa; els conflictes són de gestió pausada. I, sobretot, una bona dosi d'ètica i transparència. Aïllant filies i fòbies. No ens podem permetre, en un estat de dret, de demanar mà dura per als adversaris i guant blanc per als afïns; és discrecionalitat i suposa deteriorament democràtic.

Aprofitem el marc de la seguretat humana i els Objectius de

Desenvolupament Sostenible (ODS).

El 2015 l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible, amb els objectius d'erradicar la pobresa, lluitar contra la desigualtat i la injustícia, i posar fre al canvi climàtic, entre d'altres. Aquesta agenda marca l'acció global pel desenvolupament

fins a l'any 2030 i ens és útil per fer un full de ruta d'actuació connectat per pensar globalment i actuar localment. La transversalitat i la multidimensionalitat de l'agenda en termes econòmics, socials i ambientals desplegada en els disset objectius pot esdevenir un marc excel·lent per al replantejament d'aquestes qüestions. La innovació social està penetrant en totes les polítiques públiques de manera emergent i, en la majoria dels casos, amb el fons del compliment dels ODS. Per què no comencem a plantejar-nos la innovació, també, en l'àmbit de la seguretat?

En definitiva, la policia no pot resoldre el que no es pot resoldre políticament. Cal recuperar el concepte de la política com a mètode de gestió i transformació de conflictes, amb perspectiva de bé comú, i

---

Cal enfortir la formació de les unitats
policials amb eines d'intel·ligència
emocional. Teixit social i cossos de
seguretat s'han de reconèixer mútuament.

Cal recuperar el concepte de la política com a mètode de gestió i transformació de conflictes, amb perspectiva de bé comú, i rebaixar la polarització emocional creixent.

rebaixar la polarització emocional creixent que qüestiona la legitimitat dels altres, amb la màxima participació i corresponsabilitat ciutadana. Com deia Joan Fuster, “la política o la fas o te la fan”; fem-la plegades, incorporant una nova mirada per veure el món —el proper i el llunyà, el local i el global—, una nova

manera de fer, governar, pensar, relacionar-se, gestionar els conflictes i estimar que s’impregni de diàleg i cura. La revolució de les cures, la revolució pendent, i la més pacífica de totes. La revolució d’estimar-nos, d’estimar el món, i el bon tracte a tots els nivells.

Violències, entre el soroll i el silenci

Susana Brignoni

No podem parlar de la violència dels joves sense tenir en compte la posició o els discursos des dels quals s'han sentit violentats prèviament. Les violències poden ser el símptoma social d'una ràbia que, a més de destruir allò que ataca, pot devorar qui les executa.

En diversos àmbits o discursos, es destaca avui la violència com un dels símptomes més rellevants de la nostra contemporaneïtat. Fins i tot encara que no es produeixi, hi és present com una ombra, com una amenaça possible per a la vida quotidiana. Sovint, la violència s'associa amb els joves, però també els nens hi apareixen vinculats.¹ De vegades sentim parlar dels nens “tirans”, i d'ells s'anticipa que es convertiran en “adolescents o joves violents”. S'enumeren senyals d'alarma o factors que augmenten el risc de violència. Amb freqüència sentim que els nens, els adolescents o els joves són cada cop més violents fora i dins de casa.² I també es parla d'un fenomen denominat “violència invertida”,³ amb el qual es crea un clima d'alarma social. La “violència invertida” és el maltractament dels fills als pares, un problema que s'origina, segons els experts, per l'excessiva permissivitat dels pares, entre altres motius. Ara bé, davant d'aquest concepte, la pregunta que hi sobrevola és: si parlem de violència invertida, llavors estem pensant que hi ha una violència “en la bona direcció”? ¿Aquesta idea de “violència invertida” fa al·lusió a una possible nostàlgia del que en altres temps formava part de la “normalitat” i que es plasmava en l'“autoritat” del pare?

Ens trobem en una època en què el significat *violència* sembla acompanyar les diferents formes del vincle social. Això ens duu a pensar que la “violència” així promocionada forma part d'un discurs que tendeix a la naturalització d'una realitat creada sota els efectes següents:

- identificacions (“joves violents”);
  - significats del sentit comú (“d'una família violenta només poden esperar-se fills violents”);
  - gaudi (“la suposada satisfacció que es troba en la violència”).
- Cal qüestionar aquesta naturalització, i per això convé

Susana Brignoni. Psicoanalista. Psicòloga clínica per la Universidad de Buenos Aires i màster en Humanitats per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Membre de l'Escola Lacaniana de Psicoanàlisi (ELP) i de l'Associació Mundial de Psicoanàlisi (AMP). Coordinadora del Servei d'Atenció Clínica a infants i adolescents tutelats (SAR) i membre del Consell de Direcció de la Fundació Nou Barris per a la Salut Mental a Barcelona. És autora del llibre *Pensar las adolescencias* (UOC, 2012) i coautora de *Malestares y subjetividades adolescentes*. També ha publicat diversos articles en revistes especialitzades.

Notes

1. Aquest article és una reflexió a partir del treball d'investigació que estem desenvolupant al Servei d'Atenció a Residències de la DGAIA (SAR) de la Fundació Nou Barris per a la Salut Mental (F9B). La investigació es titula "Violències y desamparos" i s'haurà conclòs al principi del 2022.

2. Sarabia, B. "Violència invertida", a *El Cultural*, 1 de juliol del 2011. <https://elcultural.com/Violencia-invertida>.

3. Barbolla, D., Masa, E. i Díaz, G. *Violència invertida*. Gedisa, Barcelona, 2011.

4. Fernández Villanueva, C. *Jóvenes violentos. Causas psicosociológicas de la violencia en grupo*. Icaria Editorial, Barcelona, 1998.

5. Ons, S. "La violencia contemporánea. Notas sobre la paranoia social", a *Virtualia*, núm. 18. <https://bit.ly/3xLaNmR>.

pluralitzar el significat *violència*. En l'àmbit social es tracta més aviat de les "violències" preses com a respostes que els subjectes, en el nostre cas els joves, inventen davant situacions de malestar. Són plurals i alhora singulars.

De què parlem quan parlem de violències?

Les violències solen presentar-se com una cosa aliena a allò "civilitzat", com si fossin inhumanes. De vegades també es tapen, es neguen o se silencien. Però podem pensar el fenomen o els fenòmens de violència com a aliens o fora de la civilització? O fins i tot: podem pensar-les com un fenomen inhumà?

Les violències apareixen com un dels grans tabús de la nostra societat. Són un tabú, el revers del qual, com assenyala Fernández Villanueva,⁴ és l'"obsessió per la pacificació". Això que ens impacta com a tan nou, però, en realitat no ho és. La qüestió de les violències és present com a tema i preocupació des de sempre.⁵ Prenguem com a exemple Hobbes, que el 1651 ja destacava que l'home era un llop per a l'home, i donava a entendre la presència d'un impuls a la destructivitat inherent a cada ésser humà. Temps després, el "contracte social" apareix com una forma de tractament per a aquesta impulsivitat. El contracte implica una manera de fer passar per la lletra allò que es presenta fora de la paraula. El contracte és, llavors, una forma de tractament. En certa mesura, podem pensar que la idea de contracte introdueix una interpretació: les violències són contràries a l'estructura articulada de la paraula.

Però el contracte oblida al seu torn que les manifestacions subjectives de l'agressivitat no poden ser tractades completament per la paraula. Hi ha un component inherent als éssers humans que no es deixa atrapar per les paraules. Això es una cosa que quan atenem joves podem observar a diari: quan convidem un jove a reflexionar sobre

la seva conducta violenta, pot acceptar aquesta invitació, fins i tot reconèixer el que se li planteja i, tot i així, seguir en un circuit en què les seves conductes es repeteixin. De vegades poden arribar a crear un vincle entre les seves conductes violentes i un afecte que els violenta des de dins, i això ja és un avenç.

Les violències solen presentar-se com una cosa aliena a allò "civilitzat", com si fossin inhumanes. De vegades també es tapen, es neguen o se silencien.

La ràbia

Què és el que hom fa quan parla i què és el que diu quan actua?

Plantejar-nos aquesta pregunta és essencial quan es treballa amb joves, posat que en ells de vegades hi ha una certa dissociació entre fer i dir, entre actuar i saber. Per això és necessari formular-nos preguntes que permetin introduir qualsevol comportament en l'estructura de la paraula i del llenguatge. Paraula i llenguatge són els instruments

que utilitzarem des de la psicoanàlisi per intentar que el subjecte, tingui l'edat que tingui, no quedi atrapat en una dimensió dels efectes que pugui devorar el seu ésser, anul·lar-lo. Busquem instruments que facin que aquest comportament que sembla desarticulat s'encadeni a alguna altra cosa que no sigui de la seva mateixa matèria.

Partim de la idea que les passions no expressen necessàriament un error de judici, sinó que més aviat mostren a cel obert la relació entre les paraules no dites i el cos. Hi ha un foc que crema al cos i, perquè aquest no abrasi del tot el subjecte que l'alberga, s'expressa de maneres diferents. Aquest foc l'anomenen molts joves *ràbia*. “La ràbia està justificada”, era una de les pancartes a les protestes per Pablo Hasél a Barcelona. Parlen d'una ràbia que els posseeix, que els sacseja i que travessa els seus cossos. Ens preguntem, doncs, si podem triar sentir o no sentir ràbia. Com pensar aquest afecte per fora del cos que l'habita? Com pensar un afecte que, de vegades, crea llaços amb els altres i que es converteix en un símptoma social? Partim de la idea que aquesta ràbia s'expressa mitjançant comportaments violents, i el problema que aquests presenten és que, a més de destruir allò que ataquen, poden devorar l'ésser que els executa.

Síntoma social

Crec que no es pot triar sentir o no sentir ràbia, enuig o ira, almenys la primera vegada. La ràbia ens atrapa: atrapa el cos i els sentits i empeny a actuar. Té el format de la pulsíó, que implica un constrenyiment a l'interior del cos que no cessa fins que obté alguna satisfacció, alguna sortida encara que sigui falsa.⁶ Aquest constrenyiment sol articular el

---

La protesta pot tenir diverses causes, però una de les principals és la dificultat que els joves tenen per saber com representar-se en el futur.

malestar dels joves amb aquelles qüestions que en l'àmbit social obren una via per canalitzar la seva protesta. La protesta pot tenir diverses causes, però crec que una de les principals és la dificultat que els joves tenen avui dia per saber com representar-se en el

futur, i aquesta sensació, que molts manifesten, de quedar fixats en una posició, una mena de punt mort “sense sortida”. Avui aquesta fixació té a veure amb les crisis econòmiques, la crisi del discurs polític o la crisi que introdueix a les nostres vides la parada real de la covid-19.

D'alguna manera, els afectes dels joves s'han quedat sense acollida a les institucions, sense la seva empara. Cristina Corea⁷ es pregunta si algunes pràctiques dels joves responen a la dificultat de les institucions per oferir “llocs d'enunciació” o a la pèrdua d'aquestes de la seva capacitat d'instituir. Certs joves, ens diu, no es constitueixen prenent com a marc la institució, sinó en experiències. Les violències, les protestes al carrer, són experiències que inclouen l'altre a qui es dirigeixen. Això tampoc no és nou. L'any 2005, uns joves van sortir a

Notes

7. Corea, C. “Marcas y cicatrices. Sobre las operaciones de los chicos en el desfundamiento”, a *Pedagogía del aburrido. Escuelas destituidas, familias perplejas*. Paidós, Buenos Aires, 2010.

8. Roy, D. “El mal de la juventud”, a *Carretel*, núm. 14, Bilbao, setembre del 2017.

cremar contenidors als afores de París. Era un esclat social en què ells s’anomenaven “rebels”, però remarcaven que el ministre de l’Interior francès els titllava d’“escòria”. Expliquen com es veuen precipitats a contestar a aquest nivell: “Com que som escòria, li donarem feina de neteja a aquest racista... Les paraules fan més mal que els cops”. En certa manera, podem dir que els joves són “obedients” al lloc que l’altre els dona, encara que els convoqui al pitjor lloc. Per això quan pensem en la possibilitat d’un canvi de lloc, això té com a condició l’oferta de l’altre: el lloc des d’on els adults miren els joves és fonamental.

No podem parlar de violències sense pensar des de quins discursos o pràctiques un jove pot haver estat violentat prèviament.

Daniel Roy⁸ diu que hi ha alguna cosa que ja no funciona com abans al nivell del discurs, és a dir, al nivell del que produeix un lligam social entre les persones, i això té implicacions tant al cos com a la mentalitat dels joves. És aquest canvi en els modes de configuració del lligam el que incideix en les modalitats de conductes i de respostes que ells ens presenten.

Les violències apareixen com a respostes de natura paradoxal. El subjecte ataca al lloc on ell mateix se sent atacat. Però aquesta última condició, sentir-se atacat, queda sovint escindida de la seva consciència. Ell “no en sap res, d’això”, en alguns casos; en d’altres, no se sent preocupat pel que va passar o en responsabilitza l’altre, “que el va provocar”. També de vegades trobem la minimització de l’actuació violenta: es manifesta mitjançant la sorpresa del jove a allò que suposa una sanció desmesurada per part de l’adult. Hi ha en ell una sorpresa real, una dimensió enigmàtica producte del curtcircuit existent entre l’acte i la seva significació.

Crec que és necessari intentar que el subjecte habitat per la violència pugui reconduir l’escena actual en què aquesta es produeix cap a aquella “altra escena” en què ell mateix va ser violentat. Trobar l’entrellat del que va quedar fixat com un impuls, sense paraules,

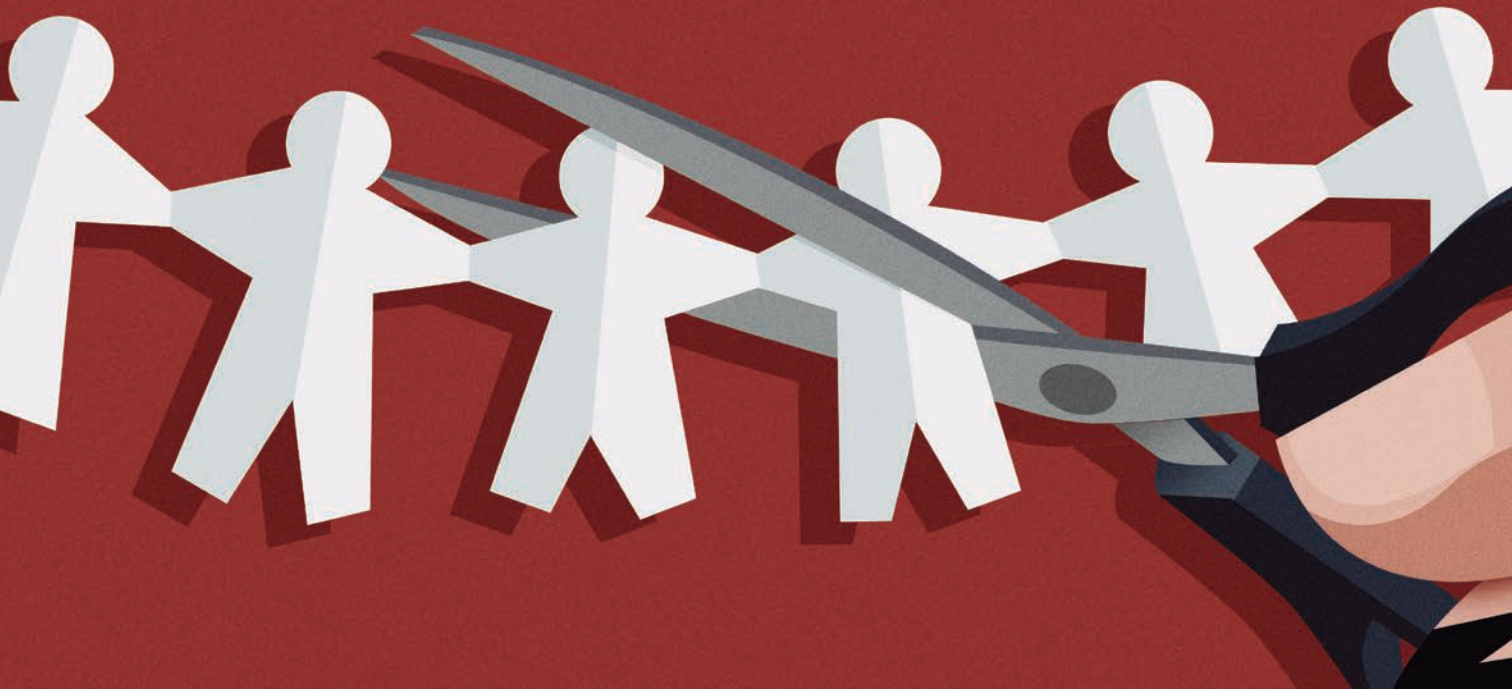
pot ajudar a tractar-ho i fins i tot a desactivar-ho. Del que es tracta aquí és de discernir si el que hi succeeix és de l’ordre de la repetició, que és la manera que el subjecte té de començar a elaborar alguna cosa, ja que mai no es repeteix exactament igual,

o és de l’ordre de la iteració,⁹ que és la reproducció del que s’inscriu d’una sola vegada i que queda fora del camp del sentit. A la iteració es tracta d’un punt fix; ho podem pensar, per exemple, en el camp de l’addicció, en què “l’experiència no ensenya res”.¹⁰ Per això parlem d’addicció i no d’addició, perquè no es tracta d’una suma. A l’addicció sempre es tracta de la primera vegada, sempre és un, un, un... Aquesta distinció entre repetició i iteració no és banal, ja que determina els tractaments que s’han de seguir i els possibles destins de la violència.

Les violències apareixen com a respostes de natura paradoxal. El subjecte ataca al lloc on ell mateix se sent atacat.

La violència pot ser un mitjà en la recerca d'una finalitat. Això no obstant, quan parlem avui de violències desencadenades, ens apareixen les violències com una finalitat per si mateixes. Apareixen en la seva dimensió d'absurd. És quan les violències actualitzen sense parar la marca que hi va haver a l'inici i que porta el subjecte, una vegada i una altra, a una repetició sense fre.

Des de la psicoanàlisi podem pensar les diferents declinacions de les violències com allò més pròpiament humà.

Des de la psicoanàlisi podem afirmar que les violències són connaturals al vincle; per exemple, quan parlem de la tensió agressiva¹¹ amb el semblant. És una tensió que no es desencadenarà necessàriament. Pot quedar-se en el pensament.

Violències humanes

És a dir, que d'entrada, al contrari que en el discurs comú que pensa la violència freqüentment com inhumana, des de la psicoanàlisi podem pensar les diferents declinacions de les violències com allò més pròpiament humà.

Llavors, és la violència una reacció natural? És irracional? Hannah Arendt¹² opina el contrari: estudiant situacions extremes, com l'experiència dels camps de concentració, diu que l'home, en situacions de deshumanització, perd la fúria i la violència: es torna submís.

Fúria i violència sorgeixen quan se sospita que alguna cosa encara pot canviar; quan s'ofèn el sentit de la justícia.

Notes

9. Miller, J. A. “Más allá del pase”, a *Freudiana*, núm. 69, Barcelona, 2014.
10. Miller, J. A. “El desnivel entre el ser y la existencia”, a *Freudiana*, núm. 68, Barcelona, 2013.
11. Lacan, J. “La agresividad en psicoanálisis”, a *Escritos I*, Mèxic, 1989.
12. Arendt, H. *Sobre la violencia*, Cuadernos de Joaquín Mortiz, Mèxic, 1970.
13. Lacadée, P. *El despertar y el exilio. Enseñanzas psicoanalíticas sobre la adolescencia*. Gredos, Madrid, 2010.
14. Sennett, R. *El respeto. Sobre la dignidad del hombre en un mundo de desigualdad*. Anagrama, Barcelona, 2003.
15. Lacadée, P., op. cit.

És a dir, que en certa mesura, ens assenyalen un horitzó on el subjecte encara espera alguna cosa, encara que se'ns faci difícil entendre la manera en què ens mostra la seva esperança.

Això ho observo sovint en els joves amb qui treballo: tenen un alt sentit de la justícia i estan molt pendents de l'altre que els fa de referent. Observen i jutgen les seves maneres d'intervenir i no admeten allò que consideren fals. Els joves tenen una demanda fonamental que adrecen a l'altre com poden. Es tracta d'una demanda de respecte. Lacadée¹³ diu que aquesta és la demanda per excel·lència dels joves a l'actualitat. Es tracta d'una demanda paradoxal: són, freqüentment, irrespectuosos i tanmateix exigeixen respecte. Cal recollir aquesta demanda? Em sembla que, tot i que resulti contradictòria, es tracta de cedir davant aquesta demanda. La sensació de falta de respecte apareix, com diu Sennett,¹⁴ quan la gent sent que no és vista, que no la tenen en compte. D'alguna manera, estableix una condició: el “no ser vist”. En la joventut, aquesta condició empeny a la segregació i de vegades, per evitar-la, fan molt soroll. A partir d'aquí, respectar vol dir incloure. I per fer-ho, els professionals, els referents que envolten els joves, han de realitzar actes que impliquin un reconeixement.

És important per als professionals saber que el contrari de la resposta furiosa i violenta, ens assenyalava Arendt, no és la racionalitat, sinó la incapacitat de deixar-se commoure aplicant normes capritxoses. El que és irracional en la violència és quan es torna sobre substituïts que no l'han causada. Però això, al contrari del que alguns discursos poden sostenir, no la converteix en una violència sense causa o immotivada.

Indagar en aquestes causes pot posar els professionals en situacions incòmodes, ja que trobar les respostes no és fàcil ni unidireccional. Tot i això, crec que certa incomoditat denota la bona posició davant els joves. Segurament, quan ens sentim massa còmodes, no ens estem situant en el bon lloc. Treballar amb joves implica sempre posar en joc la dimensió del cos. Moltes vegades s'omet pensar que el que “fa cos” en un discurs i en una pràctica és el que no està fixat, és allò que muta i és singular. Incloure el cos implica “deixar-se incomodar”¹⁵ i estar disposats a deixar caure les significacions rutinàries amb les quals classifiquem els joves. És prendre, finalment, allò que els joves ens ensenyen del costat de l'ensenyament. Acceptar el seu repte.

Pensar las adolescencias
UOC, 2012

Malestares y subjetividades adolescentes
UOC, 2018

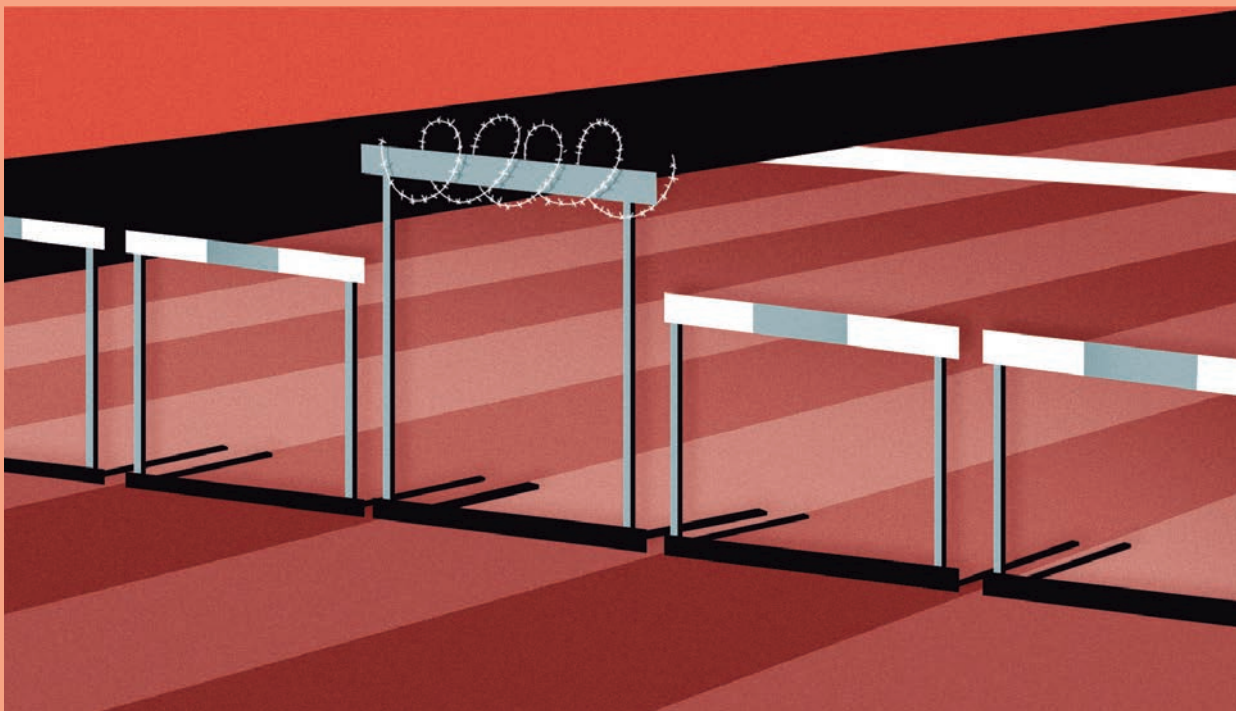

Referència de la medicina. Els hospitals de Barcelona sempre han estat entre les institucions més valorades en el tractament del càncer. En aquesta imatge, la petita Amber mira amb curiositat l'accés al quiròfan de l'antic Sant Pau abans d'un trasplantament medul·lar.

Pallassos d'hospital. Els Pallapupas van ser una de les primeres formacions de pallassos implantades com un servei de continuïtat a l'Estat espanyol. En la imatge, la Doctora Antibiótica La-La (Amaya Mínguez) es relaxa abans d'entrar a una habitació de Sant Joan de Déu.

Canvis i tendències en la percepció de la seguretat

**Marta Murrià i
Carles González**

El conflicte és inherent a la vida social, i la recerca de seguretat en la convivència, una necessitat universal.

El que preocupava a l'àrea metropolitana de Barcelona als anys vuitanta és molt diferent del que hi preocupa ara. Les desigualtats socials, els problemes de convivència en l'espai i la criminalització del conflicte són ara factors clau de la construcció social de la seguretat.

Els éssers humans no coneixem sinó la vida en comú, i allà on hi ha un grup de persones que conviuen plegades, hi acaba sorgint la necessitat de compondre mecanismes que permetin custodiar l'entorn i gestionar aquelles relacions que, o bé constitueixen una amenaça objectiva per a la integritat física i material, o bé s'interpreten com un perill per a la continuïtat de la vida social. Així plantejada, la recerca de seguretats en la convivència esdevé un fenomen universal. En les societats contemporànies, les respostes als problemes i als conflictes que emergeixen en la convivència quotidiana solen estar professionalment administrades per les institucions del govern i de la justícia, i compten amb la participació d'operadors d'índole molt diversa, cadascun amb diferents graus d'influència, així com de proximitat, als territoris.

Cal tenir en compte que el conflicte és inherent a la vida social. Això significa, d'una banda, que el risc zero és impossible; de l'altra, que en un entorn tan densament poblat com el metropolità, on constantment es produeixen infinitat de trobades i de relacions, algunes són susceptibles de derivar en confrontació explícita o tàcita, sistemàtica o puntual. Els motius de conflictivitat canvien amb el pas del temps perquè les societats no són realitats immutables i les seves estructures estan sotmeses a transformacions que afecten desigualment les seves poblacions i que tenen capacitat de generar noves formes de diferenciació i antagonismes entre els seus habitants.

El que s'acaba d'exposar també s'aplica a la metròpoli barcelonina, i tant els conflictes que es manifesten en la convivència quotidiana com les maneres d'abordar-los han variat en les darreres dècades, a mesura que els processos demogràfics, econòmics i urbanístics modificaven les ciutats i els seus espais, i canviaven les persones que usen l'urbs i hi conviuen. En efecte, avui són motiu de confrontació i de temor fenòmens que abans no es donaven o resultaven menys problemàtics. I, a la inversa, altres situacions susciten ara nivells menors de preocupació del que ho feien en el passat.

En una situació com aquesta, disposar de sistemes d'informació que forneixin la reflexió i la presa de decisions polítiques és peremptori. L'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, centre d'investigació on conflueixen Administració local i universitat, ha contribuït a aquesta tasca. Com a organisme encarregat de la realització de l'Enquesta de Victimització de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (EVAMB), disposa d'una base de dades sobre la victimització i les preocupacions securitàries que compta amb una sèrie de trenta anys.¹ També s'han dut a terme estudis sobre polítiques de prevenció, usos socials dels barris i, des de l'any 2017, s'ha impulsat l'Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència (ECAMB), orientada a l'estudi de les relacions de sociabilitat, de conflicte i de discriminació, així com de les situacions de solitud relacional. La implementació d'aquests

Marta Murrià Sangenís és sociòloga i màster en Criminologia, Política Criminal i Seguretat. Actualment és cap de l'Àrea de Convivència i Seguretat Urbana a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) i professora associada de la Universitat de Barcelona i del Màster Metròpoli de l'IERMB. Les seves línies d'anàlisi se centren en la recerca orientada al disseny de polítiques de prevenció en l'àmbit de la seguretat urbana i la convivència.

Carles González Murciano Diplomat en Treball Social (UB, 1999), postgraduat en Governabilitat de la Seguretat Ciutadana (UOC, 2010), llicenciat en Antropologia (UAB, 2012) i màster en Estudis Territorials i de la Població, especialitat de Demografia (UAB, 2013). Des de l'any 2002 és investigador a l'IERMB i actualment forma part de l'equip encarregat de l'Enquesta de Victimització i Opinió de la Seguretat de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (EVAMB) i de l'Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència (ECAMB).

Notes

1. Per a més informació, podeu consultar el llibre *30 anys de l'Enquesta de Victimització de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Vigència i ús de les enquestes de seguretat a les metròpolis*. <https://bit.ly/33bDKKL>

treballs ha estat gradual i, en certa manera, reflecteix l'evolució de les problemàtiques que a cada moment preocupaven tècnics i polítics, així com la població de la metròpoli. En observar aquesta evolució, i sense ànim de sistematització ni exhaustivitat, es poden albirar fins a tres grans períodes en funció de la forma sota la qual les inseguretats es manifesten, s'interpreten, s'analitzen i s'aborden.

Barris per viure i per treballar. La producció desigual de la delinqüència i de la perillositat

Al principi de la dècada dels vuitanta, l'Administració local es trobava un augment imprevist de la delinqüència urbana i l'aparició d'un sentiment col·lectiu de preocupació per la seguretat. Així va ser com l'any 1983 es va constituir la Comissió Tècnica Especial de Seguretat de Barcelona, amb l'objectiu d'elaborar un programa que en definís els aspectes bàsics i proposés a l'equip de govern les mesures que calia emprendre per a una actuació eficaç en l'àmbit de la seguretat ciutadana. Aquesta era la primera vegada que l'Administració local democràtica esdevenia actor i no merament espectador de la política de seguretat. La proposta resultant parlava de coordinació institucional, proposava una política descentralitzada i plantejava la necessitat de sistemes d'informació. L'Enquesta de Victimització i Opinió sobre la Seguretat (EVB) apareixia així, l'any 1984, com una eina per a la informació, la reflexió i el disseny de la política local.

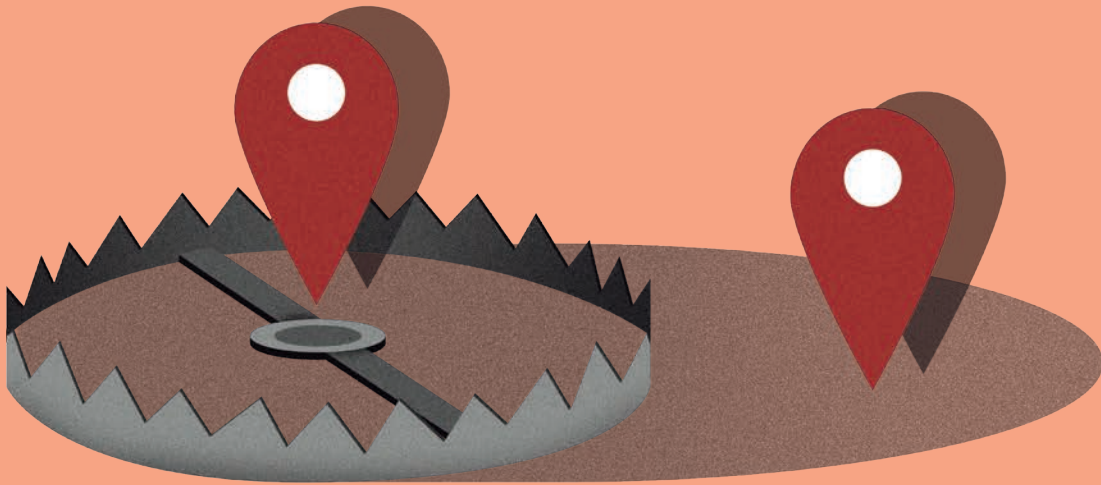
Durant aquells anys, l'índex de victimització de Barcelona informava que fins a una quarta part de la població barcelonina havia patit un fet que considerava delictiu durant l'any anterior. L'activitat delictiva era especialment intensa contra vehicles, domicilis i en els robatoris i agressions personals, i sovint es manifestava amb dosis de violència. L'elevada victimització es corresponia amb una baixa valoració

Els barris considerats com a perillosos no eren (ni són) aquells on passen més fets delictius. Hi ha components de desigualtat social i de marginalitat urbana en què sovint intervé l'estereotip.

per part de la població del nivell de seguretat del barri de residència i, sobretot, de la resta de la ciutat, amb puntuacions que se situaven en els mínims històrics de la sèrie. És en aquest context que les demandes de seguretat ciutadana cobraven un protagonisme creixent en les reivindicacions locals.

Els esforços que es van fer per desagregar territorialment els indicadors van permetre observar un dels trets definitoris principals de la seguretat en aquest període: la desigual producció i distribució espacial de la delinqüència i de la percepció de perillositat. En primer lloc, es va constatar la racionalitat de la delinqüència i l'atracció de la centralitat: l'activitat delictiva no es distribueix de manera aleatòria en el territori, sinó que es produeixen regularitats tot resseguint els ritmes de vida de la

població. L'atracció per la centralitat demostrava la intencionalitat i l'existència d'una lògica que permetia definir la delinqüència com una estructura regida per la lògica de la racionalitat econòmica: l'ajust dels mitjans amb vistes a obtenir el màxim benefici amb el mínim cost. En segon lloc, pel que fa a la por col·lectiva a la marginalitat, els barris considerats com a perillosos no eren (ni són) aquells on passen més fets delictius. En l'atribució de seguretat o inseguretat a un territori hi intervenen components de desigualtat social i de marginalitat urbana en què sovint intervé l'estereotip.

La metròpoli postolímpica. Usos de l'espai i construcció social de la seguretat

Durant els anys postolímpics, Barcelona se situava al mapa mundial. Els barris van viure moviments importants d'urbanització i de regeneració. S'havia sortit d'una crisi i els índexs d'atur descendien a mesura que s'articulava un nou espai productiu i social a escala metropolitana. La terciarització de l'economia i la modernització de la ciutat la configuraven com un eix poderós d'activitats i de serveis que atreia un nombre creixent de no residents. La ciutat i els seus espais canviaven, i també les persones que els utilitzaven.

Aquesta nova etapa té menys a veure amb l'aparició de noves manifestacions de l'activitat delictiva que amb un canvi profund en la manera de percebre la seguretat. L'Enquesta de Victimització recull una disminució gradual dels índexs de victimització, mentre que la valoració de la població sobre el nivell de seguretat del seu barri i del conjunt de la ciutat arriba a màxims històrics. La preocupació social per la violència o les drogues inicia una tendència constant a la baixa. En contrapartida, la delinqüència no violenta i els usos de places, parcs i carrers emergeixen com la nova preocupació que marcarà l'objecte d'interès de la seguretat durant aquesta fase. En un context en què la metròpoli esdevé una societat urbana global, els espais compartits acullen múltiples actors

amb necessitats i opinions diferents. El conflicte en l'ús d'aquests espais comença a llegir-se en termes de seguretat, control i desviació social.

Durant aquests anys es duen a terme una sèrie d'estudis entorn de l'espai urbà i la construcció social de la inseguretat, que constaten que, així com la configuració física dels espais contribueix a una major sensació de seguretat, l'ús social d'aquests espais (qui els utilitza, amb qui es comparteixen, quines pràctiques socials hi tenen lloc...) és el que més determina la probabilitat de viure'ls amb inseguretat. I si en el primer període l'estereotip de la perillositat requeia sobre el drogoaddicte o el "quinqü" dels barris marginals, ara la població jove i els seus hàbits d'ús de l'espai públic emergeixen com a nou boc expiatori.

És en aquesta fase que s'inicia la preocupació pel disseny i el manteniment d'espais segurs i per la cerca de mecanismes per a la regularització dels seus usos, que culminarà al cap d'uns anys amb la proliferació d'ordenances de civisme i que seguirà en les etapes posteriors i fins al dia d'avui.

La metròpoli global. Convivència veïnal i seguretat en el context residencial

A partir del tombant de segle, continua la internacionalització de la metròpoli barcelonina i la seva transformació demogràfica i espacial. L'experiència residencial de les persones canvia, arran de l'auge del lloguer i de l'arribada de les onades migratòries als barris. Esclata la nova crisi econòmica i social, i s'aguditza la vivència de la desigualtat en termes d'inseguretat. Tot això modifica les relacions que la població estableix amb el seu territori de residència i els seus habitants, i es trasllada, de nou, el

---

La configuració física dels espais contribueix a una major sensació de seguretat; l'ús social d'aquests espais és el que més determina la probabilitat de viure'ls amb inseguretat.

centre d'interès de les preocupacions per la seguretat. És en aquesta etapa que prenen força les relacions de veïnatge en la construcció social de la seguretat, amb una tendència a un major sentiment d'inseguretat en entorns residencials marcats per les dificultats econòmiques. La inseguretat es canalitza a partir de la problematització

de la convivència amb els fluxos migratoris que s'havien assentat al territori metropolità en les darreres dècades.

En el nou model de ciutat metropolitana canvien les pautes de victimització —amb nous objectius delictius i pols d'atracció—, prenen importància les mobilitats i l'escala metropolitana es consolida com a espai real de l'activitat delictiva. Incrementa la victimització, sobretot per robatoris personals sense violència, però també es viu un augment sostingut i continu dels fets contra els domicilis. Les dificultats d'accés a l'habitatge, sumades a l'increment dels fets delictius en l'entorn habitacional, comporten una convivència en proximitat amb

problemàtiques socials que generen inseguretat entre els veïns. El nivell de seguretat percebut disminueix respecte als moments àlgids viscuts durant el període anterior i, si bé es recupera i fins i tot s'estabilitza, una proporció persistent de població declara viure amb inseguretat al seu barri. Si abans el barri es considerava més segur que la resta de la ciutat, ara les valoracions pràcticament no difereixen: la realitat dels barris ha canviat, i ja no es viuen necessàriament com l'espai proper i conegut.

En aquest context, les dades de l'Enquesta de Victimització mostren com les persones que han viscut algun conflicte en la convivència tendeixen a viure el barri amb una sensació de seguretat menor, en alguns casos fins i tot amb més intensitat que les víctimes d'una delinqüència que és sobretot no violenta. A partir de l'Enquesta de Relacions Veïnals i Convivència, també sabem que no totes les situacions de conflicte veïnal s'associen a aquesta vivència més intensa de la inseguretat, i són principalment les ocupacions, els usos d'habitatges per al consum o tràfic de drogues i les baralles o situacions violentes el que més hi contribueix, mentre que sorolls, conflictes pel manteniment de l'escala o els impagaments generen més malestar que inseguretat. Les anàlisis constaten una percepció d'inseguretat major en aquells barris amb una densitat residencial elevada, habitatges petits i on ha augmentat la població (o s'hi ha rebut població nova). La inestabilitat residencial comporta que les persones que habiten barris i edificis canviïn, mentre que els veïns més arrelats al barri viuen amb conflicte i inseguretat la convivència amb l'altre (el pobre, el nouvingut, el racialitzat...).

El que caracteritza aquests darrers anys és, doncs, l'emergència de l'entorn residencial com un àmbit estratègic per a la gestió de la seguretat. Les bases sobre les quals se sosté el sentiment d'inseguretat se segueixen concretant en la delinqüència i en els seus components de violència o irracionalitat. Persisteix també l'atribució d'inseguretat a determinats usos dels espais compartits, i als joves s'hi sumen les persones racialitzades i la manifestació de les economies de supervivència a l'espai públic (recollidors, sensellarisme, prostitució, venda ambulants...). Amb tot, l'experiència residencial i veïnal pren força en la construcció social de la inseguretat.

En definitiva, sense negar el paper que tenen la realitat delictiva i les violències en la vivència de la inseguretat, el recorregut de tots aquests anys fa palès com els problemes generats per la desigualtat econòmica i social, la problematització de les relacions de convivència i dels usos dels espais, i la criminalització del conflicte, sumats a la força de l'estereotip, són factors crucials en la construcció social de la seguretat. I és que, manllevant les paraules de Juli Sabaté, la convivència és un espai privilegiat per a la recerca de seguretats. Davant aquesta constatació, des del reconeixement i la normalització de la diversitat i del conflicte, cal seguir treballant en un model de gestió de la seguretat que recuperi la prevenció social i comunitària com un dels pilars fonamentals.

30 anys de L'Enquesta de Victimització de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

AMB. ierm.

Rere les barricades de Barcelona **Marc Andreu Acebal**

La crema de contenidors com a forma de protesta als carrers de Barcelona, ¿són flames de revolta social que evocuen l'esperit de la Rosa de Foc? O, per contra, ¿encenen una metxa de nihilisme contra múltiples crisis i són aparador d'un narcisisme escalfat a les xarxes socials, però impropri de la tradició col·lectiva d'uns moviments socials de pau i de barricada?

Una de les fotografies descobertes a la capsula vermella del fotoperiodista Antoni Campañà —amb exposició recent al MNAC i un esplèndid llibre d'imatges sobre la Guerra Civil— retrata un grup de nens puny enlaire rere una barricada de joguina, al carrer de la Diputació, l'agost del 1936.¹ Per a la Barcelona que darrerament ha estat notícia per la crema de contenidors i enfrontaments de joves amb la policia en protesta per l'empresonament del raper Pablo Hasél o, la tardor del 2019, contra la sentència del judici al procés independentista, la foto de Campañà és útil. Dona peu a una reflexió sobre l'arrelament i les causes de la violència urbana, amb cert infantilisme revolucionari inclòs, en una ciutat que també és exponent de manifestacions i moviments socials de gran maduresa política o d'infantil ingenuïtat però no necessàriament violents.

De fet, algunes d'aquestes manifestacions, moviments socials o revoltes urbanes han tingut el pacifisme o l'antimilitarisme per bandera. Això no atorga certificat de res, com prova la violència de la Revolta de les Quintes a Gràcia, el 1870, o la Setmana Tràgica del 1909. Però en la història més recent —i sense remuntar-se al 1980, 1990 i 2000, dècades dels moviments contra l'OTAN, de l'objecció de consciència i la insubmissió, i del *No a la guerra*—, es pot concloure que tant el moviment dels “indignats”, que va omplir les places el 15-M, com l'ampli moviment sobiranista de la darrera dècada han estat exemples de civisme. És un tòpic cert que centenars de milers de persones s'han manifestat sense llençar ni un paper a terra. També ho és que durant aquest intens cicle movimentista —des del desallotjament de la plaça de Catalunya, el 27 de maig del 2011, fins a la repressió contra la consulta per la independència, l'1 d'octubre del 2017, i en accions veïnals contra desnonaments—, quan hi ha hagut violència, normalment no ha vingut de part dels manifestants, sinó de la policia. I això sense entrar en les violències estructurals.

Això no treu que la ciutat sigui, per definició i arreu, sinònim de conflicte social i polític, de bullangues i de barricades. De la mateixa manera que Barcelona, en particular, és referent com a ciutat de pau, sense por. Va quedar palès en la resposta ciutadana als atemptats jihadistes de l'agost del 2017, com ja havia quedat clar en les grans manifestacions del 1987 contra l'atemptat d'ETA a Hipercor i del 2000 contra l'assassinat d'Ernest Lluch. Aquestes dues cares de Barcelona, la ciutat de pau i la ciutat de barricada, igual que se l'adjectiva de burgesa i revolucionària alhora, no són de fa quatre dies.² Construïda a cops de gent, la història contemporània és plena d'exemples que ajuden a contextualitzar i donar complexitat i solidesa d'anàlisi a una realitat que pot quedar oculta o deformada per la curta memòria, el poc coneixement en ciències socials i les servituds de la societat líquida i la immediatesa comunicativa.

Barcelona és una ciutat que, quan darrerament ha viscut episodis de *porn riot* retransmesos per televisió i xarxes socials, ha

Notes

1. Campañà, Antoni. *La capsula vermella*, Comanegra, 2019. L'edició del llibre és de Plàcid Garcia-Planas, Arnau González Vilalta i David Ramos, i la foto esmentada està reproduïda a la pàgina 76. Garcia-Planas i González Vilalta són comissaris, juntament amb Toni Monné i Roser Cambray, de l'exposició *La guerra infinita. Antoni Campañà*, programada al MNAC del 19 de març al 18 de juliol del 2021.
2. Dues bones obres divulgatives que sintetitzen i recullen aquest esperit són: Huertas, Josep Maria, i Fabre, Jaume. *Burgesa i revolucionària. La Barcelona del segle XX*, Flor del Vent, 2000. I, en un format més visual: Adam, Roger; Antebi, Andrés, i González, Pablo. *Cops de gent. Barcelona 1890-2014. Crònica gràfica de les mobilitzacions ciutadanes*, Ajuntament de Barcelona, 2016.

Marc Andreu Acebal.

(Barcelona, 1973) és historiador i periodista. Director del Centre d'Estudis i Recerca Sindicals (CERES) de CCOO de Catalunya, és també codirector de la revista *Treball* i col·labora a *El País*, *Crític*, *L'Avenç* i *Sàpiens*. Ha publicat els llibres *Barris, veïns i democràcia* (Premi Ciutat de Barcelona, 2015) i *Les ciutats invisibles* (2016). En els darrers anys ha contribuït a les obres col·lectives *La lluita per una educació en llibertat* (2021), *Harry Walker: lluita obrera, victòria veïnal* (2019) i *Clase antes que nación. Trabajadores, movimiento obrero y cuestión nacional en la Barcelona metropolitana* (2017).

Notes

3. Aquestes referències i una aproximació al caràcter de Barcelona, segons definició de Josep Fontana, com a subjecte històric amb personalitat pròpia i propici a promoure canvis, singularment per l'acció dels moviments socials, es poden trobar i ampliar a: Andreu, Marc. *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona* (1968-1986), L'Avenç, 2015.

desbordat la noció de societat de l'espectacle encunyada als anys seixanta per Guy Debord. Atès que la història imprimeix caràcter a qualsevol societat, no es poden menystenir raons socials i de memòria col·lectiva o psicologia comunitària en el rerefons de la crema de contenidors a Barcelona. Certament, la fórmula concreta de protesta urbana no és nova. No obstant, tot i que en antropologia de l'espai urbà està estudiat el component ritual de protestes que sovint repeteixen escenaris i tipologia, de l'anàlisi comparada històrica i política sobre els episodis recents es desprenen elements nous. Hi ha un nihilisme impropï de la tradició barcelonina que no es pot despatxar apellant al tòpic manipulats de la conspiració anarquista italiana (d'altra banda, una constant amb substrat històric en les bombes Orsini del segle XIX i l'atemptat del Liceu del 1893). I s'entreveuen també elements nous de narcisisme individualista, amplificat per les xarxes socials, que no encaixen en la tradició col·lectiva de l'activisme sociopolític a Barcelona, del signe ideològic que sigui. Per això convé discernir bé la mistificació de la barricada.

Sense recórrer ni al tòpic de la Rosa de Foc ni a la mitificada Barcelona resistent del 1714 o revolucionària del 1936, molts exemples certifiquen l'agitació als carrers de la capital catalana. En una memòria del 1873 sobre revoltes socials a Espanya, Friedrich Engels va escriure que a Barcelona es comptabilitzaven "més combats de barricada que en cap altra ciutat del món". Un segle llarg després, el 25 de març del 2003, l'expresident dels Estats Units George Bush pare, amb referència a la gran manifestació del *No a la guerra* celebrada tres dies abans al passeig de Gràcia, va dir: "Ningú pot permetre que la seva política sigui determinada pel nombre de gent que es manifesta a Barcelona".³

Al tombant del segle XXI, amb el moviment altermundialista en eclosió, qui portava pancartes contra l'Europa del capital i la guerra

en manifestacions multitudinàries pel centre de Barcelona era el desaparegut Arcadi Oliveres, i altres homes i dones de la seva generació. Tenien una sòlida formació sociopolítica, pacifista i anticapitalista, no tant per formació acadèmica o activisme

---

Els líders socials de la pasta d'Oliveres no exercien per ego o individualisme, sinó recolzats en l'autoritat moral col·lectiva i el capital democràtic acumulat.

partidista com pel bagatge d'anys de militància cristiana, sindical, veïnal o internacionalista. Eren gent madura capaç tant d'acompanyar una protesta transversal però eminentment juvenil i antisistema com de negociar-ne marges o pactar-ne desacords amb les autoritats governatives: alcaldia socialista, Generalitat de Jordi Pujol i Govern espanyol de José María Aznar. Bo i sabent-se referents, els líders socials de la pasta d'Oliveres no exercien per ego o individualisme, sinó recolzats en l'autoritat moral col·lectiva i el capital democràtic acumulat per entitats com Justícia i Pau, la FAVB o la Federació d'ONG. De fet, eren nexes entre mons tan allunyats com el moviment okupa i el

sindicalisme de CCOO i UGT, l'esquerra de sempre i l'independentisme incipient, els immigrants sense papers i els estudiants d'Erasmus.

Marxes altermundialistes com la del 15 de març del 2002, per la cimera de la UE a Barcelona, van acabar amb incidents violents, corredisses i repressió als carrers. Se'n va culpar a provocadors d'entre els manifestants i, sobretot, a infiltrats policials. Si aquell dia la cosa no va acabar tràgicament és perquè el president de la FAVB, Manel Andreu, i la presidenta de la Federació d'ONG, Gabriela Serra, al timó de la plataforma convocant, van negociar amb la Delegació del Govern, *in situ* i entre ràtzies d'antidisturbis i agents infiltrats, que la policia no

fes acte de presència al concert de Manu Chao que, a Montjuïc, posava fi a la protesta. Un any després, en un altre concert per la pau, en ple conflicte a l'Iraq i només cinc dies més tard que Bush criticqués el *No a la guerra* de Barcelona, Manuel Vázquez Montalbán va dir, davant

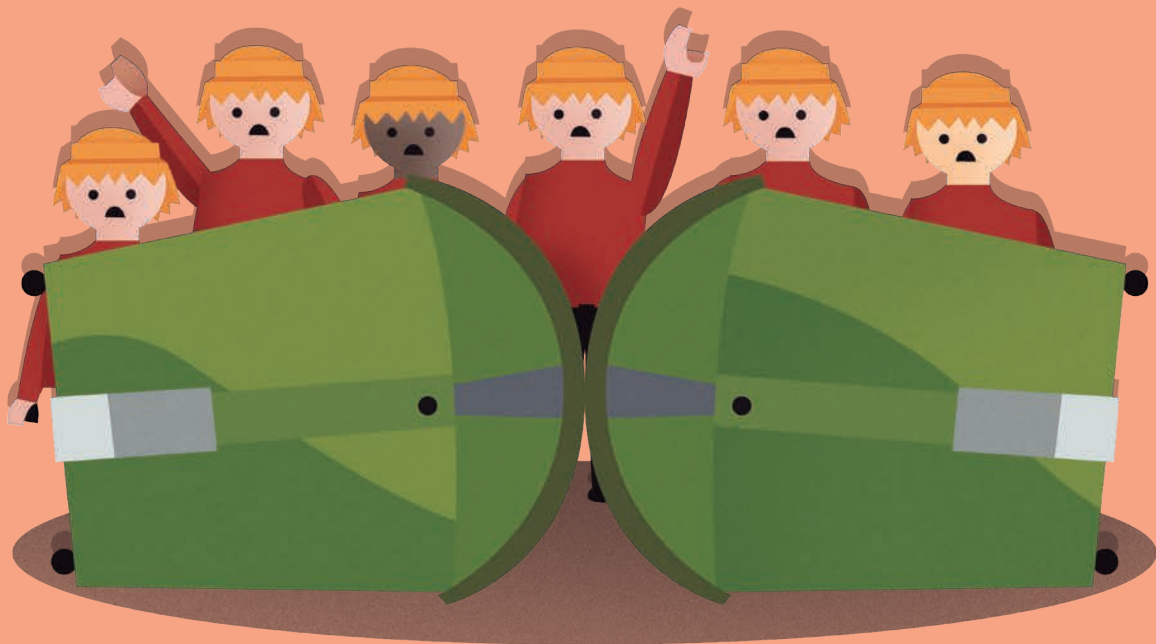

Res té a veure la Barcelona on avui
cremen contenidors amb aquella ciutat
que Engels va situar el 1873 al capdamunt
del rànquing dels combats de barricada.

de 30.000 persones: “Som molts, tenim raó, conservem la força de la paraula. Recordeu que Espriu ens va dir que una llengua perseguida pot sobreviure quan es refugia en les coses, és a dir, en la realitat”.

El 2019, els actors i les coordenades eren uns altres. I la realitat catalana, barcelonina i dels moviments socials, també. Durant el llarg procés sobiranista iniciat el 2010 es va anar veient que l'ANC i Òmnium movien masses com mai s'havia vist a Europa, però promovien la dissonància cognitiva amb la realitat i no actuaven transversalment, per moltes apel·lacions a l'esperit d'un sol poble i a les lluites compartides que fessin. I quan l'exemplar pacifisme independentista va saltar pels aires, arran de la presó i la sentència als líders del procés, ni l'ANC i Òmnium ni l'independentisme governant van saber estar a l'altura i canalitzar políticament la indignació. Tampoc l'enigmàtic i original Tsunami Democràtic, plataforma virtual i semiclandestina creada *ex professo* per coordinar la reacció de protesta a la sentència, que es va esfumar en el trajecte que va de l'ocupació de l'aeroport del Prat a la *batalla* de la plaça d'Urquinaona.

Els CDR sí que van animar la revolta urbana independentista de la tardor del 2019, però tampoc van ser capaços de dirigir políticament el que va acabar en simple nihilisme de crema de contenidors. Aquelles flames van revifar, el febrer del 2021 i en plena tensió pandèmica, arran de l'empresonament del raper Pablo Hasél. Però el darrer episodi de revolta urbana a Barcelona, amb rèpliques en altres localitats catalanes i espanyoles, s'ha donat ja sense cap direcció política coneguda. Amb tot, sectors de l'esquerra independentista i grups autònoms van intentar orientar la protesta amb el *hashtag* “fins que caiguin” i reconduir-la amb el manifest *Per la majoria* (signat per 250 entitats, però sense la transversalitat d'altres iniciatives), que es va presentar el 13 de març, al parc de les Tres Xemeneies, amb el suport encara d'Arcadi Oliveres.

Notes

4. Lissagaray, Prosper-Olivier. *Historia de la Comuna de París de 1871*, Capitán Swing, 2021. Escrita el 1876 per un periodista comunard, és en la introducció a l'edició anglesa del 1886, traduïda per Eleanor Marx, on ella mateixa diu que el seu pare “va revisar i corregir exhaustivament” l'obra.

5. Ceamanos, Roberto. *La Comuna de París (1871)*, Catarata, 2021, p. 166.

6. Reisner, Larisa. *Hamburgo en las barricadas y otros textos*, Dirección Única, 2017, p. 82. La citació original, molt més llarga, és una preciosa definició literària del concepte de barricada a partir del qual va viure i escriure clandestinament l'autora durant la insurrecció comunista d'Hamburg d'octubre del 1923.

En discursos d'aquell acte (la filòsofa Marina Garcés i el secretari general de la CGT, Ermengol Gassiot, entre d'altres) i en la iconografia del cartellisme i la comunicació per xarxes d'aquesta revolta urbana, com en alguns mitjans, s'ha volgut lligar la Barcelona actual amb la mística de la Rosa de Foc. “Reconèixer que el conflicte existeix ens fa ser vius, ens fa ser una eina de lluita i ens possibilita canviar-lo. I això ho veiem en l'oposició al feixisme, en les flames, en les barricades i en els caixers trencats, que també són la nostra acció col·lectiva”, va dir Gassiot, entre aplaudiments, després de referir-se a la vaga de la Canadenca del 1919 i a la Comuna de París del 1871.

Però res té a veure la Barcelona on avui cremen contenidors amb aquella ciutat que Engels va situar el 1873 al capdamunt del rànquing dels combats de barricada (i que també era la ciutat dels cors de Clavé, on la música era un altre factor de socialització de la classe obrera). Tot i governar-hi els Comuns, Barcelona tampoc és la Comuna de París (que, per cert, sobta que fos relegada per Barcelona en el rànquing d'Engels; encara més quan Karl Marx va revisar-ne la intensa història de barricada escrita per Prosper-Olivier Lissagaray).⁴ Als 150 anys de la Comuna de París, l'historiador Roberto Ceamanos, que l'ha estudiada a fons, diu que “la barricada, símbol de la resistència popular, va culminar la seva edat d'or en l'episodi de la Comuna”.⁵ Això referma acadèmicament una conclusió a la qual ja va arribar, per experiència pròpia, la periodista i comunista russa Larisa Reisner, el 1923, a *Hamburgo en las barricadas*: “La vella i romàntica barricada ja fa temps que ha passat a la història. Avui la lluita és diferent”.⁶ Tot i això, la mística de les barricades perviu a Barcelona pel juliol del 1936 i gràcies a autors estrangers com l'historiador Chris Ealham⁷ o els

Notes

7. Ealham, C. *La lucha por Barcelona. Clase, cultura y conflicto 1898-1937*, Alianza, 2005. Aquesta visió d'hispanista anglès, ben documentada en fonts hemerogràfiques però un punt idealitzada, mereix ser contrastada amb el relat d'un historiador urbà local amb obra tant o més de referència basada en altres fonts primàries: Oyón, José Luis. *La quiebra de la ciudad popular. Espacio urbano, inmigración y anarquismo en la Barcelona de entreguerras 1914-1936*, Ediciones del Serbal, 2008.

8. Österberg, A. *Tras las barricadas de Barcelona*, La Linterna Sorda, 2018; Low, M. *Cuaderno rojo de Barcelona. Agosto-diciembre 1936*, Alikornio, 2001; Kaminski, H. E. *Los de Barcelona*, Parsifal, 2002; Orwell, G. *Homenatge a Catalunya*, disponible en múltiples edicions.

Barris, veïns i democràcia.
El moviment ciutadà i la
reconstrucció de Barcelona
L'Avenç, 2015

Les ciutats invisibles. Viatge
a la Catalunya metropolitana
L'Avenç, 2016

testimoni de George Orwell, Mary Low, Hans Erich Kaminski o Axel Österberg, que va escriure justament *Tras las barricadas de Barcelona*.⁸

La historiografia va resoldre fa temps la categorització de les insurreccions i els moviments de protesta contemporanis al capitalisme. A les tradicionals revoltes contra les quintes, les caresties o l'especulació urbana, que esclataven quan es vulnerava el que Edward P. Thompson va anomenar “economia moral de la multitud”, s’hi van afegir nous models de protesta que anaven des del ludisme, que destruïa les màquines que deixaven els treballadors sense feina, fins al cartisme anglès, que reivindicava democràcia política i social. I a partir d’aquí, un ampli mostrari: des de la propaganda pel fet i la gimnàstica revolucionària (molt important en l’anarquisme de casa nostra) fins a les vagues clàssiques (com les de Comissions Obreres durant els anys seixanta i setanta o la de la Canadenca del 1919, que Salvador Seguí va saber desconvocar a temps per fer valer el triomf de la jornada de vuit hores); i des dels boicots a mitjans de transport (com la vaga de tramvies que el 1951 va suposar un punt d’inflexió en la protesta urbana, obrera i social, a Barcelona) fins a les performances del segle XXI.

La tipologia és variada, però per molta ideologia o antropologia del conflicte urbà que posem en l’anàlisi, en història política dels moviments socials no és el mateix una protesta espontània o nihilista que una amb direcció, organització i objectius definits, independentment del seu èxit o legitimitat. No es pot oblidar la doble ànima de ciutat de pau i de barricada que, sota formulacions diferents, es va repetint al llarg de la història de Barcelona. Però cal rigor en la contextualització i precisió en les analogies. No és el mateix una bullanga que una revolució, ni una revolta que uns aldarulls. El juliol del 1909 no va significar el mateix que el juliol del 1936. No és el mateix tipus de vaga la de la Canadenca que la de tramvies o la de Nissan. I el context en què va sorgir el 15-M o que va omplir massivament molts 11-S no és igual una dècada després.

Sempre es pot jugar a les barricades, com feien els nens de la foto de Campaña. Però també és útil agafar altres imatges per a l’anàlisi comparada. Posats a suggerir-ne algunes, són prou conegudes les fotos que va fer Manel Armengol i el metratge que Pere Portabella va enregistrar, el febrer del 1976, de les manifestacions unitàries de l’Assemblea de Catalunya reclamant llibertat, amnistia i estatut d’autonomia. No hi ha barricades ni contenidors cremant, però sí gent mobilitzant-se als carrers de Barcelona amb una direcció política clara de canvi històric.

Las bullangues de Pablo Hasél

Jose Mansilla

Algunes accions
col·lectives que es
duen a terme als
carrers i les places

de les nostres ciutats suposen expressions insolents que poden portar fins a les últimes conseqüències la naturalesa conflictiva, de l'espai urbà i de les característiques pròpies de la interacció humana. Ja siguin festives o polítiques, aquestes dinàmiques contindrien la possibilitat efectiva d'un esclat violent. De fet, és precisament aquesta particularitat la que li dona part del seu enorme valor ritual.

Durant l'estiu del 1835, molt abans que la ciutat esdevingués Rosa de Foc, Barcelona va viure un d'aquells episodis catàrtics que, no per menys freqüents, deixen avui dia de sorprendre'ns. Part de la capital catalana, tan taurina que va arribar a tenir fins a tres places de toros, assistia a una corrida a la plaça que hi havia llavors a la Barceloneta, amb el nom d'El Torín. Això no obstant, el desenvolupament de l'espectacle no va agradar al nombrós públic assistent, que va començar a llançar objectes a l'arena i a destrossar el recinte, per acabar sortint en tromba i dirigir-se, en manifestació, cap a les Rambles. Un cop allà, l'ímpetu inicial, en comptes d'apaivagar-se pel pas dels minuts i el trajecte recorregut, més aviat al contrari, va anar prenent forma turbulenta, nodrint-se amb nombroses persones que es van sumar al descontentament tauromàquic inicial. Com si es tractés d'un míting polític improvisat, oradors de tot tipus es van situar en diferents punts d'aquest espai urbà singular, enervant les multituds contra diverses institucions de l'Estat, com els *burots*, o casetes de consum, on funcionaris municipals cobraven un impost molt impopular a les mercaderies que entraven a la ciutat, però sobretot contra el clero, autèntic poder de l'època.

Aquella nit, fins a sis convents es van sumar a les flames que havien consumit, prèviament, la caseta esmentada: el dels trinitaris descalços, ubicat on hi ha actualment el Teatre del Liceu; el de Sant Josep dels carmelites descalços, on és possible trobar avui dia el Mercat de la Boqueria; el dels agustins, al carrer de l'Hospital; un altre dels carmelites descalços, aquest cop al carrer del Carme; el de Sant Francesc de Paula, al carrer de Sant Pere, i, finalment, el dels dominics de Santa Caterina, un cop més ubicat al mercat actual amb denominació homònima. Aquell furor piròman va estar determinat no tant pel desencantament d'una tarda de toros, com es pot sobreentendre, sinó per la situació que en aquells moments es vivia al país. Com bé explica l'historiador Josep Fontana (2001), aquests fets, que van passar a la posteritat com a *bullangues*, i que no van ser exclusius de la capital catalana, sinó que es van veure multiplicats en territoris com Saragossa o Reus, van estar determinats principalment per l'enfrontament civil desencadenat per la mort i successió de Ferran VII, la Primera Guerra Carlina.

El clero s'havia posicionat notòriament a favor dels carlins, partidaris d'una recrudescència de les polítiques de l'Antic Règim, contra els liberals, seguidors d'Isabel II, llavors menor d'edat, i interessats a tornar a la Constitució del 1812. Per això, s'ha d'entendre que les instal·lacions eclesiàstiques es presentessin com a objectiu clar dels amotinats, ja que, als seus ulls, els frares i capellans representaven un estament social contrari a l'avenç social, i encarnaven la responsabilitat parcial dels seus patiments, perquè, a més, la soldadesca estava

Jose Mansilla. Doctor en Antropologia Social, investigador i professor universitari. Membre de l'Observatori d'Antropologia del Conflictu Urbà (OACU). Estudia les interrelacions entre classes i moviments socials, i les dinàmiques d'exclusió i desigualtat social a la ciutat. Coordinador, entre altres, dels llibres *Mierda de ciudad* (Pol·len, 2015) i *Ciudad de vacaciones* (Pol·len, 2018). Autor de *La pandemia de la desigualdad. Una antropología desde el confinamiento* (Bellaterra, 2020).

constituïda fonamentalment per membres de les classes populars. Aquesta interpretació simbòlica del paper de l'esdeveniment taurí va quedar recollida, de manera immediata, per l'historiador Joan Cortada, que, a la seva obra *Lecciones de Historia de España*, va assenyalar precisament que “qualsevol cosa és suficient per determinar un motí popular quan el poble està disposat a amotinar-se” (1845: 429).

Fent un espectacular salt temporal, però sense moure'ns de la mateixa ciutat, durant les primeres setmanes del mes de febrer del segon any de pandèmia, Barcelona va tornar a viure una altra d'aquestes espectaculars manifestacions d'acció col·lectiva. El motiu, en aquesta ocasió, no estava —aparentment— relacionat amb una Revolució Liberal avortada, sinó amb quelcom molt més profà: l'empresonament d'un músic per l'acumulació de les penes de diverses sentències, entre d'altres, un delictes d'enaltiment del terrorisme amb l'agreujant de reincidència, i per injúries i calúmnies a la Corona i a les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat (Guindal i Vera, 2021). D'aquesta manera, tot just un dia després de l'entrada a presó del raper Pablo Hasél, el 15 de febrer del 2021, un grup d'unes 1.700 persones, segons dades de la Guàrdia Urbana de Barcelona, es va citar inicialment a la plaça de Lesseps, al límit del popular barri de Gràcia, per protestar-hi en contra. Posteriorment, els qui hi havia concentrats allà es van dirigir cap al centre històric de la ciutat, recollint pel camí nous participants fins que van arribar a superar les 5.000 persones.

Dues hores després, la marxa inicialment pacífica s'havia convertit en aldarulls amb els Mossos d'Esquadra, el muntatge de barricades, la crema de múltiples contenidors d'escombraries i el forçament de l'entrada, així com la generació de desperfectes, en diverses oficines bancàries situades al llarg del recorregut. Nombrosos

vehicles privats van resultar danyats i la confrontació amb la policia catalana va ocasionar, finalment, 15 detinguts i 30 ferits, entre ells, una noia que va perdre posteriorment un ull (Europa Press, 2021). Manifestacions, amb característiques similars, es van anar repetint al llarg de

---

Com ja va dir l'historiador Joan Cortada, “qualsevol cosa és suficient per determinar un motí popular quan el poble està disposat a amotinar-se”.

les dues setmanes següents, amb diferents graus de participació i conflictivitat —el saldo final, segons l'Ajuntament de Barcelona, va ser d'uns costos per a la ciutat d'1,1 milions d'euros, a més de 40 detinguts i 300 contenidors cremats, entre d'altres (*Crònica Global*, 2021)—.

A mitjan març, un mes després de l'entrada a presó del raper, la situació havia tornat a la normalitat, però quedava clara una cosa: l'empresonament de Hasél no havia estat el motiu principal de l'inici de les mobilitzacions i els disturbis posteriors. Així ho declaraven els mateixos participants quan assenyalaven, en diversos mitjans de

---

Les bullangues són expressions insolents que porten fins a les darreres conseqüències la natura conflictiva per definició de l'espai urbà i de les característiques pròpies de la interacció humana.

comunicació, que “la guspira ha estat el que ha passat amb Pablo Hasél, però hi ha molt més. Estem farts d'injustícies, de precarietat, de repressió i això ens ha fet esclatar” (*Infobae*, 2021). La interrelació entre els dos fets la va explicar molt bé, durant aquells dies, l'antropòleg Manuel

Delgado. Les bullangues de Pablo Hasél “tenen dos nivells: l'explícit, immediat, que és un fet particular que el desencadena, enviar un raper a la presó, i l'altre, que implica l'emergència de malestars que són crònics en una societat feta d'injustícies i asimetries. Sempre hi ha motius per a una revolta en una ciutat” (Barnils i Salamé, 2021).

Va ser Émile Durkheim el primer que va teoritzar, a principis del segle xx, sobre la possibilitat d'aquest tipus d'esdeveniments. Per a aquest pare de la sociologia, quan es posen “en moviment les masses i es produeix un estat d'efervescència col·lectiva, de vegades fins i tot el deliri [...], l'home es veu arrossegat fora de si, distret de les seves ocupacions i preocupacions quotidianes” (1982: 356). Aquesta proposta d'anàlisi del fet religiós realitzada per Durkheim escapa de la simple consideració i examen de les accions sagrades, i arriba a afectar les festes o qualsevol altre tipus de manifestació laica, com els esdeveniments sociopolítics, ja que, com ell mateix assenyala, “hi ha períodes històrics en què, sota la influència d'algun gran daltabaix col·lectiu, les interaccions socials es fan molt més freqüents i actives. Els homes es busquen, es reuneixen més. El resultat és una efervescència general, característica d'èpoques revolucionàries o creatives [...] l'home es converteix en un altre” (1982: 198).

Durkheim no vol dir que no sigui possible l'aparició, durant la celebració d'aquest tipus de cerimònies, ritus o manifestacions, de persones o conjunts de persones que s'aprofiten de la situació per conduir les masses en una direcció o una altra, depenent dels seus propis interessos. Ben al contrari, aquesta afectació externa del sentit i orientació de l'acció del conjunt dels individus que formen la massa és sempre, i de manera inexorable, una possibilitat, és a dir, es troba sempre allà, latent, i la pot desfermar algun dels seus membres, un element exterior, però també qualsevol altre tipus de referent extern, simbòlic o material. És precisament en aquest sentit que la *concentració/corrída de toros* actua com a vehicle simbòlic que desferma una resposta sobre la *precarietat/reacció carlina* en forma d'aldarulls urbans, cosa que les ciències socials destaquen des de fa temps.

Entre les propostes teòriques recents que han aplicat aquest tipus de marc a l'anàlisi de les manifestacions polítiques, podem trobar les obres *Carrer, festa i revolta. Els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona, 1951-2000*, del Grup de Recerca Etnografia dels Espais Públics, *La danza de los nadie. Pasos hacia una antropología*

de las manifestaciones, de l'Observatori d'Antropologia del conflicte Urbà (OACU), i *La pandemia de la desigualdad. Una antropología desde el confinamiento*, de Jose Mansilla. Totes tres coincideixen en un punt: que les accions col·lectives dutes a terme a l'esfera pública, les bullangues, suposen expressions insolents que porten fins a les darreres conseqüències la natura conflictiva per definició de l'espai urbà i de les característiques pròpies de la interacció humana.

Referències bibliogràfiques

Barnils, A. i Salamé, A. Manuel Delgado. "Bàsicament és una revolta. I ja està". *Vilaweb* (05/03/2021). Disponible a <https://bit.ly/3uiAuZD>. 2021.

Cortada, J. *Lecciones de Historia de España*. Barcelona: Antonio Brusi. Crónica Global (2021). "Barcelona cifra en 1 millón de euros el coste de los disturbios en favor de Pablo Hasél". *Crónica Global* (17/03/2021). Disponible a <https://bit.ly/3tfFux6>. 1845.

Durkheim, E. *Las formas elementales de la vida religiosa*. Madrid: Akal Editor. Europa Press (2021). "Los Mossos empiezan a disolver las barricadas en la protesta por Hasél en Barcelona". *Europa Press* (16/02/2021). Disponible a <https://bit.ly/3vDiRnO>. 1982.

Fontana, J. *La revolución liberal: política y hacienda en 1833-1845*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales. 2001.

Guindal, C. i Vera, J. "La Audiencia Nacional ordena la detención e ingreso en prisión de Pablo Hasél". *La Vanguardia* (15/02/2021). Disponible a <https://bit.ly/3tmHIKR>. 2021.

Infobae. "'Pablo Hasél y mucho más' detrás de la ira de la precaria juventud española". *Infobae* (21/02/2021). Disponible a <https://bit.ly/3xKpdn3>. 2021.

Ciudad de vacaciones
Pol·len, 2018

La pandemia de la desigualdad.
Una antropología desde el
confinamiento
Bellaterra, 2020

El Cangrejo. Liberty va ser un dels transvestits més coneguts de Barcelona, tot un personatge de la nit barcelonina, en aquells anys en què la picaresca es concentrava al Raval. Artistes com Carmen de Mairena també eren habituals en aquest local mític a prop de la Rambla.

Passeig Colom. Sempre havia trobat atractiva la renglera de fanals rematats per l'estàtua de Cristòfol Colom amb la muntanya de Montjuïc al fons. Una suma de tòpics de Barcelona que, un capvespre, vaig reunir aprofitant un anunci il·luminós a l'altura del Pla de Palau.

Vicenç Viaplana
“Ja no tenim la
certesa del que
estem veient”

Mai s’havia
exposat tanta
obra al mateix
temps de l’artista
Vicenç Viaplana

(Granollers, 1955). Ànima veritablement lliure, defensor i investigador de la pintura, aquesta primavera ha permès una inusitada ruta Viaplana pel país: de la retrospectiva als Espais Volart de la Fundació Vila Casas de Barcelona, a l’impressionant i magnètic quadre de grans dimensions exhibit al Museu de Granollers; de l’exposició al Centre Cultural La Mercè de Girona, a la de la Galeria Marc Domènech de Barcelona. Aquest viatge permet una visió privilegiada del periple vital i artístic de Viaplana, sempre burxat per la inquietud i per l’afany de traspasar fronteres i explorar límits: de bracet amb ell caminem pel territori d’allò menys obvi i més amagat, i hi descobrim lucidesa i vibració.

Amb més de 40 anys de trajectòria artística a l'esquena, Viaplana ha exposat a les galeries més importants del país: Ciento, G, Metrònom, Bruno Facchetti Gallery, Fernando Alcolea, Antoni de Barnola, Carles Taché... I, en canvi, no ha estat gens cobejat pels museus o les institucions públiques. Enormement influït per lectures del somni i de la psicoanàlisi, la seva pintura sembla esquitxada per la societat líquida proclamada per Zygmunt Bauman i pels contrastos entre l'aparador urbà i el rerepaís i l'esclat natural. La perseverança i la resistència expliquen un camí artístic que s'ha afermat en la pintura, però que també ha fet lloc a temptejos conceptuals, a l'inici, i a col·laboracions amb Carles Hac Mor, amb videoart, el llibre *Fracassart* i una biografia inventada de Jordi Benito.

En alguna banda has dit que pensaves que mai tindries una exposició amb tanta obra com la dels Espais Volart, *Els llocs de la pintura*. I després hi ha el complement de les altres exposicions, amb el colofó especial de la Galeria Marc Domènech, *Visions i cadències*. Com ho has viscut, tot plegat?

Aquesta exposició a la Marc Domènech és la més estranya perquè he fet una cosa que no s'acostuma a fer, almenys en vida. Vaig trobar una carpeta de dibuixos i pintures de quan no tenia ni vint anys, de l'any 1974, que mai s'havien exposat. Li vaig dir al Marc: "Què et semblaria si els ensenyem i al costat hi posem coses d'ara?". O sigui, fer un salt en el temps de 40 anys, des d'un artista que comença, que pràcticament acaba de sortir de l'adolescència, fins a coses ja molt més acabades. Era un risc brutal.

Tot són dibuixos dels setanta?

Del 1974 al 1976. Hi ha unes pintures que són més psicodèliques. Una part de l'art català ha quedat una mica submergida, com és una psicodèlia que en aquells anys es feia molt. De seguida l'informalisme s'ho va emportar tot. En aquell temps hi havia molta gent que dibuixava d'aquesta manera, una mica herència de Joan Ponç i per influència també de la psicodèlia del moment.

A què ho atribueixes, que aquesta psicodèlia quedés soterrada?

Això és interessant. Sempre he defensat que en la lectura que s'ha fet de l'art català contemporani hi ha molta jerarquització ideològica. Hi ha hagut grans corrents de pensament més o menys imposats per criteris oficials que han amagat o han enfosquit altres corrents tant o més potents que havien coexistit. Per exemple, tota la part de l'informalisme, que neix amb Tàpies, crea un corrent majoritari que escombra gran part d'aquesta psicodèlia. O també moviments d'art cinètic molt interessants. Encara que no ho sembli, el món de l'art és molt jeràrquic. Ens sembla que és un món que té una opinió lliure, però passa pel filtre d'una certa intel·lectualitat dominant. I aquesta és la que finalment fa transcendir unes coses i en fa oblidar unes altres, fins al punt que molts artistes queden de banda. I s'acaben les carreres, literalment. Un altre corrent bastant dominant és el neoconceptual. Hi ha un neoconceptualisme molt diferent del que hi havia hagut al principi, que era més polític i més d'agitació social.

Per la teva trajectòria i per tot el que condensa l'antològica fa l'efecte que has estat molt conscient d'aquest panorama i has decidit anar al marge dels corrents peti qui peti.

Davant d'aquesta situació, hi ha un punt en què simplement per tirar

endavant dissenyes una estratègia que en el meu cas va passar per l'aïllament. Abandono aquest sucursalisme dominant que m'hagués portat a fer coses que no m'interessava fer de cap manera. Pagues un preu bastant dur, que suposa una certa resistència, però amb la qual et mantens ferm amb el que creus. Insistència i, el que deia Miró, persistència.

No deu haver estat fàcil...

Per a un jove artista situat en la perspectiva d'aquells anys setanta és molt frustrant. Ve de poble, d'un Granollers on tot era molt naïf. L'art era collonut i tots érem una colla de companys i ens ho passàvem bé. I aleshores ve el xoc amb les galeries de Barcelona. Et trobes amb unes barreres

invisibles però que hi són, com ara el llenguatge. Nosaltres parlàvem d'una manera determinada, més de poble. La gent que controla en aquell moment les galeries de Barcelona

---

“Un ha de fer el que lliurement li doni la gana.”

pertany a una certa classe social que parla d'una altra manera. Són petits detalls, però hi són. Companys meus molt tímids, quan s'enfronten a això, reculen. Diuen: “Aquesta gent no m'entendrà mai!”. Entres en un món que penses que et donarà una llibertat i t'obrirà uns horitzons i et trobes que no és ben bé així. És un filtre que ha fet que moltes generacions d'artistes hagin fracassat d'entrada. Només analitzant la procedència de classe de la gent que ha arribat i de la que no, ja hi ha un tall esgarriat.

Si va existir mai l'ascensor social, diria que ara està absolutament esgavellat. No és fer-se ric sinó tenir oportunitats de transitar per nous mons, diferents del teu d'on venies.

Jo això ho vaig veure bastant clar la primera vegada que vaig anar a Nova York. Devia ser el 1983 o 1984. Portava una trajectòria de deu anys, però em vaig adonar que allà tu anaves a una galeria i encara que no et coneguessin de res, hi deixaves el teu dossier i el responsable de la galeria es dedicava tot un dia a mirar el que els havia arribat. No importava de qui fos. Ni d'on venia ni de res. Això era insòlit aquí. O venies amb unes certes referències o les jerarquies eren molt fortes.

Quan esmentaves els anys setanta pensava en les mogudes d'art conceptual que van fer a Granollers, amb Jordi Benito i companyia. És el que Alexandre Cirici va batejar com el *Meridià Granollers*, oi? Això també forma part de les coses que s'han bandejat perquè han passat al marge del centre?

En aquells anys, Barcelona no era l'epicentre del que passava al món conceptual. Estava repartit. Hi havia Granollers, Banyoles, Reus... És una història que s'ha explicat molt poc. En tot el que es va fer en aquells anys a Granollers tampoc vam tenir cap tipus d'aparador ni transcendència, perquè les coses passaven a Barcelona. També hi havia menys possibilitats de difondre-ho. El centralisme de Barcelona ho ha anat xuclant tot, encara

Anna Ballbona, entrevista

Mariona Gil, fotografia

avui. I les institucions que estan a la perifèria o fora de Barcelona tampoc han tingut la dignitat per defensar-ho i impulsar-ho, no ja pensant en Barcelona sinó en Londres o Nova York.

L'exposició als Espais Volart s'engegava amb el teu retorn a la pintura a mitjan dels vuitanta, amb paisatges urbans. És una pintura bastant furibunda, visceral. Com va aquest procés i per què aquestes estampes suburbials, de ciutats cremades?

T'explico les circumstàncies personals. De vegades s'entenen les coses amb altres claus. Jo en aquell moment estava treballant de dissenyador a Barcelona. I pujava i baixava de Barcelona a Granollers amb tren cada dia. Tot el trajecte estava infestat d'aquestes terres de ningú, d'aquest espai que havia estat agrari, que s'anava deteriorant i convertint en polígons que abocaven merda als rius. S'anaven convertint en espais trinxats per carreteres, autopistes, obres... Això en un temps, els vuitanta, en què vivíem el glamour del disseny, els grans canvis d'imatge. De dia ens reuníem per fer neteges d'imatge a cop de disseny. I quan tornaves cap a casa, veies que aquest progrés l'estàvem pagant d'alguna manera i molt car. Ens estàvem malbaratant tot el patrimoni natural que teníem. I d'això no se'n parlava. I jo no m'ho podia treure del cap. Anava a l'estudi a la nit, perquè treballava tot el dia i no tenia més remei, tota la meua carrera ha estat autosubvencionada, i totes aquestes imatges em sortien espontàniament. Aquells paisatges em sortien d'una manera visceral, em pintava les mans, passejava per sobre els quadres i cremava les ciutats que veia.

Com ha estat la teva relació amb Barcelona i amb la ciutat en general?

D'amor i odi. És com veure-li les dues Barcelones. En aquells anys Barcelona era una ciutat molt creativa i sobretot de nit, als bars de moda. Estem parlant de finals dels setanta fins a entrar als vuitanta. Hi veies una efervescència molt interdisciplinària. Artistes, dissenyadors, arquitectes... Era potent. Acabaves trinxat, perquè ens estàvem fins a les mil i l'endemà costava llevar-se, als que treballàvem, és clar... La famosa "movida madrilenya" en realitat neix a Barcelona. Sí, perquè abans d'aquest moviment, tota la gent, inclús de Madrid, venia a Barcelona. Era

---

“Encara que no ho sembli,
el món de l'art és molt jeràrquic.”

l'avantguarda de tot el que s'estava fent a l'Estat, coneguda pels quatre que ho vam viure. També va ser un *underground* molt *underground*. El pujolisme s'hi va girar d'esquenes.

Només va fomentar la cultura tradicional, el tradicionalisme. I aquesta modernitat tan potent es va bandejar. Això va crear una certa aversió cap als moviments catalanistes.

En aquests moments que descrius es pot pensar que es perd una oportunitat més per aproximar el món de l'art...

En aquests anys neix una fira internacional d'art a Barcelona, que llavors va ser l'embrió d'ARCO. Estaven de moda les fires d'art i se'n fa una de potent. Però no es valora prou i aquesta iniciativa es canalitza cap a ARCO. I després el galerisme català serà totalment sucursalista. Depèn en bona part de Madrid o bona part de les galeries acaben convertides gairebé en franquícies internacionals. Acaben venent art que els ve de fora. I es perd fins i tot aquella cosa dels setanta de fomentar l'art d'aquí, sembla que no tingui el valor necessari. És dramàtic el que passa en aquells anys. Jo crec que s'ha estudiat poc.

La teva trajectòria és molt més privada que pública. Com t'ho expliques?

Arriba un punt que ja no t'ho preguntes. Ara ja, a aquesta edat, tant te fot. Molta gent es pregunta què ha passat amb els museus, les institucions de la ciutat... Potser hauríem d'analitzar qui ha estat al capdavant d'aquests espais durant aquest temps. Alguna responsabilitat haurien de tenir. El que han fet ha tingut una repercussió que ara veiem que és ben atrotinada. Inclús en moments en què els diners hi han sigut. Però el món de l'art no és crític amb ell mateix. Tot queda en una espècie d'abstracció en què ningú hi entén i ningú es vol mullar.

A la retrospectiva es veia un contrast entre les ciutats apocalíptiques de l'inici i l'esclat vegetal del final. Què ens vols dir amb això?

M'he adonat que estic fent el mateix. D'aquells paisatges convulsos que tenien l'expressió de paisatges urbans deteriorats, ara aquests quadres amb aparença vegetal el que amaguen són convulsions molt semblants.

“La famosa ‘movida madrilenya’
en realitat neix a Barcelona.”

Per sota de l'aparença vegetal hi ha autèntiques tensions. Per sota de la realitat més mediàtica, del que sempre surt als diaris, dels grans temes, hi ha aquestes coses personals

que mai transcendeixen, aquells artistes que han quedat oblidats, el fracàs, el cas del nostre, d'un país sotmès a un estat autoritari. Tota aquesta convulsió que queda per sota dels autoritarismes i les jerarquies no tinc més remei que expressar-la amb els meus mitjans. *Submergències* [la gran peça del Museu de Granollers] era això: aquesta tensió entre una cosa que pot tenir una bellesa intrínseca però que també pot ser terrible.

Davant d'aquest quadre acabes fent l'exercici de mirar de reconèixer què hi ha sota de la pintura, les capes d'irrealitat i de realitat.

Sembla que entronqui molt bé amb aquest present, amb la sensació d'irrealitat constant, com si habitéssim una distòpia.

En molts quadres hi ha referències vegetals que són tretes de reproduccions i de reproduccions de reproduccions d'altres reproduccions. Els diferents estrats o capes de la realitat es van multiplicant. Això és real o m'ho he imaginat? O forma part d'una realitat inventada? Ja no tenim la certesa del que estem dient, del que estem veient. L'hem perduda i això ens intranquil·litza. Però encara que no ho entenguem, no tenim més remei que conviure-hi. Potser som la primera generació a la qual li passa això.

La teva pintura té aquesta barreja de fotografia, pintura, cinema...

Entremig de límits estètics. És potser la via que tu has trobat per continuar pintant, amb un punt de funàmbul, entre ambigüitats?

Hi va haver un moment que va fer la impressió que la pintura havia perdut el pols contemporani. Ja no estava parlant de les coses que ens passaven. Vaig tenir una gran preocupació. Per això em vaig tancar a l'estudi diversos anys, intentant trobar com ressituar el que a mi m'agradava, que era pintar, i que també interessés els meus contemporanis. El paisatge ja no és el del segle XVIII, bucòlic, sinó que és un paisatge digital, cinematogràfic, de reproducció fotogràfica o científica. Pensava que hi havia una manera de passar-ho per la pintura i retornar-ho a la societat de forma adequada. Estem constantment reciclant imatges que provenen d'altres llocs. I la pintura havia quedat una mica marginada d'aquest reciclatge. I si eres pintor ja no estaves en la modernitat, que representaven les *performances*, les instal·lacions, coses que jo havia fet vint anys enrere.

Aquest final de la pintura que aquí es dictaminava prenia com a base...?

Una precarietat laboral dels incipients comissaris artístics. Hi va haver com un cop d'estat dintre de l'estatus artístic. Fins als anys setanta o vuitanta és l'artista el que té veu pròpia. Als anys noranta apareix una nova figura que és aquest comissari, que s'apropia de la veu de l'artista, que vesteix el

discurs. A partir d'aquí tot l'art està bastit de paraules i de raonaments, la qual cosa és estrambòtica. Hi ha un gran percentatge de l'art que és incompreensible, ens agradi o no, però no passa pels esquemes racionals, passa per altres coses.

Amb aquest neguit per dir alguna cosa a la gent a través de la pintura, que no hi vegi una matèria amorfa, com s'ha anat fent el teu procés creatiu?

El procés ha estat bastant intuïtiu. Fa poc llegia un llibre d'un neuròleg americà. Explicava que amb els somnis passa una cosa molt curiosa, que és que les relacions lògiques es trenquen. Hi ha un procés neuronal que fa que s'estableixin relacions insòlites. Les connexions no passen ni molt menys per lògica, sinó que hi ha una preferència per relacions inesperades, poc previsibles. Quan ho llegia vaig pensar: "Ah, el procés de creació és just això!". Durant el dia és com si anés emmagatzemant detalls, idees, punts de llum, colors... I ho desés en

un departament del cervell que no sé com es diu. És allà guardat i en un moment determinat hi ha un procés que va automàtic, que suposo que deu ser semblant al dels somnis, que va elaborant sense passar per la raó. Quan vaig pintar *Submergències* no tenia cap maqueta ni sabia què anava a fer. M'hi llanço a pintar i va sortint.

La teva última etapa creativa és la sèrie "Sota el Sui", que pintes a Cànoves, al peu del Montseny, entre el 2013 i el 2020. Amb la pandèmia pel mig, trobes que canviarà la relació amb la natura?

Sí, jo crec que ens hi veurem forçats. Hi ha gent que això ja ho entén. Però també hi ha institucions i empreses, i sobretot el món que treu benefici de tota aquesta explotació, que no hi haurà més remei que forçar-los a entendre-ho. Si no, no hi ha futur. Va començar pels temes més elementals que dèiem de destrossa paisatgística i està començant a ser un cas de supervivència per a la humanitat.

Sabries dir algun moment de la teva trajectòria que sigui “submergit”, que no es veu però que tu saps que allò marca un tomb?

Tu estàs fent una sèrie determinada. I de cop i volta, sense saber per què, t'apareix alguna cosa que és diferent. I la deixes allà perquè et quedés una mica perplex. Això va passar amb la sèrie pintada al Sui. Hi ha un quadre que el començo el 2013 i el dono per acabat el 2016. L'evolució no és una línia recta. És l'espiral que hi ha en alguns quadres meus. M'imagino molt l'evolució amb aquesta forma helicoidal. Ets aquí i necessites tirar enrere per assegurar una sèrie de coses. Hi ha un impuls inesperat que et porta a una altra òrbita. I així vas creant aquesta trajectòria.

De vegades necessitem el camí més llarg per tornar a casa, no? Aquesta evolució potser no es té gaire present quan es parla de creació.

Quan llegeixes la història de l'art o història de biografies d'algun pintor, no veus aquest punt. Que aquí s'equivoca, que ha de tornar enrere, que ha d'estar uns anys que no li surt i després torna endavant. Suposo que, com que ens inquieta i ens crea una certa incertesa i volem veure les coses més clares, li traiem tota aquesta part, que crec que és molt rica. El fracàs forma part de tot el procés.

Quan fem la translació a la vida, a vegades les trajectòries personals s'expliquen com que ara has començat a córrer, has fet una carrera de deu quilòmetres, després una mitja maratón... I no és així. Per molts motius —pandèmia, crisis econòmiques i socials...—, potser estem en un moment de fer marrada que tampoc s'està llegint?

Tampoc. Jo crec que el més interessant queda al marge. I també es falseja una mica la realitat, perquè a la gent que comença, a escriure o a pintar, se li dibuixa un panorama que és una fantasia. No és així en absolut.

La teva manera de pintar em fa pensar que també vas a la contra d'un pensament molt establert, que és el de compartimentar. I en certa manera, has estat difícilment etiquetable. Caldria no parlar tant de gèneres, estils i línies, i que si surts de la línia ja no es pot entendre?

Jo he fugit sempre de mi mateix. Potser això ho explicaria una mica. Tinc la impressió que he fugit de la meva identitat, de la identitat com a artista. Aquest negar-te a tu mateix. Quan tens una cosa consolidada, anar a la contrària. Sentir aquesta atracció inevitable per dir: “I ara què passa si faig absolutament al revés del que he fet”. Aquesta gamberrada d'estripem-ho i comencem de nou. Això m'ha motivat. Més que trajectòries personals, de consolidació professional dins d'una marca artística, m'ha divertit més l'exercici contrari, de dissoldre'm, de perdre'm, de no existir, de fer una cosa i llavors fer-ne una altra. Quan pintava aquests edificis en ciutats, cap a finals dels vuitanta, era un moment de cert *boom* de l'art, que va durar tres o quatre anys, en què realment es venien els quadres. La gent me'n va demanar més, però vaig deixar-los de fer. Perquè jo ja no soc aquest, soc

---

“Només analitzant la procedència de classe de la gent que ha arribat i de la que no, ja hi ha un tall esgarrifós.”

un altre, i m'atrauen altres coses i no t'enredaré. I vaig fer una cosa absolutament diferent. La gent no entenia res. Una d'aquestes crítiques o comissàries em va dir: “No sé on etiquetar-te”. Un ha de fer el que lliurement li doni la gana. Si vaig fer

l'aposta per pintar era per sentir-me lliure. Jo preferia pagar aquest preu i treballar com un burro en altres coses per pagar-me les teles i les pintures. Això desconcertava. Ara, amb l'exposició dels Espais Volart, alguna d'aquesta gent que s'havia perdut pot haver retrobat el fil.

Com et sembla que es relaciona ara la gent amb l'art? T'ha sobtat veure algú que queda sorprès per allò que veu, sense necessitat de mediació argumental?

Els anys a galeries m'adonava que aquest vincle amb la gent s'havia trencat. La gent ja no visitava galeries, li semblava un entorn gairebé hostil o que era d'un àmbit religiós, on havia d'entrar de puntetes. Hi va haver un punt que vaig voler fer una obra que no necessités intermediaris, cap paraula afegida al que estava veient. Que pogués aplegar aquesta reacció espontània, lliure, de qualsevol persona, de qualsevol cultura i educació... Que fos un quedar-te frapat per allò que veus. I després ja vindria el que s'hi interessés més. I em fa l'efecte que ho he aconseguit. Quan amb l'obra *Submergències* hi ha hagut nanos que en veure-la han exclamat un “oh!”... O amb gent que no els feies habituals de galeries però que notaves que hi havia hagut una transcendència amb el que feies, transcendir en el sentit de traspàs d'emocions.

El confinament el passes preparant l'antològica. Això devia ser molt curiós, perquè el món estava aturat, però tu estaves en un moviment molt bèstia.

L'any més estrany ha estat el de més agitació, com mai l'he tingut en tota la meva vida. És una paradoxa. Els dies que estàvem més confinats tenia en ment que estava preparant tota la infraestructura i la logística d'aquesta gran exposició, amb la incertesa de què passaria. S'hi ha sumat aquest punt d'irrealitat. Tancat però pensant que estaràs més exposat que mai.

Fa de molt mal dir, però aquesta experiència mundial es traslladarà a l'art d'alguna manera?

El calat del que ha passat és profund. De mica en mica anirem veient canvis. Això passa de vegades amb els quadres. Fas una gran embranzida, pintes allò més gros en un temps relativament breu, però passes mesos fent els petits detalls i aquests capgiren tota la història. La política acabarà fent una sotragada important. Hi ha coses que no s'aguanten. Hi ha una crisi profunda dels grans estats, que s'han vist com obsolets, que no tenen resposta ràpida als problemes de la gent.

Barcelona en dades Economia en quarantena

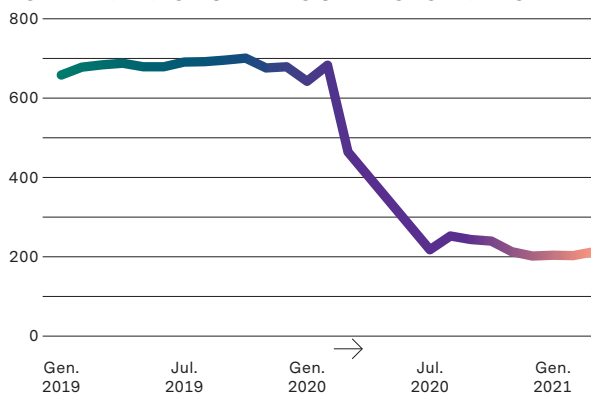
L'impacte de la covid-19 va molt més enllà de l'àmbit sanitari. Des del turisme fins

al comerç de barri, passant pel mercat laboral o la cultura, la caiguda de l'economia no té cap precedent, sobretot quan recordem que aquesta crisi ha traspasat totes les fronteres existents. Ara les persianes (no totes) tornen a aixecar-se, i les estacions i els aeroports comencen a recuperar amb timidesa el batec d'anys anteriors.

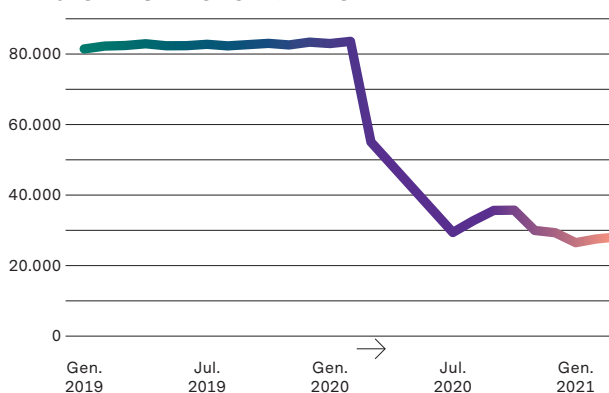
Les restriccions provocades per la pandèmia han afectat molts negocis. És probable que l'economia remunti, però la pèrdua de petits comerços i llocs de treball, com la de milers de persones, és irreversible.

Laura Navarro Soler Dades i text Albert Martin Disseny (Storydata)

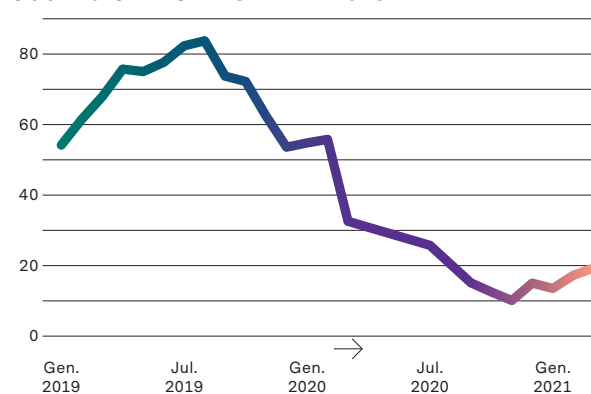
ESTABLIMENTS HOTELERS OBERTS ESTIMATS

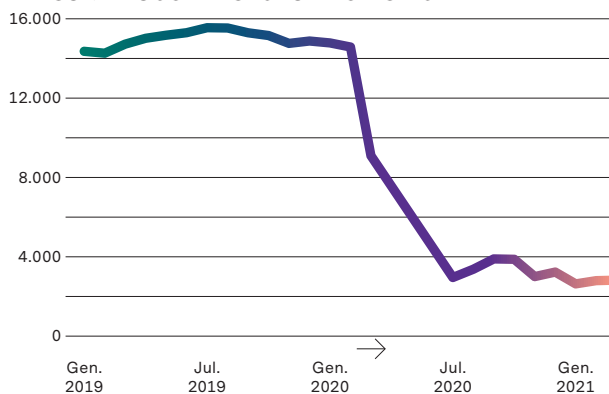
PLACES D'HOTELS ESTIMADES

OCUPACIÓ D'HOTELS PER PLACES

PERSONAL OCUPAT SECTOR TURÍSTIC

Les dades dels mesos d'abril, maig i juny de 2020 no estan disponibles degut al tancament d'establiments per la crisi de la covid-19.
Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Ajuntament de Barcelona.

Turisme desaparegut

“L'Aeroport de Barcelona bat el rècord amb 52,9 milions de passatgers el 2019”. A mitjans de març de 2020, però, l'aeroport va registrar una pèrdua històrica i al mes d'abril, durant el primer estat d'alarma, es van registrar 25.307 passatgers; el mateix mes de 2019 la xifra havia estat de més de quatre milions.

La davallada va ser generalitzada tant a l'aeroport com al port, així com en el nombre de viatgers i de pernoctacions registrades. L'Idescat (Institut d'Estadística de Catalunya) mostra que, a finals de 2020, els ingressos per despesa d'estrangers al conjunt de Catalunya van ser del -82,9%. Les últimes dades (març de 2021) cauen fins al -91,3%. Tot i així, aquestes caigudes en nombre de viatgers i pernoctacions s'han degut a la reducció de la mobilitat, i no pas a una crisi estructural de l'economia global; per tant, es comença a notar un alleujament gràcies a la relaxació de les restriccions.

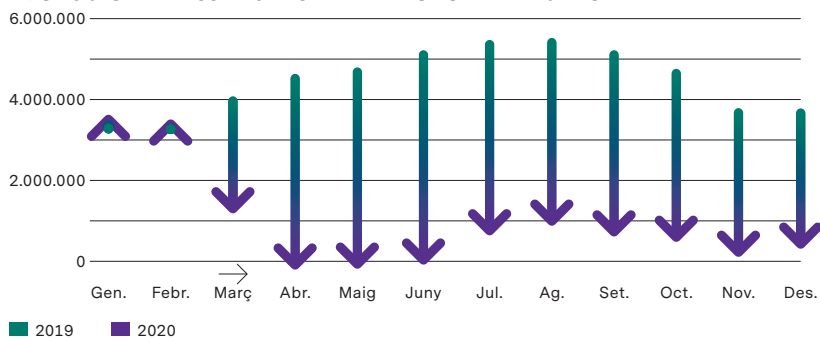
Any sense turisme de negocis

L'any passat, la indústria global d'esdeveniments va patir les restriccions imposades arreu; l'abril de 2020, el 72% dels països havia tancat totalment les fronteres.

La suspensió del Mobile World Congress al febrer va ser el preludi d'una cancel·lació en massa de reserves d'allotjaments turístics a causa de l'aturada de l'activitat firal i de congressos. Segons l'Observatori del Turisme a Barcelona, es van cancel·lar prop del 15% de fires i congressos, i es va posposar el 85% restant. És rellevant perquè el turista de negocis genera el doble d'impacte econòmic que no pas el turista d'oci.

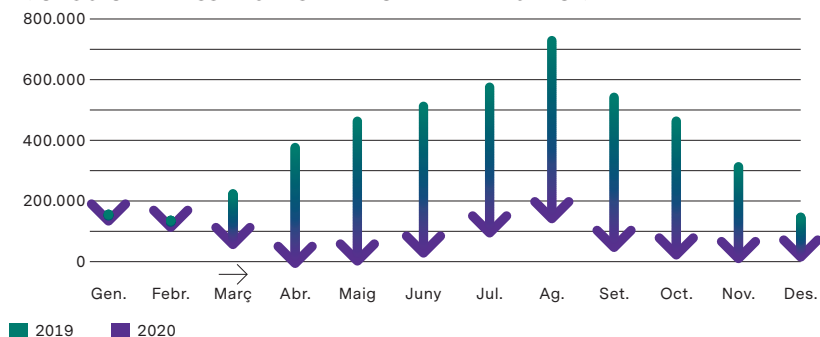
Les pernoctacions també van disminuir. Segons l'Observatori, el nombre d'hotels i places disponibles es va reduir a un terç, i s'igualava així a l'oferta hotelera que la ciutat tenia a mitjans dels anys noranta.

EVOLUCIÓ DE PASSATGERS DE L'AEROPORT BARCELONA-EL PRAT

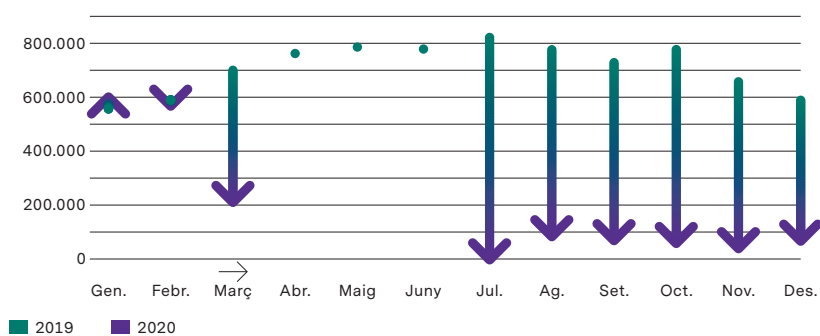
Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Ajuntament de Barcelona.

EVOLUCIÓ DE PASSATGERS DEL PORT DE BARCELONA

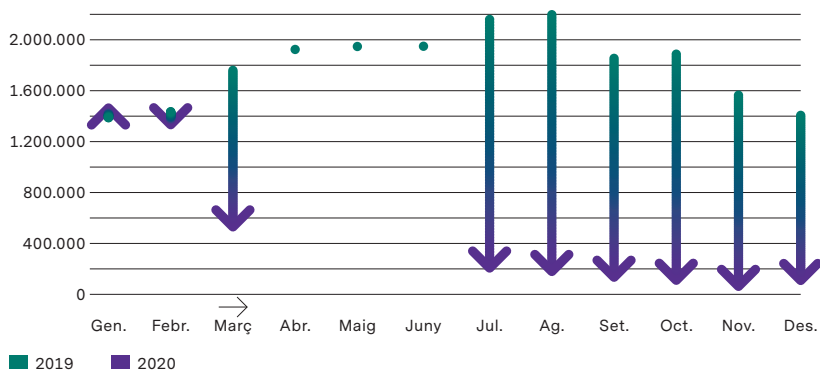

Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Ajuntament de Barcelona.

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE VIATGERS

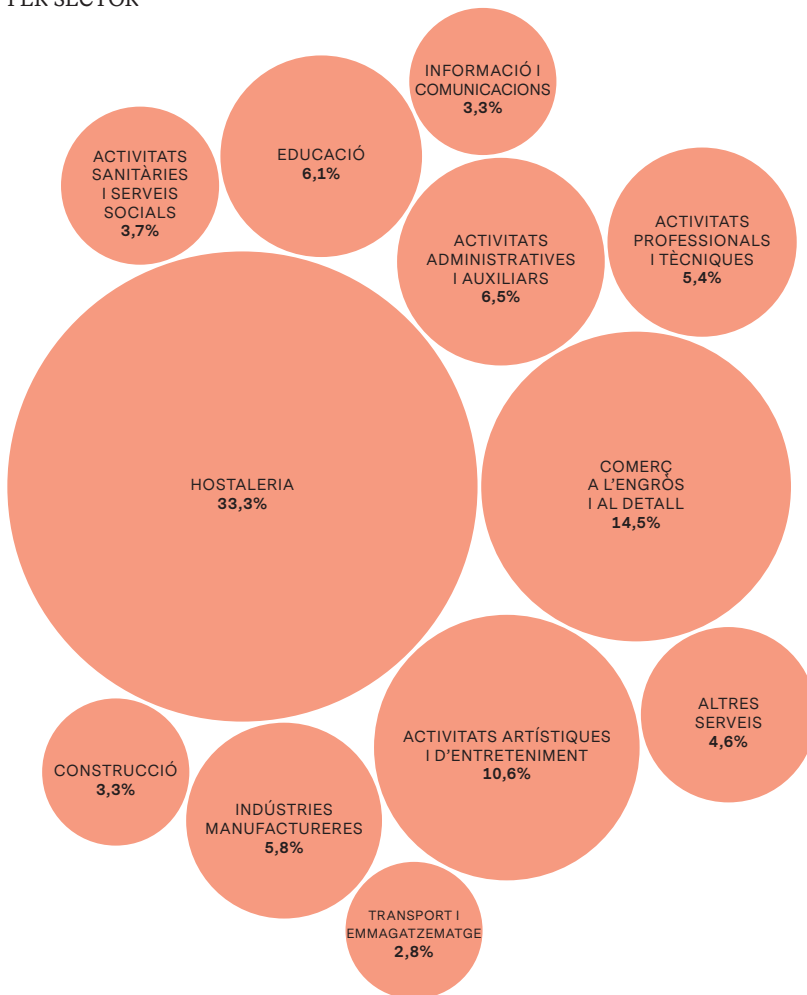

EVOLUCIÓ DE LES PERNOCTACIONS

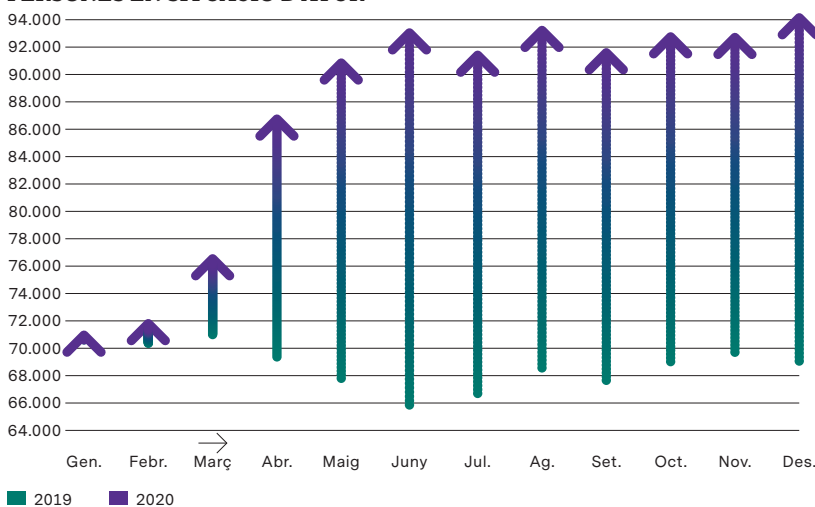
Les dades dels mesos d'abril, maig i juny no estan disponibles degut al tancament d'establiments per la gestió de la crisi sanitària. Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Ajuntament de Barcelona.

PERSONES AFECTADES PER UN EERTO PER SECTOR

Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades, Ajuntament de Barcelona. De gener a desembre de 2020.

PERSONES EN SITUACIÓ D'ATUR

Dades de gener a desembre de 2019-2020. Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades, Ajuntament de Barcelona.

Oxigen per als sectors afectats

Una de cada tres persones afectades per un EERTO el 2020 treballava en el sector de l'hostaleria, segons les dades de l'Oficina Municipal de Dades de Barcelona (OMD). L'hostaleria (100.716 treballadors), el comerç (43.711 treballadors) i la cultura i l'entreteniment (32.136 treballadors) són els sectors que han necessitat més oxigen per preservar les seves plantilles amb ajuts del Govern. Uns ajuts que no han impedit que les xifres de l'atur es dispararessin a partir del confinament.

L'atur arriba a màxims durant l'estiu

Feia gairebé sis anys que la ciutat no registrava una pujada del nombre d'aturats. L'increment, a més, ha estat dràstic: del març a l'agost de 2020, el nombre d'aturats a Barcelona va augmentar en més de 20.000 persones. El mes de juny va ser el més crític, amb una variació del +50%, i va arribar als gairebé 93.000 demandants d'ocupació. Les xifres del primer trimestre de 2021 milloren lleugerament gràcies a la relaxació de les restriccions, però continuen essent preocupants. Tanmateix, per conèixer quants llocs de treball s'han destruït per la pandèmia, caldrà esperar la fi dels contractes d'EERTO i comprovar també el nombre d'afiliats a la Seguretat Social, que des de principis de 2020 es manté estable gràcies a les ajudes.

CRONOLOGIA DE LA COVID EN EL SECTOR CULTURAL 2020

14 de març

Cessament de totes les activitats culturals.

maig

Equipaments culturals a 1/3 d'aforament.

juny

50% espectacles en viu i equipaments culturals, obertura llibreries i galeries.

18 de juliol

Tancament als municipis de l'AMB.

21 de juliol

Espectacles a l'aire lliure i amb seient.

22 de setembre

70% equipaments culturals.

15 d'octubre

50% equipaments culturals.

29 d'octubre

Tancament total, excepte biblioteques i cinemes.

21 de novembre

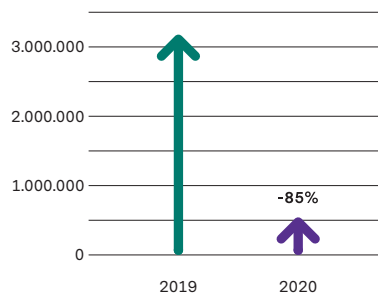
Nova represa.

Cop de gràcia a la cultura

La pandèmia ha estat un revés per al sector cultural, que ja venia d'un estat crític. La forta caiguda del consum cultural de les llars, i també la falta d'inversió en publicitat i patrocinis, ha causat una reducció en el nombre d'entrades a equipaments culturals (entre el 50 i el 85%) i en les recaptacions dels teatres (-44,5%) i cinemes (-74,1%) de la ciutat, segons l'informe "Diagnosi per un pacte cultural" de l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB). Els sectors que requereixen presència de públic han estat els més colpejats.

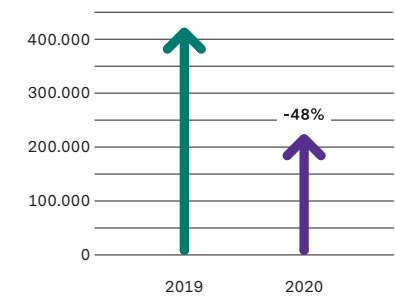
L'Institut de Cultura ha concedit, des de l'inici de la pandèmia, ajudes extraordinàries per valor de 4,3 milions d'euros. Tanmateix, segons aquest informe, se n'hi afegiran 1,9 milions aquest 2021.

VENDA D'ENTRADES ALS MUSEUS

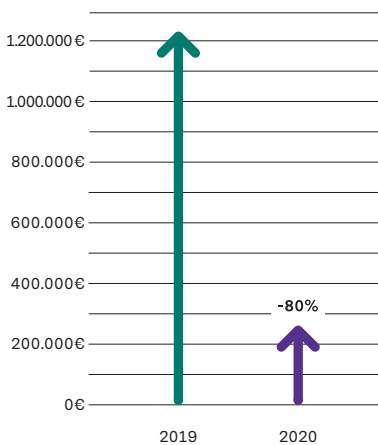
Venda d'entrades als museus sota tutela de l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB), de gener a octubre. Font: Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona.

TAQUILLATGE D'ESPECTACLES

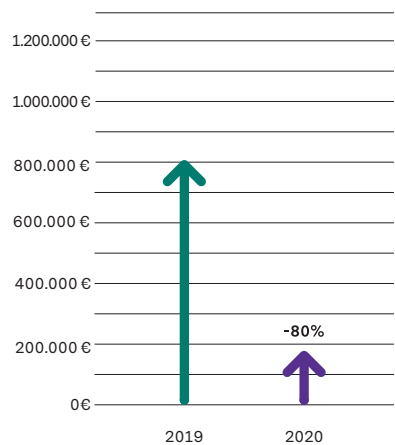

Taquillatge d'espectacles sota tutela de l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB), de gener a octubre. Font: Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona.

INGRESSOS EN PATROCINIS PATROCINI PUBLICITARI

PATROCINI (CASH)

Patrocinis i ingressos de l'ICUB, de gener a octubre. Font: Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona.

ALTRES INGRESSOS DE L'ICUB ACTIVITATS MUSEUS

LLOGUER D'ESP AIS

VENDES D'ARTICLES A BOTIGUES

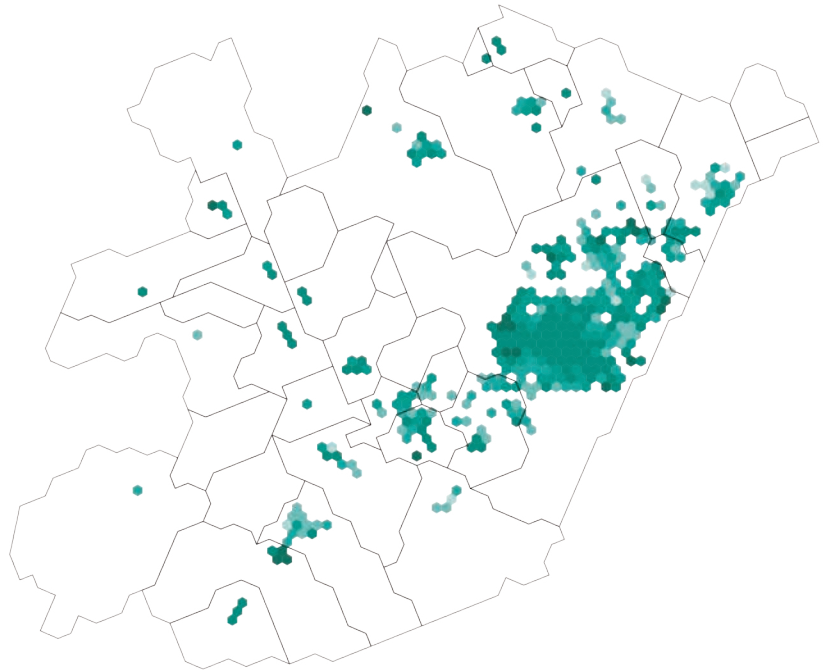

De gener a octubre. Font: Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona.

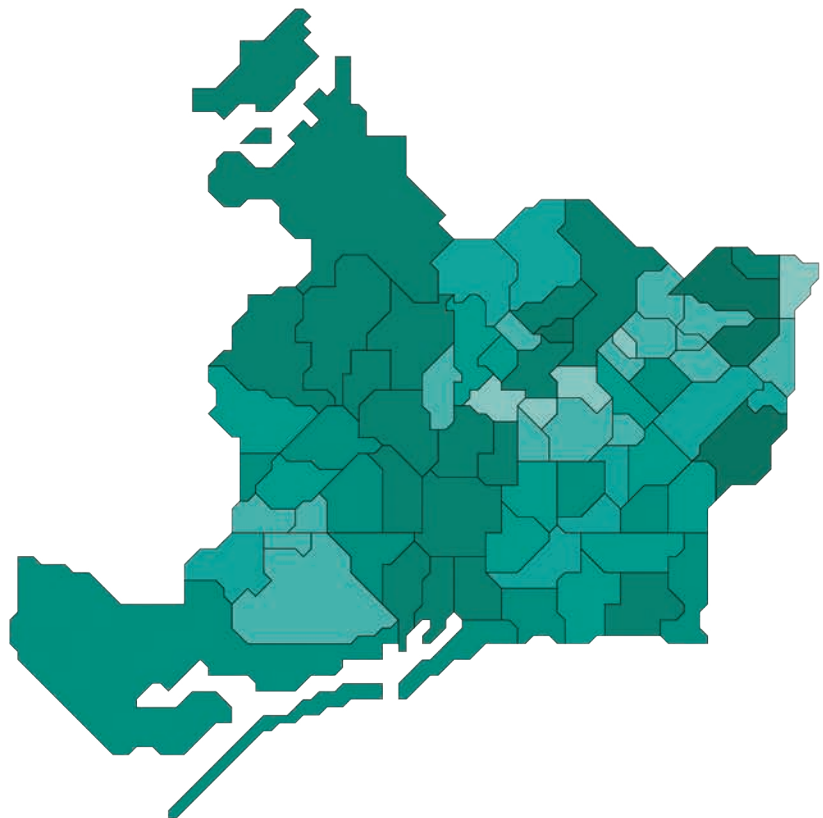
Tancament de locals comercials

El que no serà tan puntual ni efímer, com bé apunta l'informe de l'observatori econòmic Eixos, és el tancament de comerços a la ciutat de Barcelona. Segons les dades d'aquest observatori econòmic —que ja va estudiar i pronosticar un escenari postcovid del sector del *retail* durant la quarantena de 2020—, la baixa ocupació i el tancament consegüent de comerços podrien arribar a ser crítics als barris més turístics de la ciutat. Per visualitzar un escenari hipotètic postcovid, Eixos diferencia els comerços que tenen més problemes a l'hora de reobrir: els bars i restaurants, les botigues de roba i sabateries, i els locals que depenen del turisme. Estableix un índex d'ocupació, el ROI, que hauria de trobar-se per sobre del 80%. Abans de l'inici de la pandèmia, la mitjana a Barcelona tenia un ROI del 80%. Hi havia més activitat comercial als barris turístics (com el Gòtic, la Barceloneta, la Vila Olímpica, Gràcia o la zona de l'Eixample i les Corts) i als més perifèrics de la ciutat (Horta, el Carmel, la Clota, el Bon Pastor, la Trinitat Nova o Torre Baró). Aquests últims tres barris arribaven a un índex d'ocupació de quasi el 100% abans del confinament.

OCUPACIÓ COMERCIAL A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA (AMB) ESCENARI PRECOVID. DADES DEL 2019-2020

OCUPACIÓ D'ESPAIS COMERCIALS A BARCELONA ESCENARI PRECOVID PER BARRIS

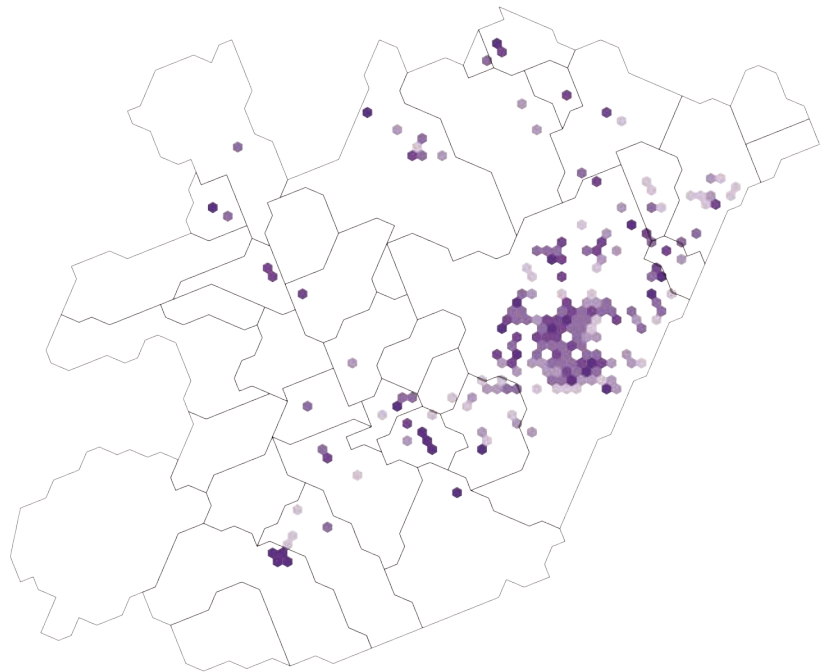
ROI 95-100 85-95 80-85 75-80 70-75 50-70 0-50

Font: "Impacte de la covid-19 al comerç de l'Àrea Metropolitana de Barcelona", Observatori Econòmic Eixos.

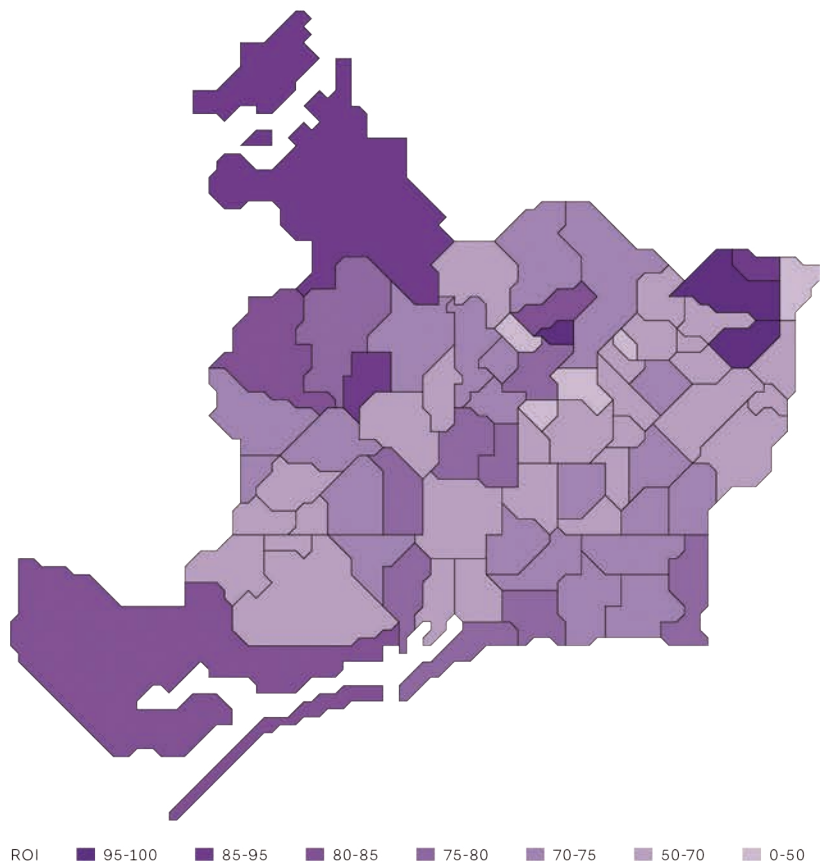

L'escenari postcovid que ha calculat Eixos mostra que barris com el Gòtic, el Raval o Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera estarien molt per sota d'aquest índex, que, si se situa per sota del 70%, es considera punt crític de desertificació severa. Tots els districtes de Barcelona s'haurien vist afectats, però en especial l'eix Ciutat Vella – l'Eixample - les Corts. En canvi, les zones perifèriques no haurien rebut un impacte tan pronunciat, ja que la reducció de la mobilitat va comportar (i segueix fent-ho) un augment del consum hiperlocal. Alguns barris com la Clota, Torre Baró, la Trinitat Nova o Vallvidrera i les Planes haurien mantingut estable l'ocupació dels seus comerços. Però el motiu principal és, en paraules de David Nogué, fundador d'Eixos, "la baixa presència de comerços no essencials en aquestes zones, i major en zones centrals i eixos comercials principals (botigues de roba, restaurants, etc.)". El teletreball també ha perjudicat les zones cèntriques, ja que tota la restauració depenia de la gent que treballa en oficines i negocis del centre, o que hi anava a fer compres, a banda del turisme. Tot i que l'estudi es va dur a terme durant els primers mesos de pandèmia, David Nogué corrobora els pronòstics més moderats que van fer el 2020. Aquest implica el tancament d'entre el 10 i el 30% de les activitats econòmiques en els aparadors de la ciutat. Tot i això, aquest escenari postcovid depèn de les actuacions de les institucions públiques, que, com assenyala Nogué, "tenen el poder de transformar el panorama comercial".

OCUPACIÓ COMERCIAL A L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA (AMB) ESCENARI POSTCOVID. ESTIMACIÓ

OCUPACIÓ D'ESPAIS COMERCIALS A BARCELONA ESCENARI POSTCOVID PER BARRIS

Font: "Covid-19 impact on Barcelona retail", Observatori Econòmic Eixos.

PIB

↓10,2%

GLOBAL

↓9,7%

SERVEIS

↓17%

COMERÇ, HOSTALERIA
I RESTAURACIÓ

↓8,8%

ACTIVITATS FINANCERES,
IMMOBILIÀRIES I PROFESSIONALS

↓3,2%

ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES,
EDUCACIÓ, SANITAT, SERVEIS
SOCIALS I PERSONALS

Les taxes de variació són aproximades.
Font: Departament d'Estadística i Difusió
de Dades. Ajuntament de Barcelona.

BANC D'ALIMENTS

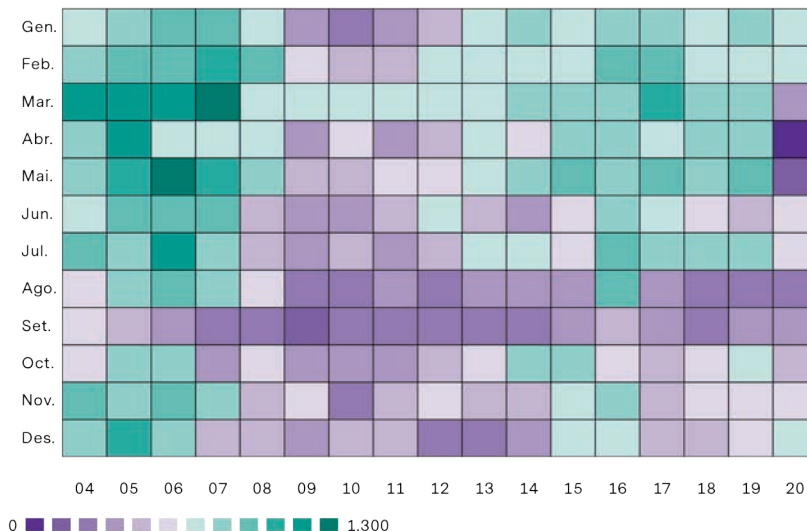
30%

DE LES PERSONES QUE HAN
SOL·LICITAT AJUDA DURANT
EL PRIMER ANY DE PANDÈMIA
NO N'HAVIEN NECESSITAT
MAI FINS ARA

162.458

MÀXIM HISTÒRIC DE PERSONES
ATESES EL MES DE JUNY DE 2020

SOCIETATS MERCANTILS CONSTITUÏDES

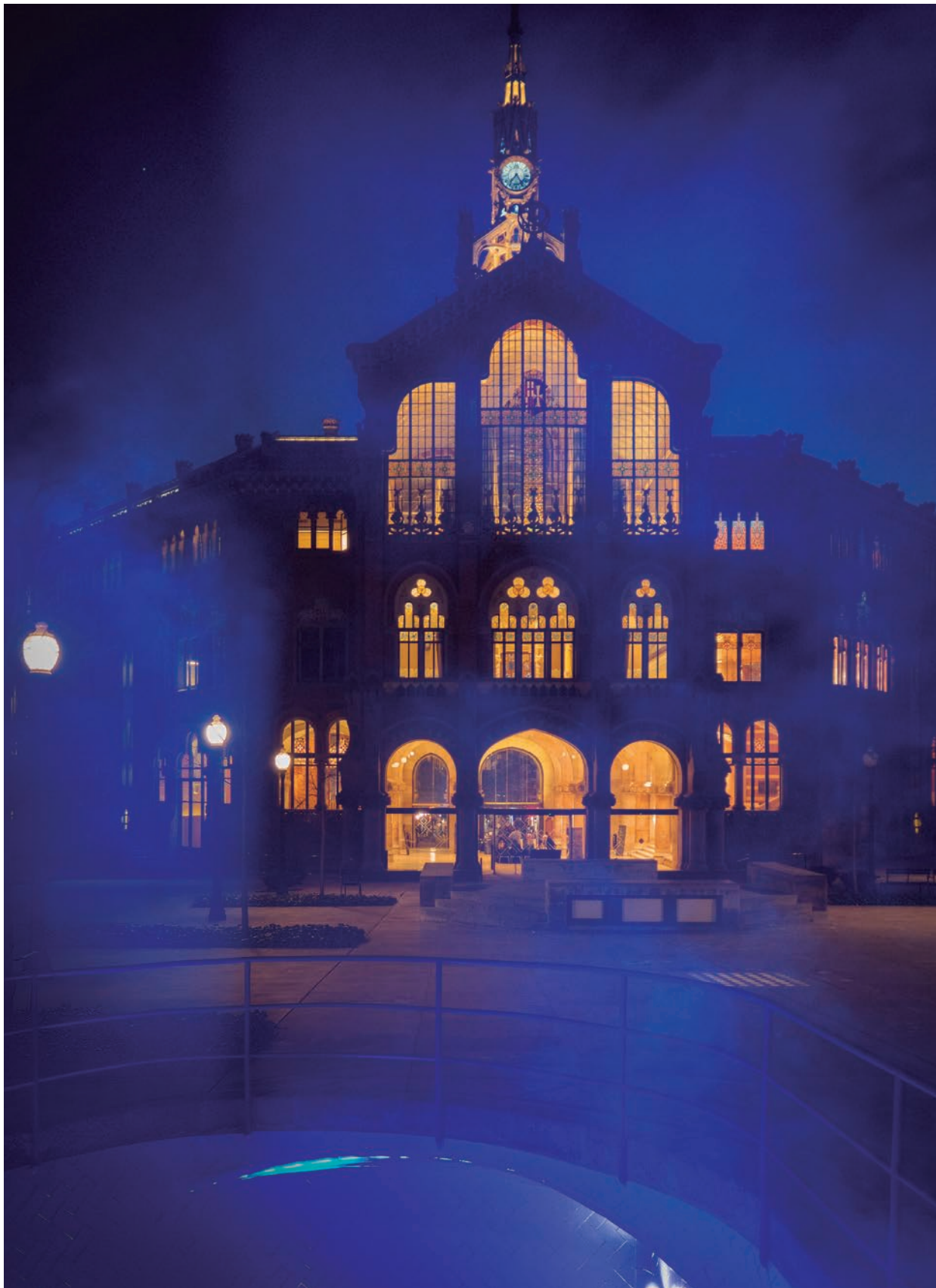
Inclou les societats comanditàries i col·lectives. Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Ajuntament de Barcelona.

Màxim històric d'ajuts

L'impacte de la pandèmia també l'han notat entitats com el Banc dels Aliments de Barcelona, que assegura que la crisi ha ampliat l'espectre de les persones sol·licitants d'aliments: el 30% de les que han demanat ajuda durant el primer any de pandèmia no n'havien necessitat mai fins ara. A més, al juny de 2020 es va arribar a un màxim històric: van ser ateses més de 160.000 persones. L'increment més alt respecte al 2019 va ser durant el mes d'agost, on gairebé va doblar-se el nombre de persones sol·licitants d'aliments: de 30.603 a 58.510.

La remuntada de la macroeconomia

La pandèmia de la covid-19 està comportant davallades excepcionals en l'evolució del PIB de Barcelona. En conjunt, segons l'OMD, el PIB s'ha reduït el -10,2% en relació amb el 2019, essent el sector de l'hostaleria i el comerç el que més ha caigut (-17%). D'altra banda, les activitats financeres, immobiliàries i professionals, així com el sector públic, no s'han vist tan afectats. Encara que la xifra va experimentar una forta caiguda en el tercer trimestre de 2020, a finals d'any ja es notava una lleugera tendència a recuperar els nivells precovid, sobretot del sector industrial. Un altre indicador econòmic rellevant és la creació de noves societats mercantils, que l'abril de 2020 va caure el 89,5% respecte de l'any anterior, amb la creació de tan sols 74 societats, xifra que superava la baixada dels anys posteriors a la crisi de 2008. Tot i això, durant els últims mesos de 2020 i els primers de 2021 s'han recuperat els valors precovid.

Hospital de Sant Pau. Vaig treballar molts anys en un estudi situat sota el rellotge de l'edifici principal com a especialista en fotografia mèdica. La meva documentació del món de la sanitat durant quaranta anys va sorgir d'aquest indret.

Moment de la inauguració del parapet de les executades i executats a Barcelona 1939-1952

Espais memorials de la Barcelona contemporània Kathrin Golda- Pongratz i Marta Marín-Dòmine

Un monument en homenatge als refugiats; un grafiti que parla dels barris més oblidats; una inscripció amb els noms de víctimes del franquisme; una sanefa que recorda, que aquesta és una ciutat de pau. Són espais que representen la memòria col·lectiva i busquen enfortir la tolerància i la convivència.

El tret central que diferencia la relació de la ciutat amb la història i amb la memòria és que la inscripció de la història urbana exigeix la patrimonialització del passat, mentre que la memòria en demana la visibilització.

La patrimonialització implica el reconeixement oficial de la història de la ciutat, sense que necessàriament hi intervingui la voluntat col·lectiva. Es dona per fet que certs edificis i monuments són un llegat històric que cal preservar. Esdevenen amb els anys peces clau de la construcció identitària d'una ciutat, marques de la seva particularitat històrica que es corresponen també amb l'evolució de determinades estètiques que acaben constituint tant la seva herència com el seu potencial d'atracció.

La història materialitzada a través del patrimoni és el segell d'una ciutat i també la seva carta de presentació internacional. Recordem, a propòsit d'això, la campanya "Barcelona, posa't guapa", iniciada el 1985 amb la finalitat de rehabilitar edificis, i que va assolir un moment culminant als anys noranta quan la ciutat es preparava per acollir els Jocs Olímpics del 1992. La història de la ciutat també es fa present a través de monuments i senyalitzacions de tipologia diversa que tenen el propòsit de recordar esdeveniments o personatges d'un passat que simbòlicament representa la ciutat i, per contigüitat, les persones que hi viuen.

La ciutat del segle XXI, però, té una altra manera de materialitzar la seva relació amb el passat. Si una cosa caracteritza la ciutat contemporània és la voluntat d'inscriure la història a partir de la memòria, i d'illuminar —o enfosquir— els seus llocs prenent com a base l'experiència col·lectiva viscuda. Memòria, de fet, que ve a augmentar, corregir i de vegades esmenar la història oficial.

En aquest sentit, les intervencions memorials són portadores de la complexitat dels temps històrics i de la seva pluralitat. Així doncs, es tracta de representacions memorials que apellen diversos col·lectius, contràriament a les commemoracions puntuals i limitades que propicia el monument convencional. Es podria dir que el memorial contemporani representa la memòria col·lectiva allà on el monument tradicional representa les vicissituds de l'heroi nacional o de les gestes nacionals.

La memòria inscrita en la configuració urbana crea, doncs, noves perspectives, suggereix nous angles i, per tant, noves mirades. Els memorials contemporanis inciten a la reflexió sovint mitjançant recursos pedagògics, tot fent visibles les absències que ha provocat la història oficial.

No és pas infreqüent que els memorials contemporanis neixin com a resultat d'una reivindicació ciutadana recollida oficialment per la municipalitat o pel Govern de la nació. A escala municipal, aquest seria un dels objectius que va guiar la creació del Comissionat de Programes de Memòria de l'Ajuntament de Barcelona, avui convertit en Regidoria

Kathrin Golda-Pongratz.

Doctora arquitecta i urbanista. Professora de la UIC Barcelona School of Architecture i de l'ETSAV-UPC. Ha dut a terme recerques sobre memòria urbana, urbanisme i arquitectura hispanoamericanes, estratègies de renovació urbana i del place-making. Directora del documental *Ciudad Infinita – Voces de El Ermitaño* (2018), sobre la memòria d'un barri autoconstruït a Lima (Perú).

Marta Marín-Dòmine.

Escriptora catalana i canadenc, realitzadora de projectes artístics i traductora. Professora de Literatura Peninsular Espanyola a la Wilfrid Laurier University (Canadà), on també ha dirigit el Centre for Memory and Testimony Studies. Ha realitzat documentals, una instal·lació i un curt en relació amb la recuperació de la memòria. El 2019 va publicar *Fugir era el més bell que teníem* (Club Editor), que va rebre diversos premis, entre els quals el Premi Ciutat de Barcelona d'Assaig 2019.

de Memòria Democràtica, i és també la missió del Memorial Democràtic dependent de la Generalitat de Catalunya.

La inscripció de la memòria en la topografia urbana en permet el coneixement i es vol assegurar-se'n també la transmissió. No podem deixar de notar, malgrat tot, una voluntat oficial positiva que sostreu de les actuacions oficials aquelles memòries que podrien constituir la cara fosca del passat memorial de la ciutat, és a dir, aquells esdeveniments que representen una responsabilitat col·lectiva de la ciutat davant les injustícies —pensem aquí, com a paradigma, en el Memorial dels jueus d'Europa a Berlín, tot i que és evident la seva capacitat limitada per representar l'Holocaust—, un tipus de memorial que creiem per ara absent en la xarxa urbana de Barcelona.

Dos tipus de memorials

A grans trets considerarem aquí dos tipus de memorials que s'han anat desenvolupant al llarg del segle a Barcelona, tenint en compte, no obstant, que d'aquesta classificació n'hem esporgat els matisos a fi de simplificar-la. Tampoc considerarem aquí, per qüestions d'espai i metodologia, els memorials espontanis i efímers que no han arribat a ser oficials.

Assenyalem, d'una banda, un tipus de memorial o d'acció memorial que té per finalitat donar una nova significació a un esdeveniment històric concret, com és el cas del Parapet del Fòrum, de la retirada de l'estàtua d'Antonio López i de la col·locació singular de la Stolperstein en homenatge a Lluís Companys. Considerem també en aquesta categoria els grafitis de Roc Blackblock, per les raons que exposarem més avall.

El segon tipus està constituït pels memorials que commemoren esdeveniments recents, de manera que el passat està en relació contínua amb el present. En aquest grup hi trobem el memorial de les Rambles en record de l'atemptat gihadista del 17 d'agost del 2017, i el “Comptador de la vergonya”, que forma part del memorial en record de les persones

que moren al Mediterrani buscant refugi a les seves ribes. Es tracta de memorials que estableixen una xarxa simbòlica amb altres memorials internacionals.

Podríem dir, doncs, que el memorial contemporani, en totes les seves modalitats representatives

i expressives —com veurem a l'antimonument, al micromonument o a les intervencions efímeres, i a les renovacions semiòtiques de la placa tradicional—, esmena la perspectiva d'un passat glorificador de la ciutat.

Tot i així, caldrà veure si aquesta memòria nascuda a contrapèl d'un ús interessat de la història no acabarà tenint efectes contraris a la seva finalitat, sigui per excés o perquè el gest, en principi renovador i vindicatiu, pot acabar provocant una certa autocomplaença.

Els memorials contemporanis inciten a la reflexió sovint mitjançant recursos pedagògics, tot fent visibles les absències que ha provocat la història oficial.

Memorial Som i serem ciutat refugi (2016-2021)

Passeig Marítim de la Barceloneta.
(Temporalment retirat per motius de reparació)

El setembre del 2015 l'Ajuntament de Barcelona va dur a terme un pla d'acollida i atenció als refugiats. Aquest projecte, del qual l'Ajuntament ha donat compte al document Memòria del pla "Barcelona, ciutat refugi 2015-2019", és un programa complex i en molts aspectes reeixit concebut per atendre i guiar els refugiats que arriben a Barcelona en la seva travessa pel Mediterrani i d'altres fronteres, fugint de conflictes bèl·lics i econòmics.

Un dels objectius del pla se centrava en la sensibilització ciutadana per donar a conèixer la problemàtica diversa dels refugiats i activar la solidaritat i les accions voluntàries. D'aquest objectiu neix, el juliol del 2016, el memorial Som i serem ciutat refugi.

El monument consisteix en un ortoedre de ferro oxidat, un estil força recurrent en els memorials del país, col·locat a tocar del passeig de fusta que transcorre davant de la platja de Sant Miquel, a la Barceloneta. L'ortoedre s'erigeix com una columna que té gravada a les dues superfícies més amples la frase "No és només un número" en una cara i "No es solo un número" a l'altra, en clara al·lusió al número canviant que es pot veure en format gran al capdamunt de la columna. Aquesta part constitueix l'anomenat "Comptador de la vergonya", que recull en temps present el nombre de persones mortes al Mediterrani des del començament de cada any. Aquest recompte es fa a través del Missing Migrants Project de l'Organització Internacional de les Migracions.

El memorial es completa amb la reproducció, a cada banda, del manifest "Som i serem ciutat refugi": "No és només un número. Són persones. La Mediterrània, punt de trobada de cultures i civilitzacions, s'ha convertit, avui, en una enorme fossa comuna per a milers de persones sense refugi que buscaven protecció. No en sabem els noms ni la seva història

© Kathrin Golda-Pongratz

▲
Memorial Som i serem
ciutat refugi

personal, però sí quantes són. Volem comptar-les, per retre'ls homenatge i perquè no les podem oblidar. Barcelona no es cansarà d'exigir un passatge legal i segur d'arribada a Europa i un canvi de rumb de les polítiques d'asil. Som i serem ciutat refugi”.

Amb aquest memorial, Barcelona s'inscriu en la xarxa de ciutats que arreu del món clamen per l'establiment de polítiques efectives d'asil. El lloc de col·locació del monument és extremament pertinent: no és només que estigui col·locat davant del mar, tot i que l'indret no és punt d'arribada habitual de refugiats a Barcelona, sinó que, a més, és un punt altament freqüentat per turistes i per gent local. En aquest lloc, punt àlgid de l'oci, contrasta el memorial amb el seu record de l'existència d'una altra realitat en aquest mateix mar.

Cal assenyalar també la proximitat del memorial amb l'escultura L'estel ferit, coneguda popularment com “Els cubs”, que va fer l'artista alemanya Rebecca Horn el 1992 dins del marc del projecte de renovació de Barcelona amb motiu dels Jocs Olímpics.

La perspectiva permet veure a la vegada el memorial Som i serem ciutat refugi amb el seu comptador de víctimes i l'escultura de Horn, que recorda un moment esplendorós, econòmicament i culturalment, de la ciutat. El contrast és punyent i convida a la reflexió. El memorial constitueix sens dubte un parèntesi en el transcórrer tranquil d'un “dia de platja”.

En el moment de la seva inauguració, el memorial es va guanyar crítiques per part de molts grups del consistori que al·legaven una possible banalització de les víctimes. En tot cas, es tracta d'un memorial de format

petit, però amb una càrrega efectiva i de controvèrsia evidents. Aquesta primavera, el memorial ha estat retirat temporalment per reparació. Amb tot, la seva retirada ha generat una certa preocupació per part dels veïns, temen una incompreensible retirada permanent. Aquestes reaccions són una mostra de la bona acceptació d'aquest memorial al barri.

Amb el memorial *Som i serem ciutat refugi*, Barcelona s'inscriu en la xarxa de ciutats que arreu del món clamen per l'establiment de polítiques efectives d'asil.

La retirada del monument a Antonio López (2018)

Plaça d'Antonio López, s/n

La retirada de l'estàtua d'Antonio López a la plaça del mateix nom obre el debat sobre com tractar amb el passat colonial de Barcelona i la seva repercussió, i provoca, al seu torn, una reflexió no menys important sobre l'auge econòmic de Barcelona a mitjan segle XIX i sobre el desenvolupament urbà en general: a cost de qui?, amb quins diners i sobre quin fonament ètic es van fer les grans obres de la ciutat, incloent-hi parts de la urbanització de l'Eixample i bona part de l'arquitectura modernista?, què representa finalment la figura d'Antonio López i López des d'una

▲
La retirada del monument a
Antonio López

perspectiva contemporània? López, banquer, empresari, home involucrat en el negoci del tràfic d'esclaus a Cuba, receptor del títol de Marquès de Comillas a la fi de la seva vida i homenatjat amb una escultura dedicada a ell un any després de la seva mort, el 1884, representa, sens dubte, un llegat controvertit i dissonant.

Treure l'escultura d'Antonio López del seu pedestal va ser una decisió presa pel Comissionat de Memòria Històrica de la ciutat creat a inicis del primer govern municipal d'Ada Colau (2015-2019). Es pot entendre com un gest tàctic en el context d'iconoclàstia internacional i també nacional, d'una banda, i com a resposta a una llarga reclamació cívica per part d'associacions com SOS Racisme Catalunya o Tanquem els CIE, que van considerar intolerable mantenir un monument i el nom d'una plaça dedicats a un personatge vinculat amb l'esclavisme. D'altra banda, es buscava distingir el gest d'una certa tradició d'eliminació d'estàtues, sobretot franquistes, que s'havia dut a terme a Espanya, sense fer soroll i en horari nocturn, com si es tractés de fer els deures de la memòria democràtica però sense atreure l'atenció ni provocar possibles disturbis. La retirada de López va ser un acte d'intencionada visibilitat, que buscava atreure l'atenció i la participació ciutadanes i fins i tot provocar reaccions: el comissionat Ricard Vinyes, insistint en el "dret a la memòria" oposat al seu deure, va apostar per una retirada col·lectiva de l'estàtua incòmoda, concebuda com una festa popular en un matí de dissabte de música, focs artificials, circ i xocolatada, un comiat lent i lúdic. López va marxar amb una grua municipal i va deixar el seu basament buit, mantenint, però, les inscripcions originals dedicades "A. López i López" del 1884.

No obstant això, no és la primera vegada que l'estàtua havia estat retirada: durant la revolució anarquista, l'estiu del 1936, el monument va

ser destruït. L'estàtua, que ara es troba en els dipòsits municipals de la Zona Franca, va ser recreada el 1944 durant la dictadura franquista per l'escultor Frederic Marès. El 2020, una potent intervenció efímera i pedagògica ens va recordar aquest episodi: es va recrear, a iniciativa de l'Observatori de la Vida Quotidiana, la Fundació Anselmo Lorenzo d'Estudis Llibertaris i l'Ateneu Enciclopèdic Popular, la memòria de la demolició anarquista a través de la col·locació temporal d'una macrofotografia de l'època davant el pedestal sense López i així va contextualitzar el (doble) buit. És potent la presència de l'absència i el buit com una mena de contramonument al fet que encara li cal una explicació pertinent del procés de desconstrucció i deslegitimació in situ.

La persistència del nom de López a la plaça tres anys després que l'estàtua hagi estat retirada presenta un gran dubte. Visibilitza, doncs, un conflicte fins ara no resolt entre un procés participatiu i el seu marc normatiu: una frustrada multiconsulta que manté en stand-by el fet de canviar el nom de López pel d'Idrissa Diallo, un jove refugiat africà mort al CIE de la Zona Franca el 2012. Vindria a ser un recordatori permanent de la nostra responsabilitat compartida en una declarada "ciutat refugi" enfront dels que arriben "sense papers", l'acceptació dels quals és un procés difícil i, en ocasions, impossible.

Mural *Amb les nostres mans* (2019)

Plaça del Doctor Matias Guiu, la Teixonera

Què passa quan el llenguatge d'un art urbà subversiu i de carrer es converteix en el llenguatge oficial municipal? Roc Blackblock és un cas emblemàtic d'un grafiter afí als moviments antifeixistes, okupes i antisistema que va contribuir a convertir el grafit i el muralisme en un mitjà d'expressió col·lectiva a la ciutat. Diu de si mateix a la seva pàgina web que "posa a disposició de la comunitat la seva creativitat i el seu llenguatge gràfic per convertir els murs en altaveus de la memòria compartida de veïns, col·lectius, comunitats i moviments socials". Aquesta vocació el va convertir, sota l'actual govern municipal proper als moviments socials, en un artista que rep encàrrecs de murals oficials des del mateix Ajuntament.

Un d'aquests murals és *Amb les nostres mans*, realitzat el 2019 en el marc de les actuacions del Pla de Barris, un programa municipal per revertir les desigualtats entre els barris mitjançant la instal·lació de Taules de Memòria, entre d'altres, a Sant Genís dels Agudells i la Teixonera. Es van convocar veïnes i veïns de totes les edats, però especialment la gent gran, per convidar-los a compartir les seves memòries sobre la formació d'aquests barris arran de la migració cap a Barcelona als anys cinquanta i seixanta. Al centre de les converses i els testimonis compartits van sorgir els inicis de les barraques, l'organització social i una posterior autoconstrucció

© Martí Petit

▲
Mural *Amb les nostres mans*
(2019)

més sòlida que va determinar el desenvolupament urbà de la ciutat al llarg del segle XX. És la història majorment oblidada d'aquests barris que també van patir el desprestigi i la discriminació. No obstant això, l'organització popular va aconseguir passos importants de millora, i fins i tot l'urbanisme preolímpic va tenir en consideració els reclams veïnals en el seu important programa de creació d'espais públics.

Una fotografia compartida a la Taula de Memòria, referent a l'autoconstrucció de la casa número 1 del carrer de Josep Sanguinés entre el 1960 i el 1962, és el motiu del mural encarregat a Roc Blackblock i reproduït a la fi del 2019 en una mitgera molt visible al barri, a la banda de la boca de metro. Aquest grafit, convertit en una eina de les polítiques de

memòria, representa un reconeixement del fenomen de l'autoconstrucció d'habitatges com un urbanisme des de baix que fins fa poc havia estat un fenomen invisibilitzat. Amb les nostres mans és, almenys de moment, una obra políticament correcta, com ho són altres obres de l'artista

dedicades a la reivindicació de la memòria històrica i antifranquista, i l'esmentat "dret a la memòria".

En aquest context, recentment es va produir una situació conflictiva quan un grafit espontani del mateix autor, que representava el rei emèrit al costat

de Franco, va ser considerat improcedent i va ser esborrat per les brigades de neteja municipal. L'alcaldesa Ada Colau va sentir la necessitat de disculpar-se davant una actuació basada en la normativa que regula l'eliminació de pintades de caràcter ofensiu, i va proporcionar fins i tot els mitjans perquè es pogués reinstaurar. Sens dubte, un capgirament del concepte de street art i la seva vocació rebel i subversiva.

Les qüestions sobre aquests memorials produeixen debats molt interessants que promouen que la ciutat esdevingui un lloc d'intercanvi d'idees.

▲
Inauguració del parapet
de les executades i executats
a Barcelona 1939-1952

Parapet de les executades i executats a Barcelona 1939-1952 (2019) i Bosc d'empremtes (projectat per al 2021)

Avinguda del Camp de la Bota, 25
Avinguda d'Eduard Maristany

Els anys anteriors a la crisi del 2008 van estar marcats per una suplantació creixent de conceptes urbans i forces cíviques en un sentit nou: podem parlar d'un urbanisme esborrador d'empremtes que va trobar la màxima expressió en el megaprojecte del Fòrum Universal de les Cultures el 2004. Aleshores va ser quan l'artista català Francesc Abad va presentar la seva obra documentalista Camp de la Bota, on fa evident que aquest nou centre de convencions i d'oci amb esplanades davant el mar havia estat, durant el franquisme, un indret d'execucions a l'aire lliure davant d'un parapet.

Entre el 1939 i el 1952, més de 1.700 persones —concretament, 1.706— van perdre la vida al lloc on ara la seva existència és permanentment negada per una plataforma d'asfalt que el cobreix. El 2018, una investigació conjunta del Comissionat de Programes de Memòria i del Museu d'Història de Barcelona va revelar que la ubicació real del parapet d'execucions es trobava actualment sota el mar. Un urbanisme arrasador ha deixat el mur enmig del nou port de iots construït a l'inici del segle XXI.

El 2010 es va fer un primer pas important, impulsat pel Memorial Democràtic de Catalunya: encara que una mica distant de les zones d'oci i poc visible per al passejant, es va col·locar una placa explicativa dels fets al lloc on llavors es considerava que havia estat situat el mur. El 2015, la creació d'una plataforma cívica va contribuir a fer que el nom tornés a ser visible en l'espai urbà, i també

va dignificar el barraquisme de la gent treballadora d'aquesta perifèria urbana que durant dècades es va superposar amb la violència política que representava el lloc.

El 24 de febrer del 2019, en un acte multitudinari presidit per l'alcaldessa de Barcelona i l'alcald de Sant Adrià, es va inaugurar una primera obra in situ del mateix Francesc Abad que consistia en la inscripció dels noms de totes les víctimes del franquisme sobre un mur que forma part de les noves arquitectures del lloc, amb una porta d'emergència situada al centre, una sortida que els afusellats no tenien. La materialitat sobre uns panells adhesius que el mateix artista anomena "efímera" és part d'un gest cap a la formulació d'un espai de memòria permanent.

El Memorial Democràtic ha anat reprenent aquest repte i finalment el mateix Abad serà l'encarregat de crear un lloc de memòria amb el títol Bosc d'empremtes, un espai-parc en la proximitat immediata del Camp de la Bota, dins el nou campus Diagonal-Besòs de la Universitat Politècnica de Catalunya. El projecte recorre a les empremtes dactilars dels registres de les víctimes mortals que formen part de la feina d'arxiu de l'artista i alhora evoca el potentíssim concepte de Walter Benjamin que afirma que la història no és lineal, sinó que cal construir-la des del present.

Bosc d'empremtes representa el conjunt de les víctimes com una unitat, tal com fan els arbres que formen un bosc. Al mateix temps, ens parla de la individualitat de cada víctima mortal, amb la seva història personal, i les circumstàncies històriques que li va tocar viure i que van incentivar una posició personal enfrontada amb la dictadura de Franco. Ens parla també del buit i de l'empremta única que va deixar cadascuna de les persones executades al Camp de la Bota. Es tracta d'un memorial molt local i a la vegada molt universal — instal·lat en un lloc d'infraestructures globalitzades situades entre Barcelona i Sant Adrià— que compleix amb el deure de no oblidar que la màxima

crueltat d'un règim va arribar a normalitzar-se en un barri concret de la ciutat, i que posteriorment se'n va eliminar l'empremta en una mena de "pacte de silenci" local per complir amb el que la ciutat va entendre al seu moment que requeria el desenvolupament urbà.

Memorial Rambla
17/08/2017

Memorial Rambla 17/08/2017 (2019)

Rambla dels Caputxins, 78

Els dies 19 i 20 d'agost del 2017 una munió ingent de persones, de manera espontània, va fer una ofrena de flors i objectes diversos al mosaic de Joan Miró al Pla de l'Os de la

Rambla de Barcelona. Per bé que aquest tipus d'ofrena es va anar repetint en punts adjacents, aquesta va resultar ser-ne la central, ja que era el punt on la furgoneta del terrorista s'havia aturat finalment després de la seva trajectòria mortífera, que va ocasionar quinze morts de vuit nacionalitats diferents i més de cent persones ferides de més de trenta-cinc nacionalitats.

Les nombroses notes dipositades com a ofrena manifesten el desig que la ciutat de Barcelona continués sent una ciutat de pau, com així també van reblar les autoritats municipals i governamentals. No hi ha cap dubte que aquestes manifestacions primeres i la voluntat ciutadana van ser fonamentals a l'hora de donar al memorial actual la seva configuració.

Ricard Vinyes explica haver vist de bon principi el valor documental de la gran varietat d'objectes dipositats com a ofrena, i va ser així que l'Ajuntament va fer saber la seva voluntat de netejar-los, conservar-los i documentar-los. Aquest arxiu forma part del Museu d'Història de Barcelona, procés que va suposar la neteja, preservació i classificació disponible als arxius del museu, i també en format digital.

Aquesta catalogació dels objectes oferts va donar un valor patrimonial a la reacció de la ciutadania i també a la dels visitants de la ciutat —recordem que era el mes d'agost—, una reacció que ja havia tingut prèviament l'Ajuntament de París, amb la conservació d'objectes dipositats en diversos llocs de la ciutat arran de l'atemptat a la sala Bataclan el 2015.

El 2018, des de l'Ajuntament de Barcelona, a través del Comissionat de Programes de Memòria, es va veure la necessitat de construir un recordatori de l'atemptat en proximitat al mosaic de Miró. Ricard Vinyes, juntament amb la Unitat d'Atenció i Valoració a Afectats per Terrorisme, va optar per crear un memorial a partir de les frases deixades en papers que s'havien anat dipositant i que en aquell moment ja estaven catalogats. De la selecció en va sortir elegida la frase en àrab que dona lloc a la sanefa de 12 metres —elaborada amb un aliatge de metalls— que s'inicia un cop passat el mosaic de Miró venint de plaça Catalunya, i que es repeteix en tres idiomes, català, castellà i anglès: “Que la pau et cobreixi, oh, ciutat de pau”. La frase va acompanyada del dibuix Barcelona, de l'artista Frederic Amat, fet en els moments posteriors a l'atemptat. També hi ha inscrita la data i l'hora exactes del fet: “17.08.2017. 16.50 h”.

L'elecció de la frase sembla privilegiar la continuació de l'esperit que va imperar en les manifestacions col·lectives després de l'atemptat: dissolució o prevenció de tot sentiment d'odi i reafirmació de la configuració de Barcelona com a ciutat plural i diversa. L'element que privilegia aquesta representació ve de la frase en àrab que dona origen a la traducció a les altres llengües. No es tracta, doncs, estrictament parlant, d'un memorial a les víctimes —les víctimes,

© Victor Jimenez

▲
Stolperstein a Lluís Companys

contràriament, hi són absents (s'ha optat per eludir-ne el nombre i la nacionalitat, per exemple)—, sinó d'una afirmació ciutadana que també serveix de recordatori de l'esperit cosmopolita en què Barcelona es representa a ella mateixa.

Pel que fa als elements semiòtics, cal notar la provisionalitat de l'emplaçament de la sanefa per raó dels treballs de remodelació que s'han de dur a terme a les Rambles. Assenyalarem que la sanefa, si estigués col·locada a l'altra banda d'on és ara, indicaria la trajectòria efectuada per la furgoneta abans d'aturar-se definitivament al mosaic, la qual cosa conferiria un element de dramatisme que l'actual memorial sembla haver intentat evitar.

Stolperstein a Lluís Companys (2020)

Plaça de Sant Jaume

La plaça de Sant Jaume té, des del 15 d'octubre del 2020, coincidint amb el 80è aniversari de l'afusellament de Lluís Companys,

una *stolperstein* col·locada davant de la Generalitat. La col·locació de la llamborda va ser un acte oficial polèmic per raó de les discrepàncies polítiques i conceptuals entre la Generalitat i l'Ajuntament. El lloc de la col·locació —davant de la seu del Govern i no de la seva casa anterior, a pesar que la inscripció diu “Aquí visqué MHP Lluís Companys Jover”—, i també la indicació del rol polític de Companys en la llamborda, són dos punts importants en qüestió.

Els micromonuments anomenats Stolperstein van ser ideats per l'artista alemany Gunter Demnig als noranta a Alemanya com a resposta memorial cívica paral·lela a les polítiques memorials oficials d'una Alemanya reunificada. Tenien com a objectiu memorialitzar el terror del règim nazi, també davant la impossibilitat de representar adequadament l'impacte de l'Holocaust. Aquestes petites peces o llambordes es col·loquen habitualment davant de la casa de la persona recordada, a iniciativa de la família o la comunitat de veïns; marquen el lloc d'on va ser deportada pel règim nazi i literalment extreta del seu entorn i de la societat. El projecte de Demnig no implica l'Estat ni la nació i les seves institucions. Aquí sorgeix una primera pregunta: atès

que el projecte és, inicialment, un gest memorial que apella radicalment a una comunitat humana sense fronteres i no a una comunitat o a un discurs nacional, en què es converteix aquest gest un cop s'institucionalitza?

Originalment, les col·locacions eren actes de rebel·lia, i moltes vegades no tenien ni un permís municipal. Avui, hi ha iniciatives a moltes ciutats alemanyes i europees, i els municipis normalment concedeixen els permisos corresponents. Amb l'increment de sol·licituds i les creixents accions de col·locacions massives i institucionalitzades de llambordes, alguns dels principis inicials del projecte —que, a més, li conferien una força excepcional dins dels gestos commemoratius alemanys i europeus— s'han anat transformant o diluint.

La Generalitat, des del Memorial Democràtic, va impulsar la col·locació de “pedres de topada” el 2018 en homenatge als republicans que van morir a Mauthausen, als catalans assassinats i als supervivents dels camps nazis. Això va tenir lloc en diversos municipis, quan el mateix artista

---

La Generalitat va impulsar la col·locació de “pedres de topada” el 2018 en homenatge als republicans que van morir a Mauthausen, als catalans assassinats i als supervivents dels camps nazis.

va ampliar el projecte per incloure-hi les commemoracions a altres règims i a altres víctimes, com les de la violència repressiva i del franquisme, i va anomenar aquestes llambordes Remembrance Stones. L'Ajuntament de Barcelona va apostar per debatre i establir criteris sobre la seva presència a la ciutat, i per esbrinar si hi havia maneres més eficients de recordar

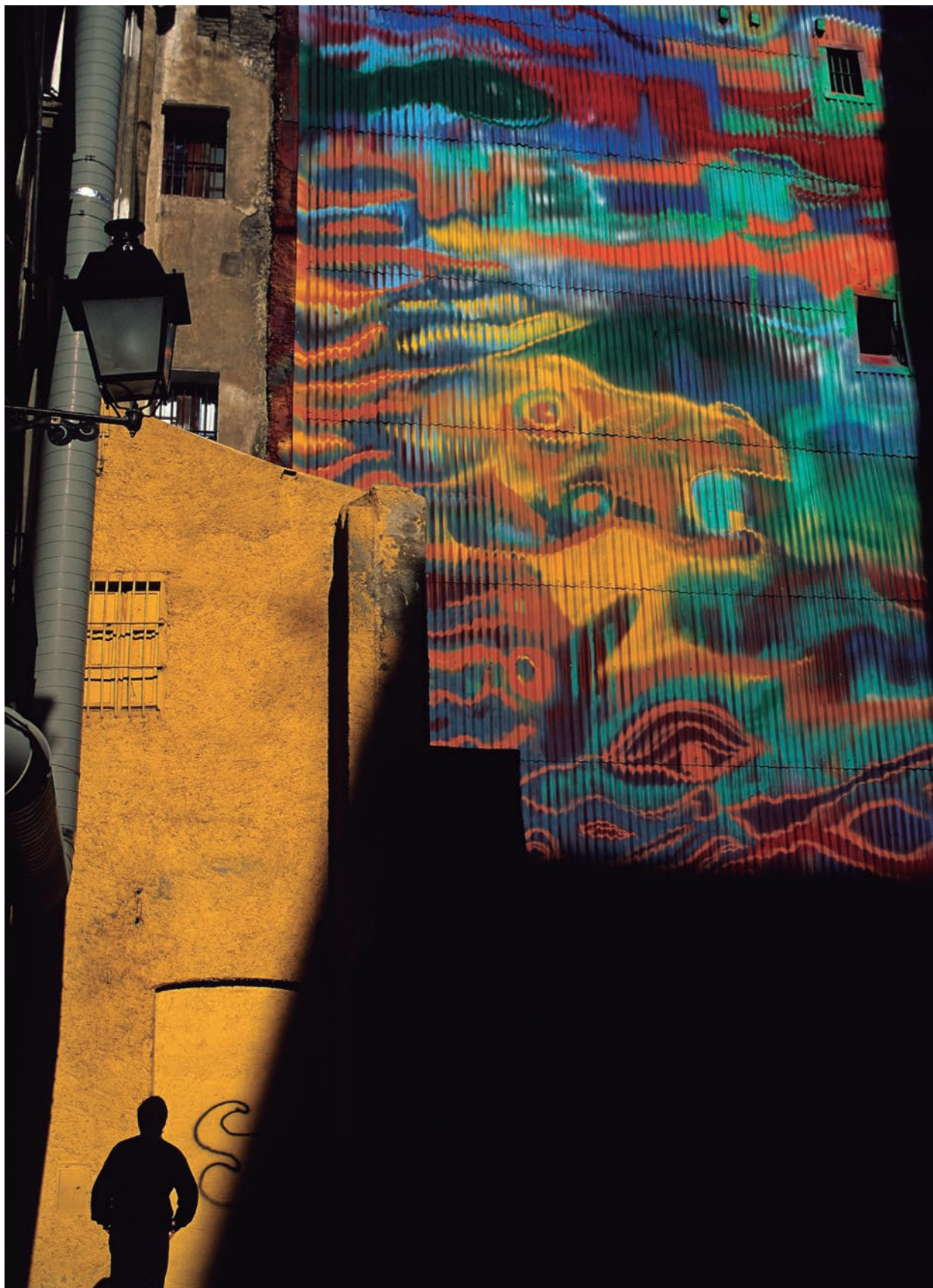
i implicar la població. En aquest debat es va posar en qüestió la manera de dialogar de les llambordes amb la senyalització memorial pròpia de la ciutat, i també es va discutir sobre la relació entre l'Ajuntament i els col·lectius impulsors de cadascuna de les llambordes memorials.

Actualment aquest Stolperstein es troba en un espai protegit per tanques i per tant inaccessible al públic. Des de les valles que circumden la porta del palau de la Generalitat és impossible entrebancar-se amb la memòria, tal com suggereix el monument.

Cal preguntar-se, també, si és apropiat incloure la commemoració d'altres règims i víctimes de violència repressiva i barrejar codis semiòtics commemoratius. Finalment, també cal preguntar-se com es podrà mantenir el caràcter de confrontació silenciosa del transeünt amb el destí d'un individu en un lloc comú quan es polititza i es massifica la commemoració.

La polèmica generada al voltant de les Stolperstein ens mostra una vegada més i amb gran claredat que la memòria col·lectiva, en el seu deure i el seu dret, mai és compartida per tots els col·lectius de la ciutat, de cap ciutat. La commemoració, no obstant, genera proximitat entre les persones i fa la ciutat més forta. Les qüestions sobre aquests memorials produeixen debats molt interessants que promouen que la ciutat esdevingui un lloc d'intercanvi d'idees i que s'enforteixin la tolerància i la convivència.

Barri de la Ribera. Vaig viure molts anys al carrer de la Princesa. Els antics carrerons que envoltaven un Mercat del Born encara actiu van ser els escenaris de molts descobriments. Murals com aquest aportaven altres visions del barri.

Imatge de la proposta *Caminar des del centre* de b67 Palomeras Arquitectes i Certo Estudio.

L'Eixample és un procés Albert Nogueras i Marta Vilageliu

és pròpia de planejaments o arquitectures concebudes amb sistemes flexibles i adaptables, circumstància que el fa sostenible al llarg del temps degut a la seva capacitat d'actualitzar-se.

L'Eixample del Pla Cerdà ha estat sotmès a múltiples intervencions des dels seus inicis. La seva variabilitat

“... certificar el valor de la forma incompleta és un acte polític que els arquitectes haurien de dur a terme en l'espai públic. Això vol dir certificar el valor no solament de la bellesa dels objectes inacabats, sinó també del seu sentit pràctic.”

“Donar valor a les formes constructives inacabades és un acte polític perquè fa front al desig d'immobilitat. Afirma (...) que l'espai públic és un procés.”¹

D'aquesta manera conclou l'assaig *L'espai públic* el sociòleg i urbanista Richard Sennett. Partint de la seva experiència com a integrant d'equips multidisciplinaris per a projectes de disseny urbà arreu del món, exposa les virtuts dels sistemes urbans oberts, en evolució inestable i en un procés de canvi constant adaptatiu a les incerteses i desajustos de la societat. Sennett planteja una dicotomia inicial entre dos sistemes: un de tancat (en equilibri harmònic) i un d'obert (alliberador de l'urbanisme paralytitzat). A partir d'aquesta polarització, desenvolupa un pensament que defensa les bondats de les ciutats que plantegen un debat obert, permanent i que conviden constantment a reflexionar sobre el seu futur.

Un sistema obert

Prenent com a referència aquesta categorització de l'espai públic, és evident que l'Eixample de Barcelona constitueix un sistema obert, que a mesura que resol els seus conflictes, en va generant de nous. Aquest organicisme ha estat el que ha mantingut viu i vigent el Pla Cerdà un segle i mig més tard de la seva concepció. Cada debat, cada nova proposta municipal, cada manifestació veïnal o cada reivindicació ciutadana són, malgrat l'ambigüitat, una mostra de l'èxit del planejament de l'Eixample. La retícula de Cerdà ha estat sempre sotmesa a una voluntat de canvi per una única raó: perquè ho permet. Aquest possibilisme a mutar i adquirir noves definicions formals constitueix el tret més genú dels sistemes urbans oberts que garanteixen que una ciutat evolucioni en sintonia amb les necessitats dels seus temps.

Com a analogia, tant conceptual com estètica, l'Eixample representa per a Barcelona una mena de tauler d'escacs. Entenent-la com una malla isòtropa teòrica, el seu ordre sistèmic i geomètric desplega un ventall infinit de jugades en què mai es planteja un únic moviment correcte. L'essència del joc se centra fonamentalment en el conjunt de la seva combinatòria i en la capacitat de fer i desfer atenent les seves regles.

El traçat bàsic de Cerdà, d'un sistema d'illes situades entre eixos de 113,3 m, carrers de 20 m d'amplada, xamfrans de 20 m i orientació a 45° respecte del nord, repetint l'orientació romana, dibuixa les línies mestres d'un univers urbanístic on la relació entre contingut i continent (buit i ple) rau en la seva versatilitat

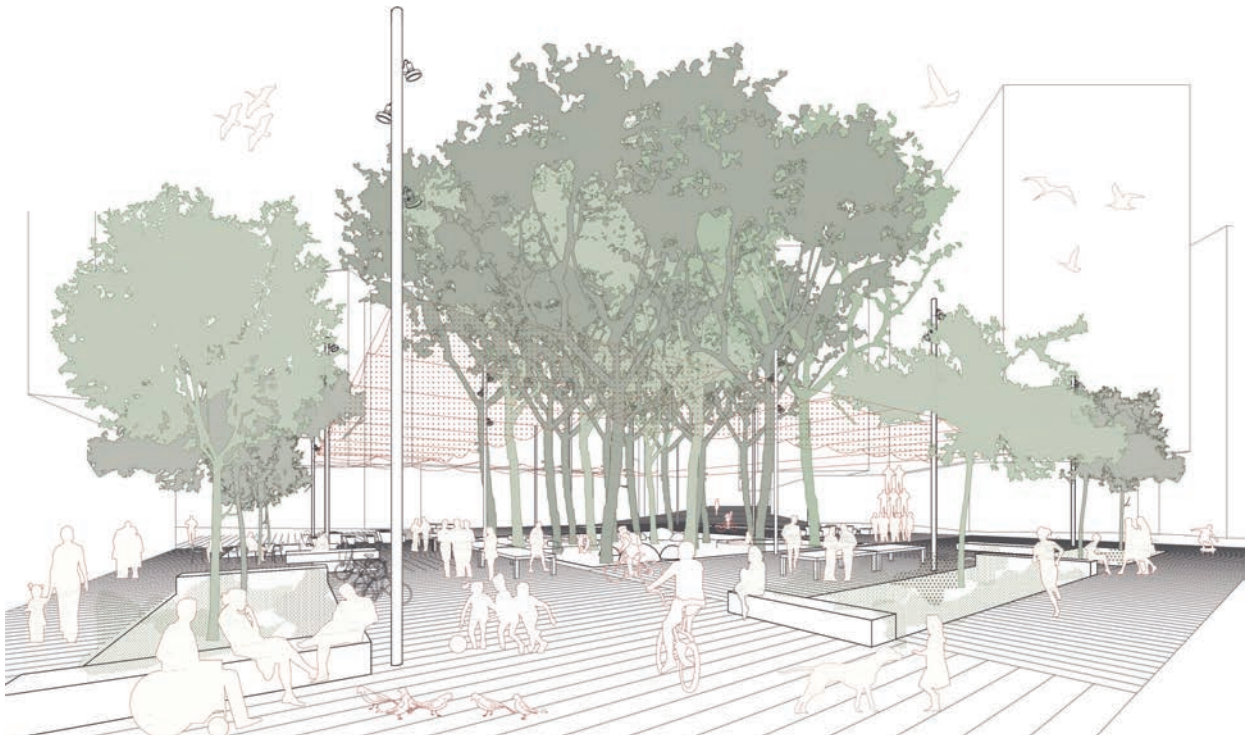

Albert Nogueras Arquitecte i urbanista. Col·labora amb diverses firmes com RBTA i Barri Studio en projectes d'arquitectura i paisatgisme i ha treballat al Departament d'Espai Públic de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Interessat en la comunicació, la recerca i la crítica arquitectònica, escriu sobre aquests temes a *Núvol*.

Marta Vilageliu Periodista i graduada en Humanitats, forma part de la secció d'informatius de RAC1 i hi participa habitualment en el contingut cultural. Anteriorment ha treballat fent producció a Catalunya Ràdio i ha col·laborat en mitjans culturals com *La Llança* i *Vallesos* aportant-hi coneixement relacionat amb les arts i l'arquitectura.

Vista en perspectiva Llobregat-Besòs de L'illa de les illes de l'equip UTE Solà-Morales, Casas i Villagrasa

Notes

1. Sennett, R. *L'espai públic*.

Un sistema obert, un procés inacabat. Arcàdia, Barcelona, 2014. Pàgina 60.

2. Rico, M., Font, L., Arimon, J., Mari, M., Gómez, A. i Realp, E. *Informe de qualitat de l'aire de Barcelona* [en línia]. Agència de Salut Pública de Barcelona, 2019. Pàgina 5 [consulta: 3 de maig de 2020]. Disponible a: https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2020/10/Informe_qualitat-aire-2019.pdf.

3. Martínez, G. *Naturalmente urbano. Supermanzana: la revolución de la nueva ciudad verde*. Planeta, Barcelona, 2021. Pàgina 11.

i polivalència, perquè pot acollir fins i tot opcions futures que encara estan per inventar. En aquest sentit, és paradigmàtic pensar que Cerdà va idear la secció del carrer de l'Eixample basant-se, a part del component higienista, en la previsió de la circulació de tramvies i no de cotxes, un invent que trigaria cinquanta anys, però que dissortadament ha acabat sent un dels actors principals de l'Eixample en el darrer segle.

Un sistema absurd

El trànsit rodat té encara un pes desproporcionat al bell mig de Barcelona. Així ho assenyala l'arquitecte en cap de l'Ajuntament de Barcelona, Xavier Matilla, amb la dada que mostra que dia a dia creuen en horitzontal l'Eixample una major quantitat de cotxes dels que circulen per la Ronda de Dalt i la Ronda Litoral juntes. En aquesta mateixa línia, Josep Bohigas, actual director de l'Agència d'Ecologia Urbana, considera l'Eixample un canalitzador de vehicles absurd de nivells inacceptables. Barcelona absorbeix més de 600.000 cotxes cada dia al seu centre urbà provinents de la perifèria, una xifra superior a la que comptabilitza Manhattan, per exemple.

Ja fa temps que aquests posicionaments escapen del marc de l'opinió i són certes quantificables en índexs de contaminació de l'aire (que causa morts, al voltant del 7% de les morts naturals, és a dir, unes 1.000 anuals²) i nivells de soroll. Tal com relata l'escriptor Gabi Martínez, Barcelona és la ciutat occidental més sorollosa del món i la setena en el rànquing global per darrere de Nova Delhi o el Caire, entre d'altres³. L'element sobrer al tauler de joc i que ha de minvar i desaparèixer progressivament és, innegociablement, el cotxe privat. Els nostres escenaris vitals preferents

Secció de *L'illa de les illes* de l'equip UTE Solà-Morales, Casas i Villagrasa

—els carrers— han de deixar de ser indrets hostils on la quotidianitat veïnal representa un paper secundari en favor de l'asfalt i els fums.

Un sistema a implementar

Per avançar en l'efectivitat d'aquesta estratègia, l'Ajuntament de Barcelona va convocar recentment un concurs anomenat *Superilla Barcelona: nous eixos verds i noves places*. S'estructurava en dues modalitats: la d'*Eixos*, que se centra a reconvertir el carrer Consell de Cent en una via amb prioritat per als vianants i amb més presència de vegetació, i la de les *Noves places*, que vol transformar les cruïlles del mateix Consell de Cent amb els carrers Rocafort, Comte Borrell, Enric Granados i Girona en places sense el creuament de cotxes. L'objecte del concurs no deixa marge de dubte en les seves aspiracions: el verd urbà, la millora ambiental, la proximitat i el dret a l'espai públic, el cicle de l'aigua, la biodiversitat, l'energia o el

valor de les permanències. Aquests són alguns dels preceptes que mencionen les bases del concurs i que defineixen les directrius de les propostes dels equips d'arquitectes i urbanistes que hi participaven.

Aquesta declaració d'intencions dona

lloc a sintetitzar en un sol mot allò que es pretén i que tothom interpreta amb l'amplitud semàntica que li correspon: *pacificar*. Tanmateix, una cosa semblant succeeix en sentit contrari amb una altra paraula: *superilla*.

Es pot sintetitzar en un sol mot allò que es pretén i que tothom interpreta amb l'amplitud semàntica que li correspon: *pacificar*.

4. Rubert de Ventós, M. *Barcelona sense GPS*. Icaria Editorial, Barcelona, 2020. Pàgina 77.
5. Rubert de Ventós, M. *Ibidem*. 2020. Pàgina 76.
6. Busquets, J. *Barcelona, la construcció urbanística d'una capital compacta*. Laboratori d'Urbanisme de Barcelona, 2018. Pàgina 457.
7. Martínez, G. *Naturalmente urbano. Supermanzana: la revolución de la nueva ciudad verde*. Destino, 2021. Pàgina 50.

Un sistema ambigu

El mateix concurs inclou el terme *superilla* en el seu títol i, no obstant, convida tot seguit a definir un eix verd i places a les cruïlles. És evident que a aquestes alçades a cap ciutadà se li escapa que les superilles originàriament eren agrupacions de 3 x 3 illes d'Eixample on el trànsit quedava restringit a l'interior. De fet, una de les primeres veus crítiques per la convocatòria del concurs va ser la de l'anterior director de l'Agència d'Ecologia Urbana, Salvador Rueda. Rueda és l'ideòleg de la superilla moderna i partidari d'implementar el planejament que fixa fins a 503 superilles arreu de Barcelona.

La superilla ha conviscut sempre amb el brunzit de la polèmica. Partint de l'escepticisme previ que generava el concepte, les crítiques van esclatar amb la cristallització de la prova pilot al Poblenou. Mitjans, partits polítics, *lobbies* com el del cotxe (presumiblement coordinats) i alguns veïns del barri s'han manifestat reiteradament contra aquesta superilla amb una actitud més aviat reaccionària, tot i que també han exposat arguments ben fonamentats que afecten la funcionalitat del seu dia a dia. Més enllà de les moltes aportacions beneficioses del model superilla, és cert que encara resten per resoldre noves contrapartides generades amb la seva implantació. És lícit llavors preguntar-se: els eixos i les places són, tot i que amb una finalitat compartida, una alternativa per esmenar la superilla?

De fet, mentre les superilles capitalitzaven tota l'atenció mediàtica de l'espai públic barceloní, veus contrastades com les de la catedràtica d'urbanisme Maria Rubert de Ventós ja anticipaven que "potser cal pensar menys en superilles i més en supercruïlles!"²⁴. Entenent que una supercruïlla és una plaça en un xamfrà, afegia que "cada encreuament a l'Eixample té una superfície similar a una plaça

de Gràcia, i podria convertir-se en un espai ple de vida". Rubert de Ventós ha aportat una mirada lúcida i atenta a les darreres dècades de l'evolució de la ciutat. Integrant del Laboratori d'Urbanisme de Barcelona, defensa l'especialitat urbanística gairebé com una ciència, allunyada del *tertulianisme*

i les tendències polítiques. Amb referència a les superilles, apuntava que "la idea de fer microbarris de 3 x 3 illes és una proposta del grup d'arquitectes GATCPAC el 1934, quan el cotxe era un vehicle exòtic. (...) La superilla és un bon instrument pedagògic per desplaçar el cotxe del centre, però una solució urbanística no sempre afortunada si fomenta la segregació i la desigualtat de carrers que haurien de tenir les mateixes condicions, seguint la idea universalista de Cerdà"⁵. Insisteix en el fet fonamental de fer la ciutat més amable, homogènia i igualitària per a tothom, i defensa un model mixt arreu amb carrers pacificats, tot i que permetent l'accés a cotxes amb limitacions d'espai i velocitat.

Més enllà de les moltes aportacions beneficioses del model superilla, encara resten per resoldre noves contrapartides generades amb la seva implantació.

Un sistema a prova

Incidint novament en aquest presumible gir de guió a l'hora d'abordar un nou Eixample, Matilla nega el fet que el model d'eixos i places desdibuixi el planejament de superilles anterior. Afirmar que, en el seu conjunt, els eixos acabaran definint agrupacions d'illes pacificades i que les estratègies urbanes del consistori actual són una evolució d'aquelles propostes que ja es van implementar en mandats anteriors, com quan, per exemple, Enric Granados o el Portal de l'Àngel es van convertir en carrers per a vianants. Es tracta d'un model i un criteri que caldrà definir amb els equips guanyadors del concurs a partir d'unes idees clares en concepte i encara vagues en la seva forma. Així ho entenen també les integrants de Cierta Estudio (Marta Benedicto, Ivet Gasol, Carlota de Gispert, Anna Llonch, Lucia Millet i Clara Vidal), equip guanyador del concurs d'*Eixos*, en col·laboració amb B67 Palomeras Arquitectes, que justifiquen que en el temps i l'extensió que proposava el certamen, la seva proposta evoca més aviat una atmosfera de carrer en lloc d'un projecte tancat i llest per executar: "L'ambigüitat i les

---

Bohigas considera que la nova proposta de supereixos complementa el model de les superilles i creu que l'Administració no ha de ser obtusa en una idea excessivament sistèmica.

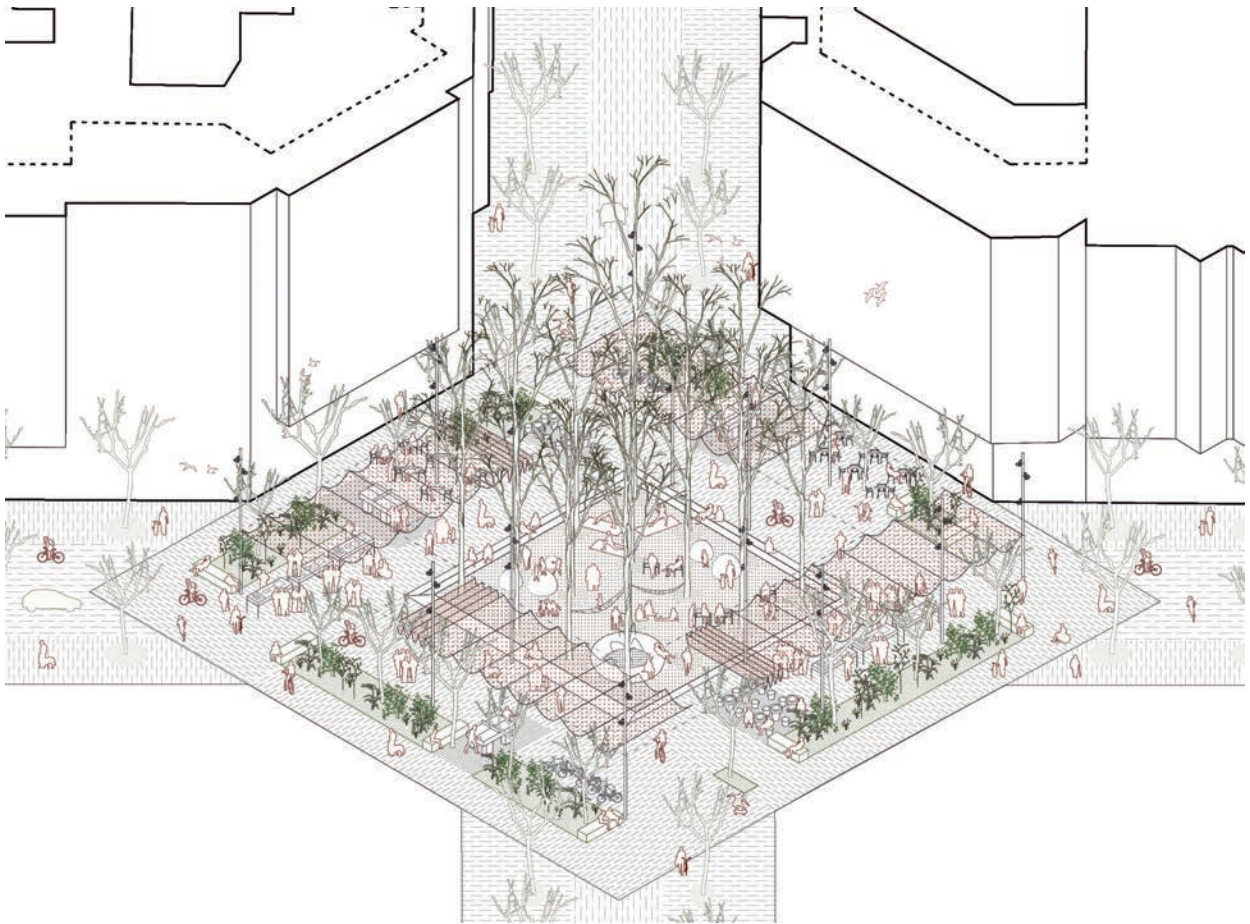
proporcions de la trama Cerdà admeten la flexibilitat futura que nosaltres plantejem, un carrer adaptable als propers cent anys com ho han estat els carrers que el mateix Cerdà va definir", matisa Carlota de Gispert.

En sintonia amb aquesta concepció de projecte en vies de definició, Bohigas remarca la importància de convocar concursos oberts més enllà de confiar el futur de Barcelona als seus tècnics. Segons apunta, la introducció de despatxos privats d'arquitectes en la definició del futur Eixample afavoreix a "l'limar judicis preestablerts" sobre com ha de ser el model de la ciutat. I insisteix que la diversitat de veus duu a configurar un programa conjunt i més polièdric. Considera que la nova proposta de supereixos complementa el model de les superilles i creu que l'Administració no ha de ser obtusa en una idea excessivament sistèmica. De la mateixa manera que la superilla del Poblenou va generar un debat que va enriquir una primera temptativa amb mecanismes formals molt incipients i que va consolidar-se en una versió millorada a Sant Antoni, les noves intervencions proposades serviran per evidenciar mancances i errors a les bases del certamen. Malgrat la voluntat d'homogeneïtzar els diversos projectes que acull el concurs d'eixos i places, Bohigas sosté que, en el moment de la seva materialització, inevitablement tots esdevindran singulars i contribuiran a sumar millores als projectes que els succeeixin.

Un sistema de capes

L'altra pota del certamen, la de les *Places noves*, introdueix la complexitat d'unir i diferenciar alhora la plaça i la cruïlla. No és el mateix un espai

on poder-s'hi estar que un encreuament. Precisament aquest és el punt de partida de la reflexió que van fer els guanyadors de la cruïlla de plaça Consell de Cent amb Compte Borrell, Clara Solà-Morales, Albert Casas i Frederic Villagrasa. En concordança amb la proposta d'eixos de Ciertto Estudio, plantegen una plaça on l'aportació de nous arbres constitueix l'element vertebrador dels nous espais resultants. Mentre que Ciertto Estudio dobla una filera d'arbres i ocupa el lateral actual de la calçada, alliberant-ne l'eix central, Solà-Morales-Casas-Villagrasa generen una centralitat emplaçant-hi un nou dosser molt frondós. Conclouen que el seu projecte és el resultat d'engegar amb un esquema de base molt simplificat al qual van sumant capes: "Hem fet un exercici de sistema i no tant del lloc. Les places de Gràcia, per exemple, no tenen carrers en eix i, per tant, les seves característiques són totalment diferents de les cruïlles. No podríem plantejar un projecte similar per a ambdós contextos", explica Solà-Morales. En comptes d'apostar per la particularitat d'un disseny o la singularitat de l'emplaçament, prefereixen aproximar-se a una solució sistèmica que construeixi un pensament que pugui ser formalitzat de moltes maneres. Això vol dir fonamentalment que la plaça ha de poder ser repetible i reproducible: "L'Ajuntament volia que els projectes fossin una flor dins

Axonometria Mar-Muntanya de L'illa de les illes de l'equip UTE Solà-Morales, Casas i Villagrasa

d'un jardí, però en les últimes reunions estem abordant un nou full de ruta que treballa amb una suma de carrers i places en conjunt”.

Solà-Morales-Casas-Villagrasa defensen un sistema compartit d'eixos incorporant-hi també les propostes de les *Noves places*. No creuen que es pugui arribar al model de superilla si cada punt d'encreuament és singular. Solà-Morales troba indispensable una gestió unitària de l'administració i Casas rebla: “S’ha de coordinar un projecte conjuntament i no pas un Frankenstein de diversos projectes”. Un criteri semblant comparteix Rubert de Ventós, que apunta que una de les grans virtuts de l'Eixample és la seva monotonia, i ho reforça amb la idea que Barcelona no és una ciutat pintoresca on la repetició fa sentit urbanístic i és un factor igualitari.

Un sistema natural

Totes aquestes disquisicions urbanístiques podríem destil·lar-les en un altre concepte ja anunciat per Cerdà en la seva *Teoría general de la urbanización*, tot i que es pugui confondre amb un eslògan contemporani: “ruralitzar la ciutat”. En la seva trama cartesiana, Cerdà especificava la plantació d'arbres cada 8 metres i destinava els interiors d'illes per a zones vegetades. En l'actualitat, la supervivència de les grans urbs passa per la seva capacitat d'introduir infraestructures verdes al seu entorn construït: “La millora de les condicions mediambientals és una de les garanties de la qualitat metropolitana. Cal entendre el territori metropolità com uns fragments que integren l'espai natural, i que la “natura urbanitzada” és part de la ciutat, i no tan sols un contorn exterior que l'envolta”⁶.

Aquesta invasió del verd al teixit urbà és sens dubte el gran repte que encara Barcelona i que ha de ser l'aposta estructuradora que traci les línies mestres d'una estratègia irreversible. Plantar arbres i picar asfalt ha de ser un camí sense marxa enrere possible que no respongui a operacions curterministes d'un o dos mandats. Josep Bohigas compara la visió actual de les diferents administracions amb campanyes anteriors promogudes des de l'Ajuntament, com la coneguda *Barcelona, posa't guapa*, i creu que “no ens hem de quedar en propostes tan epidèmiques”. De la mateixa manera, Gabi Martínez sentència: “Barcelona ya no quiere estar tan guapa, prefiere la salud”⁷. Bohigas també apunta la necessitat que les futures intervencions no es quedin exclusivament en la U urbana (secció del carrer) i que afectin també a una renovació del parc d'habitatges. Albert Casas afegeix que veu imprescindible no sobreexigir a la superfície del carrer i pensar en les cobertes com a nous espais públics.

L'èxit del futur de Barcelona rau en la possibilitat de configurar, en els propers anys, un esquelet estructural basat en nuclis i corredors verds que permetin sumes articulades d'altres elements variables. Recuperant la terminologia de Sennett, l'Eixample ha de mantenir la seva vocació de sistema obert tot atorgant a la vegetació una qualitat imprescindible de permanència.

Foto: Arxiu Born CCM

Anastasia Kavada

Cap a una cultura de la participació

Anastasia Kavada, professora de Comunicació i Política a la Universitat de Westminster, estudia des de fa anys la interacció entre els mitjans digitals, els moviments socials i la participació democràtica. El passat mes de maig va conversar al Born Centre de Cultura i Memòria amb Simona Levi i Paula Kuffer sobre la difusió massiva de les *fake news* i la seva capacitat per degradar els sistemes democràtics.

Les plataformes de xarxes socials són un reflex de la condició humana: serveixen per manipular eleccions, difondre notícies falses i afavorir l'ascens de l'autoritarisme, però al mateix temps són una eina essencial per als processos col·lectius d'organització i per a les mobilitzacions socials. En definitiva, projecten la millor i la pitjor cara de l'ésser humà. La línia de recerca de la professora Anastasia Kavada se centra en el paper de les plataformes digitals en la transformació política, posant èmfasi especial en l'ús que en fan els moviments socials com ara Occupy, la Primavera Àrab o els Indignats. El 2007 va defensar la seva tesi doctoral, on va estudiar l'ús de les llistes de correu electrònic i la web per part d'activistes implicats en aquests i altres moviments socials.

La nostra percepció de les xarxes socials ha fet un gir de 180 graus en els darrers anys. Durant la campanya electoral que va portar Donald Trump a la Casa Blanca, el 2016, Twitter i Facebook es presentaven com a plataformes neutres de distribució de continguts. Quatre anys després, executaven una decisió tan transcendent com perillosa: eliminar la veu del president dels Estats Units després que aquest hagués sembrat dubtes sobre el procés electoral per correu postal i hagués animat els seus seguidors a manifestar-se al Capitoli mentre el poder legislatiu estava comptant els vots per certificar la victòria de Joe Biden en les eleccions presidencials del 2020. El resultat, conegut per tothom, cinc morts i desenes de ferits, deixava paleses les greus conseqüències de la desinformació en les societats democràtiques.

Com hem arribat fins aquí? Diu Anastasia Kavada que, des del 2007, les xarxes socials faciliten la disseminació d'informació falsa per dos motius. Primer, pel model de negoci, ja que aquestes plataformes necessiten aplegar gran quantitat de persones per interactuar amb els continguts amb l'objectiu de recollir dades i vendre publicitat (aquest model de negoci l'ha estudiat i descrit en detall la periodista Marta Peirano en el llibre *El enemigo conoce el sistema*, Debate, 2019). Segon, perquè els algorismes de personalització serveixen per reforçar les creences pròpies, cosa que ens porta a aïllar-nos cada cop més de qui pensa diferent i tancar-nos en la nostra ideologia, és a dir, radicalitzar-nos. El fenomen el va descriure el professor de Dret Cass Sunstein en el llibre *República.com. Internet, democracia y libertad* (Paidós, 2003), i el va popularitzar l'activista Eli Pariser a través d'una TED Talk que després va prendre forma de llibre: *El filtro burbuja: cómo la web decide lo que leemos y lo que pensamos* (Taurus, 2017).

Propaganda digital

La propaganda digital és el darrer ingredient d'aquesta tempesta perfecta. Les plataformes tecnològiques segmenten els usuaris en funció del seu patró de navegabilitat. Així poden saber si una

Susana Pérez Soler Periodista i doctora en Comunicació Digital per la Universitat Ramon Llull. Investiga la transformació dels mitjans en l'era digital a la Facultat de Comunicació de Blanquerna, on és professora de Comunicació i membre de STReAM, grup d'investigació consolidat i reconegut per la Generalitat de Catalunya. Ha publicat *Periodismo y redes sociales* (Editorial UOC, 2017). Col·labora en revistes especialitzades com *Capçalera*, la revista del Col·legi de Periodistes, i en mitjans generalistes com *La Vanguardia*, on té el blog *Tecnología humana*, sobre l'impacte de la tecnologia en la societat. També ha estat col·laboradora en la taula d'anàlisi de *La Mañana* de TVE.

persona està indecisa entre dues opcions polítiques pocs dies abans d'unes eleccions, i generen contingut publicitari personalitzat per decantar el seu vot cap a una postura determinada. És el que va passar, per exemple, en l'escàndol de Cambridge Analytica. En paraules d'un dels extreballadors de la consultora política: "Vam fer servir Facebook per accedir a milions de perfils d'usuaris. I vam construir models per explotar el que sabíem d'ells i apuntar als seus dimonis interns. Aquesta era la base sobre la qual es va fundar la companyia". Tot i que Cambridge Analytica va tancar, hi ha altres empreses que avui fan la mateixa tasca i, segons Kavada, van operar en el procés electoral del referèndum del Brexit, per exemple.

Com combatre la desinformació a les xarxes socials?

La solució passa per la regulació de les empreses tecnològiques i l'alfabetització digital. A finals de l'any passat, el Regne Unit, per exemple, presentava un projecte de llei per regular el contingut il·legal a Internet, en què establia multes de milers de milions de lliures per a les plataformes que no assumissin la responsabilitat d'eliminar el material d'apologia del terrorisme i d'abús sexual infantil. Alemanya prenia mesures similars amb multes de fins a 20 milions d'euros per difondre discursos d'odi i França apostava

---

La regulació de les empreses tecnològiques, l'alfabetització digital i la cultura de la participació són essencials per endreçar l'actual escenari de caos informatiu.

per sancionar les tecnològiques que permetessin la desinformació durant els processos electorals. D'altra banda, institucions públiques treballen per donar a conèixer eines i metodologies perquè la ciutadania pugui combatre de manera autònoma la desinformació. La

Comissió Europea treballa estretament amb les plataformes de xarxes socials per animar-les a promocionar fonts fiables, a invisibilitzar els continguts que no hagin estat verificats i siguin falsos o enganyosos, i a eliminar els que siguin il·lícits. La UNESCO, per la seva part, acaba de publicar un manual titulat *Journalism, 'Fake News' and Disinformation* per donar recursos a la ciutadania per discernir entre informació fiable i no fiable i tenir una dieta informativa saludable.

Mobilitzacions socials

Però no tot és manipulació, desinformació i auge de l'autoritarisme a les xarxes socials. Aquestes plataformes també van contribuir a les mobilitzacions socials com Occupy, la Primavera Àrab o els Indignats. Aquests projectes tenen en comú tres aspectes clau que caldria recuperar per endreçar l'escenari actual de caos informatiu. En primer lloc, demanen acció. "Els ciutadans no són simplement receptors d'accions polítiques, sinó també productors de política. No només fan servir Internet per consumir informació, sinó per crear-ne", diu Kavada. Segon, són projectes que s'articulen al

voltant del concepte d'igualtat, entès que necessiten la implicació de tota la ciutadania, independentment del seu sexe, gènere o origen. “La descentralització de la governança és imprescindible, perquè descentralitzar és donar veu a la diversitat. No només els experts fan coneixement, sinó que el coneixement és produït per tothom”,

---

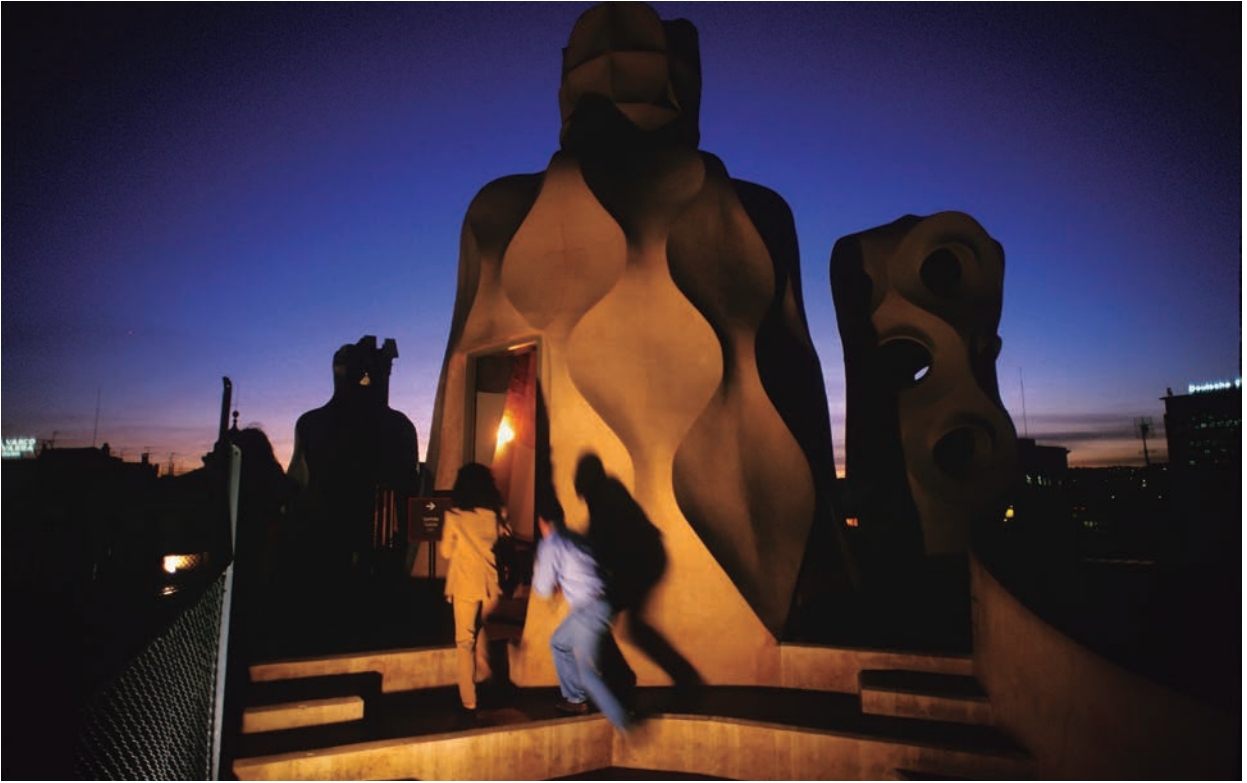
Les mobilitzacions socials s'articulen a partir de tres aspectes clau: l'acció, la igualtat i les cures, i el bé comú.

afegeix. Tercer: bé comú i cures. Es tracta de posar l'empatia, la solidaritat i la cura al centre. Són moviments socials que van sorgir per donar resposta a la devastadora

crisi financera del 2008 i que reapareixen ara per fer front a l'actual crisi sanitària del coronavirus.

La clau de volta rau en la cultura de la participació. Un cop acaba la seva exposició, Kavada calla i s'obre el torn de preguntes. Silenci. Com educar la ciutadania en la participació? “La ciutadania no participa perquè creu que les seves aportacions no són importants i no es tindran en compte. La centralització de la governança no ha permès la cultura del debat i ara cal fer pedagogia si volem millorar la qualitat del sistema democràtic”, assenyala Kavada. “La participació a través de les xarxes socials i els mitjans digitals va ser molt important en la constitució del 15-M”, afegeix Simona Levi, “però el sistema se la va apropiat a la seva manera. Les institucions ens proposen parlar, però no participar. Haurien de plantejar processos participatius reals, dotar la ciutadania de competències i exigir-li responsabilitats”.

“El problema de la desinformació no es troba ni en els mitjans digitals ni en les plataformes de xarxes socials, sinó en el poder, en les organitzacions que centralitzen allò que hauria de ser l'espai de tots i de tot”, coincideixen les dues expertes. Només descentralitzant la xarxa i promovent una cultura de la participació real es pot revertir el problema de la desinformació que actualment degrada tots els sistemes democràtics.

Casa Milà. La Pedrera és un dels edificis més captivadors de Barcelona. Les ombres projectades sobre els guerrers, com a les pel·lícules antigues de terror, aportaven un toc de misteri al terrat just quan una parella marxava.

El Maremagnum. Vaig fer aquesta foto quan feia poc temps que l'havien remodelat. En l'antic port de les golondrines va sorgir un gran aquari rodejat d'un bosc metal·litzat que m'atreia per la seva modernitat.

Plec de cultura

Debat

Límits ecològics

i límits de la ciència

per Bernat Puigtobella

Entrevista

Luis Cabrera

“Quan m’han fet mal no he parat l’altra galta”

per Teresa Sesé

Llibres

● *La casa de foc*

Frances Serés

per Anna Carreras i Aubets

● *Paraules d’Arcadi*

Arcadi Oliveres

per Mar Valdeoriola

● *El bar Kike y Paca la Tomate*

Nazario

per Martí Sales

● *El manifest de les cures*

The Care Collective

per Laia Gordi

Al rescat de la cultura

La cultura ha estat un dels sectors més castigats per la pandèmia. D’aquesta crisi els artistes han après en pròpia carn una lliçó dolorosa, i és que és impossible crear quan es té gana. També han après que si l’ecosistema cultural col·lapsa i cauen les exigències del mercat, el creador compon, escriu o pinta amb una incertesa total, però també des de la gratuïtat més absoluta. Al capdavall, la bellesa no accepta condicions ni es doblega amb servituds ideològiques. El temps dirà quines obres han germinat en aquesta intempèrie, en què la bellesa haurà estat l’únic baluard.

Dit això, no podem demanar a
artistes i treballadors culturals els mateixos

sacrificis que van haver de fer arran de la crisi del 2008, que va obligar els creadors a fer equilibris sobre la corda fluixa, sense xarxa, perdent son i diners per poder tirar endavant els seus projectes. Avui, més que mai, cal una aposta decidida per la cultura i la creació des de les administracions. El pacte cultural que s’ha gestat a l’Ajuntament de Barcelona i l’increment de pressupost de Cultura de la Generalitat s’han de traduir en un suport real a un sector depauperat però imprescindible per reconstruir l’economia i el benestar emocional de la ciutat. Ara que el debat sobre l’Hermitage confronta models diferents de ciutat en la confluència entre cultura i turisme, convé tenir present que la recuperació de Barcelona passa per l’amor propi i l’impuls dels seus creadors.

Límits ecològics i límits de la ciència

El canvi climàtic és el gran repte polític, social i cultural del nostre temps, però també un gran desafiament per a la ciència i la tecnologia. La Biennal Ciutat i Ciència, celebrada a Barcelona aquest mes de juny, ens ha brindat l'oportunitat d'aprendre i discutir amb experts de primer nivell, d'aquí i de fora, sobre les possibilitats i els límits de la ciència per revertir una crisi ecològica que necessitarà un consens supraestatal i una cooperació científica global.

Els humans ens trobem davant d'un desig i una exigència. En primer lloc, el desig d'allargar la nostra esperança de vida o, fins i tot, de millorar la capacitat cognitiva i moral de la nostra espècie; un anhel que, segons els postulats del transhumanisme, sembla al nostre abast amb la seqüenciació del genoma i els avenços de la bioenginyeria genètica. En segon lloc, l'exigència de preservar el planeta on vivim, que s'ha desequilibrat per culpa de l'acció depredadora de l'home. Són dues aspiracions que no són incompatibles, alguns fins i tot dirien que són complementàries, però que presenten urgències molt diferents.

El canvi climàtic està causant desastres naturals que ja no podem veure com a incidents puntuals sinó com a episodis d'una catàstrofe progressiva. La destrucció d'ecosistemes ha portat a la zoonosi i al contagi de nous virus entre animals

i humans, que han provocat una pandèmia com la covid-19.

D'altra banda, com ha apuntat Slavoj Žižek, els avenços científics en el camp de la biogènica suposen el final de la naturalesa, que ja no pot ser entesa com un simple receptacle de la nostra activitat productiva, sinó que s'ha convertit en una categoria historicosocial: tan bon punt coneixem les regles de la seva construcció, els organismes naturals es transformen en objectes susceptibles de manipulació. Ara bé, serem capaços de posar límits a la degradació del planeta? I quins límits té la ciència a l'hora d'articular la reconstrucció del (nostre) futur?

En aquest fòrum recollim i contraposem algunes de les intervencions dels debats de la Biennal Ciutat i Ciència.

Bernat Puigtobella

Israel Rodríguez

Investigador a l'Institut Interdisciplinari d'Internet (IN3).

“Tenim una manca d'eines conceptuals per abordar les catàstrofes”, diu Israel Rodríguez, que s'ha consagrat a l'estudi sociològic del desastre i proposa el concepte de *desastre lent*.

Desastre és una paraula d'origen occità que vol dir que algun esdeveniment que no està alineat amb els astres, un fet inesperat i monstruós, provoca una destrucció generalitzada en un temps delimitat. “A banda de desastres aguts i puntuals, com l'huracà Katrina o la fuga de Fukushima, convivim amb desastres lents que comporten una degradació progressiva: la contaminació, la radiació, els residus... danys poc aparents però cronificats que afecten comunitats més empobrides i invisibilitzades.

El *desastre lent* ja no és únicament allò inesperat, sinó que pot ser rutinari. També convindria al·ludir desastres més accelerats, com poden ser un incendi, una onada de calor o una pandèmia. En el cas de la covid-19, caldria anar més enllà del concepte d'*emergència sanitària*, que redueix la pandèmia a la dimensió més clínica, biològica i aguda del contagi, i posa el focus en corbes, onades i alertes, fins i tot derivant en narratives bèl·liques. S'han obviat les desigualtats socials en la dinàmica del contagi (els temporers de Lleida o la precarietat habitacional en certs barris), les desigualtats de gènere, menystenint el fet que les dones, més dedicades a les feines de cura, han estat també més exposades... També anem veient que la covid-19 té efectes de llarga durada en la salut mental, que ens obliga a repensar críticament els efectes de la pandèmia més enllà de la immediatesa”.

Paula Bruna

Doctora en Belles Arts per la UB

Cal qüestionar el llenguatge que fem per parlar de catàstrofes. Sovint entenem el *desastre natural* com una desgràcia sobrevinguda, com si no forméssim part dels desastres ecològics que provoquem. Altres conceptes sospitosos són el *d'emergència climàtica* o el de *lluita contra el clima*, com si l'escalfament global no tingués causes antropogèniques.

El desastre no és el clima, sinó el model productivista de creixement il·limitat que ens ha portat a sobrepassar tots els límits planetaris, posant en risc la nostra pròpia supervivència. La degradació dels hàbitats i el descens de la biodiversitat ens han fet entrar en contacte amb patògens com la SARS o la covid-19. Els ecosistemes malalts i empobrits generen humans malalts i empobrits. Aquesta societat basada en un creixement il·limitat desemboca en un futur catastròfic i limitant, en el qual no som capaços d'entreveure una alternativa. Per superar el model antropocèntric actual hem de traspasar els límits que constreixen el nostre pensament racional. La imaginació artística pot ser una via per situar-nos en punts de vista no humans amb potencial transformador que ens permetin pensar en nous models de convivència ecològica.

Laura Benítez Valero

Doctora en Filosofia, investigadora i comissària independent

Sovint el desastre s'utilitza per paralitzar l'imaginari polític, limitar la projecció d'un futur emancipador i impossibilitar un present diferent. Quan parlem de paràlisi de l'imaginari polític vol dir que acceptem com opera la prepotència axiomàtica del capitalisme, que fa que no s'hagin de rendir comptes de les desigualtats presents ni es pugui entreveure en el desastre una potència de canvi. Hem de parar atenció política a la crisi de la covid-19, que no és només sanitària, sinó també una crisi de sobirania. La hiperestimulació de l'imaginari col·lectiu amb imatges de tragèdia pot ser també paralizzador i alienador. És difícil operar un canvi radical. A les universitats, per exemple, hi ha una visió crítica del que ensenyem, però, durant la pandèmia, la majoria de facultats han fet servir softwares privats de les grans companyies tecnològiques i són aquestes plataformes les que estan marcant què es pot fer i què no des del punt de vista pedagògic. Cal posar en valor les humanitats i les arts a l'hora de travessar els murs i reimaginar les coses, des de la potència i a través de les xarxes de suport mutu.

Agustí Nieto-Galan

Catedràtic d'Història de la Ciència a la UAB

L'incendi que va devastar Londres l'any 1660, el terratrèmol que va esborrar Lisboa l'any 1755 o les erupcions volcàniques que es van produir l'any 1815 i 1883 a Indonèsia són tres exemples de desastres que van marcar un abans i un després en l'autopercepció de la humanitat. A partir de l'incendi de Londres, Rousseau qüestionava la vida urbana de les ciutats. El pessimisme intel·ligent del *Càndid* de Voltaire surt del terratrèmol de Lisboa. L'erupció del Mont Tambora l'any 1815 desencadena la creació del *Frankenstein* de Mary Shelley, una obra que ens parla de la capacitat humana per transformar la vida i que funda la imaginació científica i la ciència ficció. L'explosió volcànica de Krakatoa l'any 1883 causa un impacte mundial instantani i esdevé simbòlicament un esdeveniment global i sincrònic. Aquestes catàstrofes porten associades reflexions constructives, creativitat científica i una capacitat de comunicació més intensa. Els desastres tenen un cost dolorós, però també obren una escletxa d'oportunitat. La pesta negra medieval va donar lloc a una nova cultura. La covid-19 ha creat una crisi d'expertesa i de legitimitat. Ara ningú té la certesa del que cal fer, els metges discrepen, les vacunes es fan la competència, la població s'adona que la ciència no és objectiva i neutral, detectem vulnerabilitats a molts nivells. També s'obre la classificació del coneixement, perquè els sabers tradicionals no garanteixen res i tenim una oportunitat única per replantejar qüestions fonamentals, com ara les matèries dels nostres sistemes educatius, que venen del segle XIX i encara s'estan perpetuant.

“Hem de replantejar el nostre model productivista.

Formem part dels desastres ecològics que provoquem.”

Paula Bruna. Doctora en Belles Arts per la UB

Pere Puigdomènech i Rosell

Doctor en Ciències Biològiques per la UAB.
Investigador del CSIC.
Membre de l'IEC.

Començaré amb dues afirmacions fortes i després matisaré: hi ha progrés científic? Sí. Hi ha d'haver límits a la ciència? No, no n'hi hauria d'haver. Si observem el progrés de la ciència en els darrers cent anys, veiem que la nostra metodologia ens ha permès analitzar objectes amb una profunditat que mai havíem pogut imaginar. Les idees de la ciència també s'han fet molt més completes i les aplicacions d'aquest coneixement també han crescut.

La ciència no hauria de tenir límits perquè la curiositat humana és infinita, i cal preservar la llibertat de recerca. Ara bé, sí que hi ha límits. En primer lloc metodològics, perquè hi ha experiments que són materialment impossibles de realitzar, com remuntar-nos a 3.500 milions d'anys enrere per observar com es va originar la vida al planeta Terra. També hi ha límits econòmics, atès que hi ha experiments irrealitzables per massa cars, com ara multiplicar per deu les dimensions de l'accelerador del CERN. I, finalment, hi ha limitacions regulatòries i ètiques, que vetllen per la bioseguretat en segons quins experiments amb humans. Només considerem vàlides per a la ciència aquelles recerques que garanteixen bones pràctiques. Hi ha, doncs, límits obvis que marquen l'activitat científica, però hem d'estar segurs que tenim la millor ciència possible a l'hora de decidir sobre aquests límits. La ciència és, en definitiva, el conjunt de mètodes que tenim per entendre el nostre món i una eina essencial per a una societat democràtica que vol prendre decisions correctes.

Miquel Porta Serra

Metge i epidemiòleg a l'Institut d'Investigació de l'Hospital del Mar (IMIM). Catedràtic de Medicina Preventiva i Salut Pública de la UAB.

És evident que hi ha progrés, però no és mai purament científic, perquè és el resultat de la suma de molts coneixements. Admeto que hi pugui haver un coneixement científic pur, aquell que no pretén tenir una aplicació immediata. Però hi ha un coneixement científic que ha d'estar encarnat en problemes socials. La vacuna n'ha estat un exemple. Hem vist que no n'hi ha prou amb fer una vacuna, cal també tenir sobre el terreny gent capaç de convèncer-nos de la seva legitimitat i persuadir la població perquè se la posi.

Hi ha indicadors de progrés que no estan lliures d'inconvenients. Voldria distingir entre dos límits diferents amb què es topa la ciència. En primer lloc, els límits derivats dels conflictes d'interessos dels investigadors i del poc coratge d'alguns d'ells davant de les poderoses institucions que els financen. Davant d'això ens cal un pensament crític i institucions científiques democràtiques, ben dotades i independents del poder, que puguin dir la veritat als poderosos sense deixar-se manipular. La pandèmia ha estat una oportunitat per veure com n'és de necessari integrar tot de factors socials en el coneixement científic. Cal un periodisme crític que faci la seva feina, que ens ajudi a combatre la tecnolatria, que és l'adulació acrítica de la tecnologia, que és religiosa i acientífica. Si hi ha una bombolla genòmica a Wall Street, hem de ser capaços de denunciar-ho.

Annelien Bredenoord

Professora de bioètica a la Universitat Medical Center d'Utrecht.

En el debat sobre l'ètica de l'edició del genoma cal distingir entre l'edició del genoma somàtic, que són les cèl·lules de persones adultes com nosaltres, i l'edició de la línia germinal, que són òvuls i embrions humans, que és la que centra el debat ètic, ja que, quan s'edita la línia germinal d'un embrió, aquest infant tindrà un genoma modificat, però també la seva descendència i les següents generacions, amb conseqüències importants.

En principi no hi ha arguments invalidants contra l'ús sistemàtic de la modificació de la línia germinal. Ara bé, és important que si utilitzem l'edició de la línia germinal per aconseguir infants sans, cal establir una sèrie de requisits.

En primer lloc, ha de ser segura. És una condició tècnica. En segon lloc, cal establir l'equitat en l'ús i l'oferta de la tècnica; és a dir, que o bé hi té accés tothom o bé ningú, perquè aquest requisit permet prevenir que es produeixi una competició ferotge i bretxes creixents entre les persones a causa de la seva constitució genètica.

La modificació de la línia germinal serà el pas següent per als desenvolupaments biomèdics. Deixem de debatre si estem a favor o en contra de l'edició del genoma de la línia germinal, i comencem a pensar en polítiques prudents i també en disposar de directrius internacionals per a la traducció clínica de tecnologies reproductives humanes.

Insoo Hyun

Professor de Bioètica a la Facultat de Medicina de la Universitat Case Western Reserve.

En el camp de la bioètica reflexionem no només sobre el que podem fer sinó sobre què hem de fer. Discrepo amb Annelien Bredenoord quan diu que no té sentit qüestionar l'edició de la línia germinal. Abans de modificar un embrió ens hem de preguntar quines alternatives tenim. Suposem que vols procrear però corres el risc d'engendrar un fill amb problemes genètics. Ara mateix, tens tres alternatives: pots adoptar, tenir un donant d'esperma i fer una fertilització *in vitro*, o fer un embrió amb esperma i òvul propis i analitzar-lo abans d'implantar-lo per descartar problemes genètics. Són opcions realistes, que ens donen garanties a l'hora de tenir un fill sa. En canvi, l'edició germinal ens porta una sèrie de riscos que ara per ara podríem evitar amb aquestes tres opcions. Per fer bé recerca en l'edició germinal, hauràs de disposar d'una mostra àmplia d'òvuls. Després has de crear un embrió que estarà destinat únicament a la recerca i que eventualment hauràs de destruir, però hi ha països que prohibeixen la destrucció d'òvuls fecundats. Al Canadà, no pots fecundar embrions només per estudiar-los. Als Estats Units no està permesa aquesta recerca amb finançament federal. Tampoc pots fer servir els embrions sobrants de clíniques de fertilitat perquè tenen massa cèl·lules i, si vols editar-les genèticament, hi ha cèl·lules que no incorporen el canvi i acabes tenint un mosaic genètic. Serà molt més segur crear en el futur esperma i òvuls humans a partir de cèl·lules mare, com ja s'ha fet en ratolins. No estic en contra de l'alteració genètica si és per curar malalties.

Núria Montserrat

Professora d'Investigació a ICREA Institut de Bioenginyeria de Catalunya (IBEC)

La biologia sintètica se serveix de la síntesi de biomolècules o de l'ús de l'enginyeria per construir sistemes biològics amb funcions noves que no es troben a la natura. Les cèl·lules mare pluripotents tenen el potencial de proliferar, d'organitzar-se i dividir-se, i donar lloc a qualsevol cèl·lula del nostre cos. La biologia sintètica ens permet programar aquests tipus de cèl·lules i crear circuits genètics per formar microòrgans humans, organoides. No es tracta només d'aplicar principis d'enginyeria, sinó pensar en principis biològics. Partim d'un sistema viu per entendre com es comuniquen les cèl·lules i, a partir d'aquí, anar modulant les respostes per construir sistemes vius nous.

Al laboratori de l'Institut de Bioenginyeria de Catalunya hem generat microòrgans de ronyó per entendre com s'organitza el teixit d'un òrgan o per què un òrgan deixa de funcionar. Investiguem com es desenvolupa un òrgan per entendre el sistema model a partir del qual es genera un ronyó i, així, poder convertir les cèl·lules en cèl·lules de ronyó. Cap organoide d'aquest tipus s'ha implantat encara en un pacient, i encara som lluny de generar sistemes vius amb cognició o amb memòria, però és interessant que ja en parlem.

Julian Savulescu

Professor d'Ètica Aplicada a la Universitat d'Oxford

El transhumanisme és un moviment que vol millorar l'ésser humà. No només per tractar malalties, sinó també per estendre l'esperança de vida o fer millors les nostres capacitats físiques i cognitives. Els primers transhumans ja s'han donat amb el naixement de Nana i Lulu a la Xina, dos infants que va ser modificats genèticament des del seu embrió per tal que fossin immunes al VIH. La meua divisa és "ser humà és ser millor". No es tracta només de ser més sa o de viure més anys, sinó de millorar les nostres capacitats morals. Amb les tècniques adequades podríem reduir les psicopatologies, que tenen un alt component genètic. Ara bé, les capacitats que volem millorar depenen de molts gens. Es podria donar el cas que féssim un humà més intel·ligent, però també més autista. Al principi, l'enginyeria genètica pot augmentar les desigualtats, com fan totes les noves tecnologies, però quan esdevingui més barata i accessible podrà estar a l'abast de tothom, com ha passat amb l'*smartphone*, l'educació o la salut. L'enginyeria genètica té els seus riscos, però els reptes que té davant la humanitat encara són més grans. Necessitem la biologia per modificar-nos, perquè nosaltres mateixos som el problema. Som l'elefant a l'habitació.

“Les capacitats que volem millorar depenen de molts gens. Es podria donar el cas que féssim un humà més intel·ligent, però també més autista.”

Julian Savulescu. Professor d'Ètica Aplicada (Oxford)

Gràcies a la seva tenacitat, rebel·lia personal i caràcter indomable, Luis Cabrera (Arbuniel, Jaén, 1954) ha anat trenant una trajectòria vital desbordantment rica que ara explica al seu llibre de memòries *La vida no regalada* (Roca Editorial, 2021). Es tracta d'una novel·la biogràfica en la qual Lorenzo Almendro, el seu *alter ego*, rescata el nen humiliat que corre amb vestits estrafolaris per un poble de la serra de Jaén, d'on la seva família l'"arrencarà" als nou anys; l'adolescent imberbe i intrèpid que s'involucra en la lluita antifranquista i els moviments veïnals al barri de Verdum;

Luis Cabrera
"Quan m'han fet mal, no he parat l'altra galta."

el rodamón que recorre Europa com a músic de carrer o el visionari que funda el Taller de Músics.

Mai no ha deixat de ser qui va ser. És autor dels assajos *Els altres andalusos* (obra col·lectiva, La Esfera de los Libros, 2005) i *Catalunya serà impura o no serà* (Pòrtic, 2010), i al llarg de la conversa deixa anar una prodigiosa torrentera d'idees i vivències, històries sucoses i reflexions intel·ligents.

“Vaig arribar a aquest món per deixar-hi empremta”, escriu al final del llibre. Des del primer moment tenia clar el que volia fer i ho ha fet?

Des que vaig néixer, les circumstàncies m'han estat adverses. La meua família era molt pobra, molt humil, però la meua mare sabia cosir. Havia fet un curs de patronatge per correu, i amb un simple retall ens confeccionava uns vestits a la meua germana i a mi que, no vegis, no els portaven ni els rics. I això, a Arbúnel, el petit poble de Jaén on em vaig criar fins als nou anys, xocava i generava moltes enveges. Jo és que a més era un nen molt fi, molt prim, amb uns ulls verds que cridaven molt l'atenció. Semblava una nena i es reien de mi, m'humiliaven. Però jo sabia que no era una nena i durant molt de temps vaig haver de lluitar contra aquest estigma. Els nens m'empaitaven i em cridaven: “Nena, nena!”. També em van posar el sobrenom de “Torero”.

Perquè tenia molta empena?

No, per culpa d'un vestit vermell que m'havia fet la mare, amb les solapes de pell negra, una armilla a joc i sabates de xarol. Jo devia tenir set anys i, és clar, surts al carrer amb aquesta fila...

I vostè com ho vivia?

Malament, molt malament. El que passa és que la bondat i la maldat són dues cares d'una mateixa moneda. Era espavilat, aprenia ràpid, i tots aquells nois grans que em molestaven després em venien a demanar que els ajudés a fer els deures. Els deia que sí, que d'acord, però els enganyava perquè l'endemà el mestre els donés llenya. Era la meua venjança, allà sortia la meua part malvada. Crec que és en aquell moment quan comença a forjar-se en mi una personalitat dual que he hagut d'anar polint, administrant i gestionant amb els anys. Al final ha guanyat la bondat. Però quan m'han fet mal, no he parat l'altra galta. Em pegaven al carrer i, quan arribava a casa, la meua mare em donava unes pallisses tremendes utilitzant fins i tot les seves sabates de taló, perquè era molt presumida. Em pegava per tot. Per haver-me ficat al riu a collir crancs, per trencar les vambes jugant a futbol. Pel que fos, ella tot ho solucionava així.

Ha arribat a entendre-la, a perdonar-la?

No, ara té 94 anys i ja veurem... Però hi ha hagut èpoques en què era impossible.

Davant d'aquesta situació de fustigació, deixar el poble i venir a Barcelona podria semblar un alliberament per a un nen de nou anys. No obstant això, descriu la partida familiar en un camió carregat

de llits amb una imatge dolorosa: “Assegut sobre els matalassos en sentit contrari a la marxa”.

Jo no volia sortir d'allà, per a mi allò era un exili. Crec que ja és hora que parlem d'exili. En el cas dels pares, dels adults, es pot parlar d'immigració, però als fills d'aquelles persones que van haver de marxar per qüestions polítiques, socials o econòmiques, literalment ens van arrencar de les nostres vides. I això produeix un trencament. I d'aquí segurament ve aquesta determinació per superar-me, per deixar empremta.

Quina impressió li va produir aquella Barcelona de blocs de ciment que veia des del barri de Verdum?

Eren carrers plens de terra i pedres amb desnivells i camps replets de runa. No tenia res. Aquells blocs de cinc plantes del carrer Cuartel Simancas, on vivíem, eren com gegants terrorífics. Em preguntava: què hi faig jo aquí? Els nens, molts del meu poble i fins i tot alguns familiars que havien portat la seva ràbia amb ells, em seguien pegant, em deixaven de banda. Recordo que vaig fer dos amics, en Braulio, un cubà que havia vingut a viure amb uns familiars gallecs, i Joan Sans Villena, un català que vivia en una planta baixa amb un hort al darrere que em recordava les cases del poble. M'havia cridat l'atenció perquè la seva mare sortia a la porta i cridava: “Joan, vine a dinar”. La meua, des del tercer quarta, cridava: “Luis, sube a comer”. I jo vaig pensar, “aquest és el meu, el diferent”, igual que el cubà, que a més sabia gallec. I d'aquí surt el meu interès per aprendre català.

“En el cas dels adults es pot parlar d'immigració, però als fills d'aquells que van haver de marxar per qüestions polítiques o econòmiques, literalment ens van arrencar de les nostres vides.”

En quin moment mor aquell nen tímid i poruc, i neix el Luis Cabrera rebel i tenaç que coneixem avui?

Li ho dec al meu pare, això, a qui dedico el llibre. Era un home tan bo que per no ferir no parlava, per això qui manava a casa era la meua mare. Ella no parava mai de punxar-lo. “Treballes a la metal·lúrgica, però et passes els caps de setmana a casa de braços plegats sense fer res”, li deia. I vinga, i vinga... Fins que un dia se'n va anar a Santa Coloma a casa d'un paisà que hi tenia un bar, El Descosío, per demanar-li feina. No acostumava a beure, però aquell dia va tornar borratxo. Va pujar les escales de quatre grapes i quan es va haver espavilat em va dir: “Luis, de vegades ens hem d'emborratxar per fer allò que sobris no som capaços de fer. M'has de jurar una cosa: que li fotràs una pallissa fins a fer-li sang al primer de la colla que et falti al respecte. Jo seré a la finestra mirant”. És el que vaig fer, i a partir d'aquell moment em van deixar més o menys en pau. I és en aquell instant, als tretze anys, com que vaig

ser capaç d'afrontar una cosa que fins llavors no m'havia pogut ni plantejar, que neix Luis Cabrera.

I es converteix en un adult de la nit al dia.

Als catorze anys acabo els estudis primaris i començo a treballar en una bodega, després de cambrer en un bar d'Horta. D'allà salto al tèxtil i més tard jo crec que em converteixo en el primer missatger que hi va haver a Barcelona. Amb una Mobyette em dedico a repartir fotos de casaments, batejos i comunions, cobro factures a botigues de queviures de l'Eixample i reparteixo el diari esportiu 4-2-4, del Grupo Mundo. Vaig agafar el gust a la vida d'autònom, la llibertat d'horaris, i mai més no vaig tornar a treballar per a algú altre. Sempre m'he buscat la vida pel meu propi compte.

Un dia, als setze anys, escolta Morente al programa *Romero y su tocadiscos flamenco* i allò li capgira la vida.

Sonava "Sentado sobre los muertos", de Miguel Hernández, que acaba: "Varios tragos es la vida y un solo trago es la muerte" (canta). Vaig entrar en xoc. Quan escolto aquella veu, aquells girs i aquell text, em dic: "Jo he de conèixer aquest home". Havia començat ja a freqüentar els soterranis de la parròquia de Sant Sebastià, que aplegava tota la clandestinitat de la zona, i també m'encarregava de la comissió de Cultura de l'Associació de Veïns de Verdum. Els proposo crear la Peña Flamenca Enrique Morente.

"Enrique Morente ha estat el meu germà i el meu mestre, una persona plena de sentit de l'humor, de sornegueria, d'intel·ligència i de gràcia."

Se'n va a Madrid a conèixer el mestre i viu una nit iniciàtica.

Em presento a Radio Juventud i li demano el telèfon a Ricardo Romero, que m'adverteix: "Ves amb compte, perquè Morente és roig". Li vaig trucar i vam quedar en una cafeteria de la Gran Via. Era amb Pansequito i l'Indio Gitano. La idea el va engrescar, imagina't, jo era un complet imberbe. Després vam anar a sopar i vam acabar en una mena de discoteca on es reunien els gitanos que controlaven la prostitució de qualitat mitjana alta. Anaven a aquell antre de matinada, a fer comptes. I allà hi havia Camarón. Veig com l'Enrique i ell s'abracen, eren com germans. I jo, seguint el consell de l'Enrique, que m'havia dit que si volia ser acceptat en el món del flamenc havia de fer el que veiés que feia tothom, començo a beure whiskies i a fumar xocolata. No vegis, jo era verge en aquestes coses, però m'apunto a tot. Hores després, Morente i Camarón s'enreden mà a mà per fandangos i allò va ser una bogeria. I per primera vegada sento de la boca d'algun d'aquells gitanos la paraula *duende*. A la sortida, a rodolons pel carrer, vaig preguntar a l'Enrique que què era allò. "Mira, Luis, el

duende són dos borratxos pel carrer buscant un cotxe que no troben". I allà vaig començar a entendre el sentit de l'humor, la sornegueria, la intel·ligència i la gràcia d'una persona que ha estat el meu germà i el meu mestre.

I aquí és quan deixa de ser "Torero" per convertir-se en "El Drogas"?

Comencen a dir-me així quan entro a Bandera Roja, una història en què em fico per afinat amb dos nois de la meua edat, Fernando Pindado, *El Tati*, i Francisco Martínez *Chapo*. En aquell temps venia a la penya amb la seva gent El Pitus, un dels líders de Nou Barris, que es feien els seus porros... Els grans passaven del tema, però jo no. I per això el nom d'"El Drogas". Als setanta, ser del PSUC a Nou Barris era ser de dretes. Però jo sempre vaig tenir una contradicció entre marxistes i llibertaris, fins que un dia uns vells cenetistes, gent culta, em van fer veure que m'estaven utilitzant per tirar fulls de mà que escrivien d'altres, quan jo segurament els podria escriure millor.

Però la policia l'enxampa *in fraganti*, i fa els divuit anys a La Model, per rumbes.

A un noi de disset anys, que hauria de ser delictes, li encarreguen que porti tot tipus d'artefactes, punxons, cadenes, canonades de plom, per armar els piquets de defensa en una manifestació de suport a una vaga general a Ferrol. Aquell era jo. Va aparèixer un zeta i em va portar a la comissaria de Via Laietana. De cop i volta em van clavar dues bufetades, perquè són més humiliants que els cops de puny, i a mi no se m'acut res més que preguntar-los si eren catalans. Comença l'embolic. Em lliguen a una cadena i comencen a clavar-me empentes, arriben els insults, les escopinades... Així durant tres dies, i jo no paro d'insistir amb el català. Em sortia de manera natural. Els volia posar nerviosos, provocar-los, perquè recordava el que m'havia dit el meu pare. Si em feia petit, estava perdut, pensava. Després vaig ingressar a La Model i allà em va salvar que, en lloc d'estar amb els presos polítics, vaig contactar amb delinqüents de pa sucats amb oli que coneixia del barri i que em van protegir del grup dels durs. Vam organitzar fins i tot una farra per celebrar el meu aniversari, amb un pastís que va aconseguir fer-me arribar la meua àvia. Vam aparèixer guitarres, va aparèixer xocolata, i vam cantar per rumbes a Camarón, a Bambino, a Los Chichos... Vaig estar-hi uns pocs dies. Un any després de la sortida, em vaig alliberar del jou del comunisme, perquè per a mi va ser un jou.

Tot i que abans d'entrar a presó ja havia assajat un nou estil llibertari viatjant per Europa com a músic de carrer.

Volia veure com es vivia als països democràtics. Amb tres companys de la penya vam recórrer pràcticament tot Europa en sis mesos. En Morcillo feia de *palmero*, en Lázaro tocava la guitarra, la Conchi ballava i jo cantava. Vam guanyar molts diners actuant a les places. A la del Louvre va ser brutal, mai no he tingut tantes càmeres gravant. El quarter general el teníem a la ciutat lliure de Christiania, a Copenhaguen, on hi havia dutxes i dormitoris comunitaris que em van servir per

aprendre molt de tècniques amatòries... Però la meua obsessió era saber qui manava en aquella comuna, fins que vaig arribar a tres professors universitaris que eren qui movien els fils. Després vam anar a Estocolm i la cosa es va complicar. Feia fred, la gent no s'aturava al carrer, i ens vam haver de buscar la vida com murrís, robant als supermercats i marxant sense pagar dels restaurants. I ens van enxampar, és clar.

D'aquella estada a Christiania va portar *El libro rojo de los escolares*, un llibre que seria decisiu en el nou rumb que anys més tard prendria la seva vida.

La penya flamenca, on venien a fer xerrades gent com Pasqual Maragall o Josep Maria Balcells, es dissol el 1978. Havien aparegut per allà uns païos entre els quals hi havia Joaquín Gambín, *El Grillo*, que en realitat eren delators de la policia i volien captar joves per a la FAI. Quatre nois s'hi van involucrar i després van ser detinguts per la seva implicació en el cas Scala. Molts socis es van donar de baixa en massa i allò va ser la fi de la penya. Jo havia conegut poc abans Fernando H. Les, que tenia una distribuïdora editorial, Distribuciones Epicuro, que duia el fons de Castellote Editor. I se'ns va acudir traduir del danès *El libro rojo de los escolares*, que ens havien donat els popes de Christiania. En vam tirar 200.000 exemplars i es venia a 50 pessetes. Vam portar caixes i caixes als quioscos de la Rambla, que es buidaven en qüestió de

dies. Van començar a demanar-nos-en des de llibreries de tot Espanya i aquest cop també ens van enxampar.

“El flamenc té un codi tan complex com el de la música clàssica, i la gràcia és que, igual que el jazz, neix de les classes pobres.”

Al local del carrer Requesens, al Raval, on tenia la distribuïdora, va fundar poc després el Taller de Músics, una escola que connectava el flamenc amb el jazz. Per allà hi han passat Mayte Martín, Miguel Poveda, Chicuelo, Rosalía... Avui forma part de la normalitat, però llavors la seva pretensió d'ensenyar flamenc en una escola era poc més que un anatema.

Jo no m'he cregut mai aquest rotllo de la sang. Si un flamenc neix a la selva envoltat d'animals, no aprèn ni a parlar, per molt gitano que sigui. A tot estirar, imitarà els sons d'un tigre, dels arbres o de la pluja. Si neixes en una família on es canta i es balla, imites els grans, cantes i balles, però d'aquí a ser professional hi ha tot un món. El flamenc té un codi tan complex

com el de la música clàssica, i la gràcia és que, igual que el jazz, neix de les classes pobres, gent analfabeta que crea uns codis molt bèsties en harmonia i ritme. Això té molt de valor, és un patrimoni enorme.

A la novel·la explica que va aconseguir desplaçar el tràfic d'heroïna del Raval gràcies a Camarón. De debò va passar així?

Totalment. A la zona hi havia un problema greu amb la droga, hi havien mort prop de quaranta joves i la policia no hi feia res. M'assabento que a sobre d'on ara hi ha el JazzSí vivia un antic macarra, personatge sinistre i fosc, que duia pistola. Em vaig imaginar que ell devia saber qui controlava el tema de l'heroïna i vaig anar a preguntar-l'hi, perquè allò s'havia d'acabar. "Tu coneixes el Camarón?", em va preguntar. "Sí, el conec". "Doncs si aconsegueixes que el capo que controla l'heroïna el conegui, s'acabarà la droga en aquesta zona". A través d'un infermer de Can Ruti els vaig posar en contacte, van quedar en un bar, es van fer fotos, i tres dies més tard pràcticament havien desaparegut tots els peons de la droga als voltants del Taller de Músics. Al capo, un gitano panxarrut i corpulent, el van trobar mort un mes i mig després a casa seva, envoltat d'ampolles de whisky, heroïna i paperines de coca. La festa se li havia escapat de la mà.

"Un amic pot ser el teu pitjor enemic perquè sap més de tu que la resta."

Vostè té por d'alguna cosa?

De res. Només els ignorants no tenim por.

Al final sempre se'n surt, però sembla com si tota la seva vida hagués estat nedant a contracorrent. Demana matrimoni a la filla d'un gitano, i aquest no l'hi posa fàcil.

Ell s'havia casat amb una paia i no permetia que jo em casés amb la seva filla, així que el que vam fer va ser escapar-nos i no vam aparèixer fins a sis mesos més tard. Amb la meva dona, i també amb els meus sogres, vam participar en les lluites veïnals a Roquetes, segrestant autobusos perquè allarguessin el trajecte fins al final dels carrers més costeruts. Després va venir la desmitificació de la classe obrera. Amb la meva dona ens repartíem les tasques domèstiques; jo també rentava, fregava o sortia a la terrasseta comuna a estendre la roba. I van començar a dir-me *marieta*. Allò no anava amb mi, em vaig adonar que havia de sortir del gueto. Una cosa era lluitar perquè el barri tingués unes condicions dignes, i l'altra, les qüestions de caràcter personal, que aquells treballadors no entenien. I vam anar a viure a Gràcia.

En el seu últim concert a El Molino, un mes abans de morir, el 2010, Enrique Morente li va dedicar una *soleá* al seu amic Luis, de qui va dir: "No he conegut ningú que hagi estat capaç de fer més enemics en tan poc temps". Té més enemics que amics?

Sí, és clar. Un amic pot ser el teu pitjor enemic perquè sap més de tu que la resta.

Teresa Sesé, periodista

Martí Petit, retrats

La vida no regalada. Luis Cabrera

Roca Editorial, 2021

El substrat tel·lúric de Francesc Serés

Anna Carreras i Aubets — Il Premi Proa de Novel·la, *La casa de foc* (Proa), de Francesc Serés (Saidí, 1972), és la història d'una suma de fragilitats. Publicada sis anys després de *La pell de la frontera* (Quaderns Crema), la novel·la arrenca quan el Mau, un narrador gens omniscient, un divorciat en hores baixes, s'instal·la en una masia plena d'escorpins a Sallent de Santa Pau, a la Vall del Ser, un univers hermètic de la Garrotxa amb "oceans i continents", que, en l'obra de Serés, funciona com un protagonista més amb identitat pròpia: "Els llocs es nodreixen de la gent que hi arriba i de tota la gent que explica coses", diu l'autor.

Professor d'una aula d'acollida a Olot i amb coincidències autobiogràfiques filtrades per la ficció, el protagonista coneixerà els seus veïns, entre els quals destaca Jordi de Can Sol, un home poderós, tèrbol, un saurí que té el do de trobar aigua sota terra, i que convenç en Mau perquè faci de tutor de la Mar, la seva neta de tretze anys. La Mar té les capacitats i les habilitats del seu avi, algú que sent que les pedres rodolen per sota del carrer i que troba nens perduts a la muntanya. En Jordi de Can Sol té por que la neta es perdi a la vida.

Serés sap fer que el lector recuperi l'emoció per la lectura a través d'un relat molt ben escrit, que dansa entre els trets costumistes i el *thriller* psicològic.

I aquesta predicció serà el detonant per conèixer problemes universals que afecten l'espècie humana. A partir d'una experiència viscuda en primera persona durant set anys, Serés ha sabut transformar una etapa de la seva vida —que no volia que quedés reduïda a una carpeta de fotografies— en aquella mena de literatura orgànica que aporta alguna cosa grossa als altres.

La novel·la, que funciona com una confessió, "l'única manera de perdonar-nos", es basteix a partir d'un extens *flashback* en què Serés reconstruirà no només la vida d'aquest cacic imperatiu sinó de tota la gent del seu entorn i, per extensió, de tota una època. El protagonista sempre serà un foraster, i és precisament aquesta condició d'estranger la que farà que tingui una visió distanciada propícia per analitzar i retratar les constel·lacions del món: "No sé quants mons calen per explicar-ne un altre".

Narrador en primera persona

Amb un discurs assentat en un context de crisi econòmica i social, d'especulació immobiliària, de tràfic de drogues i d'impacte de la nova emigració, Serés estructura *La casa de foc* en tres parts conduïdes per un narrador en primera persona que dubta constantment sobre com es rebrà el que explica: "Quin desastre, no sé contar mentides i les millors veritats que puc explicar no sé si se les creurà algú". Però el lector intel·ligent sap activar el pacte de ficció, suspèn la seva incredulitat i acompanya el narrador en la seva recerca constant de respostes a fenòmens presumptament inexplicables. Serés ens submergeix en el paisatge de la Garrotxa, on els quilòmetres i els minuts tenen una altra dimensió. El narrador dorm en un llit de basalt volcànic, amb els fòssils i la Pedra del Diable a tocar. Un escenari

antediluvià i tel·lúric que abriga personatges que veuen el que no veïem la resta dels humans, "la llum de dins de les coses", tal com diu el títol de la primera part de *La casa de foc*, imatge de l'essència humana i dels secrets que flueixen pels aqüífers subterranis.

Amb *La casa de foc*, Serés sap fer que el lector recuperi l'emoció per la lectura a través d'un relat molt ben escrit, que dansa entre els trets costumistes i el *thriller* psicològic. L'autor descriu la contemporaneïtat, l'estat de macrocrisi que fa dècades que patim, a partir de microhistòries que, entrelaçades amb una gran destresa narrativa, basteixen un fresc sobre la memòria, sobre els ventres de la terra i, en paral·lel, sobre les nostres febleses. Som a dins d'una casa que crema, que irradia foc, l'element clau que acaba provocant el moviment de tota la novel·la. Una experiència viscuda que ha donat sentit a un temps concret i que, a través de la ficció, es transforma en una al·legoria sobre la necessitat de viure.

***La casa de foc.* Francesc Serés**

Edicions Proa, 592 pàgines — Barcelona, 2020

El llegat d’Arcadi Oliveres, l’economista pacifista

Mar Valldeorola — Immersos en la pandèmia d’un planeta que va dient prou al consumisme desenfrenat i a les guerres i els conflictes absurds, a les morts (encara) de fam i d’aquells que intenten travessar una Mediterrània prohibida..., en un món que castiga els dissidents i els converteix (també encara) en presos polítics, calen veus que remoquin la consciència i ens facin prendre partit en unes revolucions que potser són de formiga, perquè es basen en la constància i, sobretot, en la resistència i la incidència. Una d’aquestes veus, malauradament desapareguda, és la d’Arcadi Oliveres, l’economista de carrer, el profeta desarmat (com el va definir el periodista Joan Barril) o l’activista pacifista que va gosar dir, en veu alta i sense embuts, que el sistema capitalista “és un sistema criminal i assassí que cal destruir”.

No, no és tasca fàcil però tampoc una fallàcia. Arcadi Oliveres és i ha estat l’home que posava les evidències i les estadístiques sobre la taula per explicar, d’una manera pedagògica i entenedora, en els milers i milers de xerrades (però també en classes d’universitat o en tantes campanyes i lluites), que les desigualtats i els conflictes són denunciabls perquè són plens d’interessos i que tenim un món d’alternatives viable que permetria que visquéssim tots i totes d’una altra manera (i que no necessitèssim tres planetes si tothom vol un benestar al nivell de la mitjana

Oliveres és l’activista pacifista que va gosar dir, en veu alta i sense embuts, que el sistema capitalista “és un sistema criminal i assassí que cal destruir”.

de vida d’una persona europea). Però la coherència, la humilitat, el suport mutu i la responsabilitat escassegen en un món on les coordenades sembla que es conjuguin en altres direccions: les d’uns poders fàctics i sota el control dels més forts que han creat unes relacions internacionals basades en els guanys i les pèrdues. I és que sempre (hi) perden, i molt, els mateixos. Com pot ser que les vint grans riqueses del món acaparin tot el patrimoni de totes les dones del planeta? O que la despesa militar mundial sigui 40 vegades superior als diners necessaris per eradicar la fam al món? I tot i així, sempre ens queda una finestra per obrir: es diu esperança, “aquella a la qual estem obligats”, ens deia i ens ha deixat dit l’Arcadi, i que és motor i palanca cap a l’acció. Una acció que ens condueixi cap a un món més digno. I més humà i habitable.

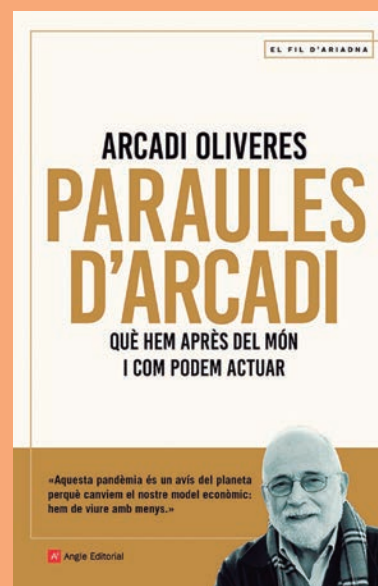
Com funciona (o com no funciona) aquest món

Paraules d’Arcadi és el seu darrer llibre, que he tingut el privilegi d’editar. Un compendi de conceptes per entendre millor com funciona (o com no funciona) aquest món, i en el qual aquest economista altermundialista i referent dels moviments socials, que deixa tota una estela d’arcadistes i seguidors de la seva lluita, repassa allò que l’ha guiat en el seu posicionament per entendre com hem arribat fins aquí, o, com diu el subtítol, *Què hem après del món i com podem actuar*. Si és que encara hi som a temps. Un llibre en què es parla de democràcia, refugiats i migracions, canvi climàtic, capitalisme, armamentisme, pandèmies, populismes, llibertat, política i moviments socials, en un vaivé que fluctua entre allò que ens oprimeix i tot el que encara està per fer, que serien les escaletes per on broten les alternatives.

Home de pau i referent també en tantes lluites històriques, el seu

compromís ha estat el de plantejar-nos preguntes, fer-nos pensar i donar-nos respostes per construir aquell “altre món possible” que va pregonar i practicar, sempre des d’una bondat... ben rebel. Figura de consens, deia que l’economia, com a ciència social, li havia ensenyat sobretot a buscar un equilibri basat en la justícia social, o, més ben dit, en la justícia global, perquè amb ell tants i tantes vam aprendre que tot estava interconnectat i que tots els nostres (petits) actes tenen les seves conseqüències. El seu és un llegat també per a futures generacions, ara que part de les seves xerrades ja les feia a escoles i instituts, insistint cada cop més en la clau de volta que per a ell permetria el canvi: l’educació. En valors, és clar.

I tal com ens ha ensenyat a viure, amb el seu discurs i la seva presa de posició, ens ha ensenyat també, en els seus últims dies, a morir. Morir d’una manera digna i amb agraïment per tot allò viscut, compartit i après. Deia que si havia estat un mestre per a tantes persones era precisament perquè havia estat un bon alumne. Ara ens queden les seves *Paraules*, un testament per continuar la seva lluita. Que ja és la de moltes (i tantes) persones.

Paraules d’Arcadi. Què hem après del món i com podem actuar. Arcadi Oliveres

Angle Editorial, 170 pàgines — Barcelona, 2021

Tot el que pot passar en un bar

Martí Sales — Som una cultura del bar: a cada època, a cada escena, hi ha un o dos bars que són un pilar, que són l'epicentre d'una comunitat efímera que s'hi troba i descobreix la sopa d'all. Cada generació, cada moguda, ha tingut els seus, i cadascun d'aquests bars mereix un llibre com aquest, perquè la seva història és la història de l'articulació col·lectiva de la cultura urbana.

De vegades, fins i tot pot ser tota una zona que es converteixi en emblemàtica, com va passar al centre de Barcelona amb els successius desembarcaments de les tropes de la sisena flota nord-americana —ho explica amb pèls i senyals Xavier Theros en el seu indispensable llibre homònim—. A partir de l'any 1951, la ciutat es va omplir de bars i discoteques amb noms atractius per als mariners ianquis (New York, Panam's, Sidecar, Kentucky), que venien de gresca a gastar-se els quartos a mans plenes. Durant l'eclosió llibertària dels setanta, aquests espais —i els carrers i places del Barri Xino— van rebre joves, i no tan joves, que fugien de la repressió de tants anys de nacionalcatolicisme i volien experimentar la seva pròpia manera de viure en tots els sentits —política, drogues, sexualitat, creativitat—. Es

---

Nazario crea "Anarcoma" a finals dels setanta. Qui millor que una puta travesti, barreja de Humphrey Bogart i Lauren Bacall, com a emblema de l'època?

va donar un tipus d'emigració diferent de la de postguerra, que havia estat fonamentalment laboral: ara, el jovent anava a les grans ciutats per trobar-se amb altres com ells, per poder fer la seva, per poder-se inventar plegats.

Com Ocaña, Nazario va ser un d'aquests joves que va agafar els trapaus i es va instal·lar a Barcelona el 1972. No triga a fundar el col·lectiu de còmic *underground* El Rollo, amb Farry, Javier Mariscal i Pepichek, que viuen en una comuna del carrer Comerç. Quan mor el dictador, és com si s'obrissin unes grans comportes: el 1975 es funda el FAGC (Front d'Alliberament Gai de Catalunya), i el 1976, el Teatre Lliure; el 1977 hi ha les Jornades Llibertàries Internacionals al Park Güell; el 1978 La Banda Trapera del Río treu el seu primer disc, i el 1979 surt el primer número d'*El Víbora*, amb l'"Anarcoma" de Nazario com a estendard. Qui millor que una puta travesti, barreja de Humphrey Bogart i Lauren Bacall, com a emblema de l'època?

El bar Kike

El 1983, al carrer Rauric reobre el bar Kike, que dona nom al llibre, un punt de trobada de putes, macarrons, camells i mariques que campaven per aquells carrerons tortuosos a tocar de la plaça Reial, on vivia Nazario amb el seu nòvio, l'escultor Alejandro. Com que els hi va la gresca, es passen tot el dia al bar i coneixen tota la patuleia: Nazario ens descriu fil per randa els parroquians i els seus vicis i dèries, entre ells un tal Paco, que fa la neteja del local i que no trigarà a convertir-se en Paca la Tomate. Escriu Nazario:

"A la Paca y a mí nos unía una enorme timidez que solo superábamos recurriendo al alcohol. Yo era su amigo famoso borracho y ella cultivaba mi amistad atiborrándome a whisky. Por

la tarde, a la hora de abrir el Kike, me acercaba por allí (...), y [Paca] ponía música y comenzaba a recoger y a fregar. Los vasos y los tragos se iban sucediendo a medida que el olor fétido iba siendo sustituido por un penetrante y repulsivo olor a lejía que repartía sin piedad, generosamente, por todos los rincones. (...) Ahora, ya las dos de este lado de la barra, reíamos compinchadas y ocurrencias dispuestas a alternar, deslumbrar o burlarnos de los primeros clientes que irían llegando".

La Paca es farà estrella de l'*underground*, amb xous espaterrants i molt punk —res a veure amb el típic *playback*—, i acabarà malament, com tantes de la seva generació. A través d'aquest ascens i caiguda, amb la narració detallada dels mil saraus que organitzava la colla (exposicions, homenatges, festes d'aniversari, manifestacions, casoris performàtics, fotonovel·les) i amb una gran profusió de fotografies de l'època, Nazario ens reviu aquella moguda tan guapa, resplendent i canalla, delirant i passada de voltes, plena de drogues, sexe, música i art per la vena, de tot el que pot passar en un bar.

El bar Kike y Paca la Tomate. Nazario

Ajuntament de Barcelona, 160 pàgines — Barcelona, 2021

Cures o barbàrie, la vida més enllà del jo

Laia Gordi — Fa poc temps llegia a la revista *Forbes* que enguany hi ha més multimilionaris que mai. De fet, l'any passat, cada 17 hores una nova persona esdevenia bilionària, segons el magazín. Davant l'any pandèmic d'imatges líquides de taüts, residències, hospitals i cues de la fam, la paradoxa és, si més no, grotesca. Uns dies més tard, a mode d'antídote —que per a això serveixen els llibres—, llegia a *El manifest de les cures* que “cada milionari és un fracàs de la política”. I vaig pensar que a *Forbes* li calien més cures i li sobraven fortunes, com al món.

El manifest de les cures.

La política de la interdependència m'ha semblat, per tant, un cant a l'esperança dolorosament necessari. Un text que un col·lectiu pseudoanònim va començar a escriure abans de la pandèmia i que, amb la malaltia, s'ha resignificat de manera plàstica; s'ha convertit en un manual de supervivència que hauríem de passar-nos de mà en mà. Ens podria ser molt útil el dia que sortim als carrers a repensar el món que volem després de la pandèmia.

El manifest és un salvavides extremament optimista sense ser ximple: un món millor és possible, perquè ja existeix en alguns racons. Sense caure en el realisme màgic del qual sovint són presoners alguns

relats de l'esquerra, la gràcia del text és la narració racional, ben documentada, farcida amb exemples de pràctiques que milloren la vida de les persones, com a punts de partida. No és tampoc un decàleg, ni el programa de cap partit; és un canvi de paradigma: “Què passaria si comencéssim a col·locar les cures al centre neuràlgic de la vida?”.

El manifest ens convida a imaginar-nos un món on l'objectiu de l'espècie humana no sigui acumular i ser més rics, sinó senzillament ser més feliços, treballar menys i cuidar-nos més. El text proposa un món possible on les cures són al centre, partint dels aprenentatges feministes, *queer*, antiracistes i ecosocialistes, amb la premissa d'anar acceptant que som interdependents: jo necessito ser cuidada per poder cuidar. Si no mirem més enllà del jo, no hi ha jo ni nosaltres (només hi ha llistes de fortunes, suposo); els autors ens proposen amb intel·ligència el concepte de “cura universal”. Una idea de cures el més àmplia possible, “entenen la cura com un principi organitzador en tots els estadis de la vida”, des del naixement fins a la mort, i incloent-hi tant les cures individuals com els espais de cura col·lectius que ens fan —o podrien fer-nos— una societat més democràtica.

La cara més fosca

Unes cures que no haurien de fer-se sempre durant el nostre temps lliure, sempre no remunerades i bàsicament des de la precarietat —i el 99% feminitzades—, sinó també des d'una professionalització digna, cooperativitzada. Perquè les cures no sempre són gratificants sinó esgotadores, i sovint ens exposen a la nostra cara més fosca, a les misèries humanes que no pengem a les xarxes socials. Així, els familiars

no sempre són els més idonis per ocupar-se'n, i d'aquí la proposta dels autors de “cura promíscua”, que no deixa de ser una manera simpàtica i provocadora de parlar d'ampliar la tribu i carregar-nos la família nuclear.

No fa gaire, en un grup de WhatsApp de mares activistes que va acabar en res per manca de temps, una mare reclamava: “Què volem? Diners i temps”. En aquell moment em va semblar enormement pràctica, potser fins i tot simplista. Avui, uns mesos de criança més tard, ja sé que tenia raó. El manifest de les cures ho refina i parla de “recursos i temps”. No vull destapar-vos com acaba, com resol la demanda de la mare del grup de WhatsApp, perquè val la pena que us cuideu i trobeu temps per llegir-vos el llibre. Però, a tall de comiat, diria que és un llibre que ajuda a recuperar certa fe en la humanitat i et deixa un somriure als llavis. Potser canviar el món era més senzill del que semblava.

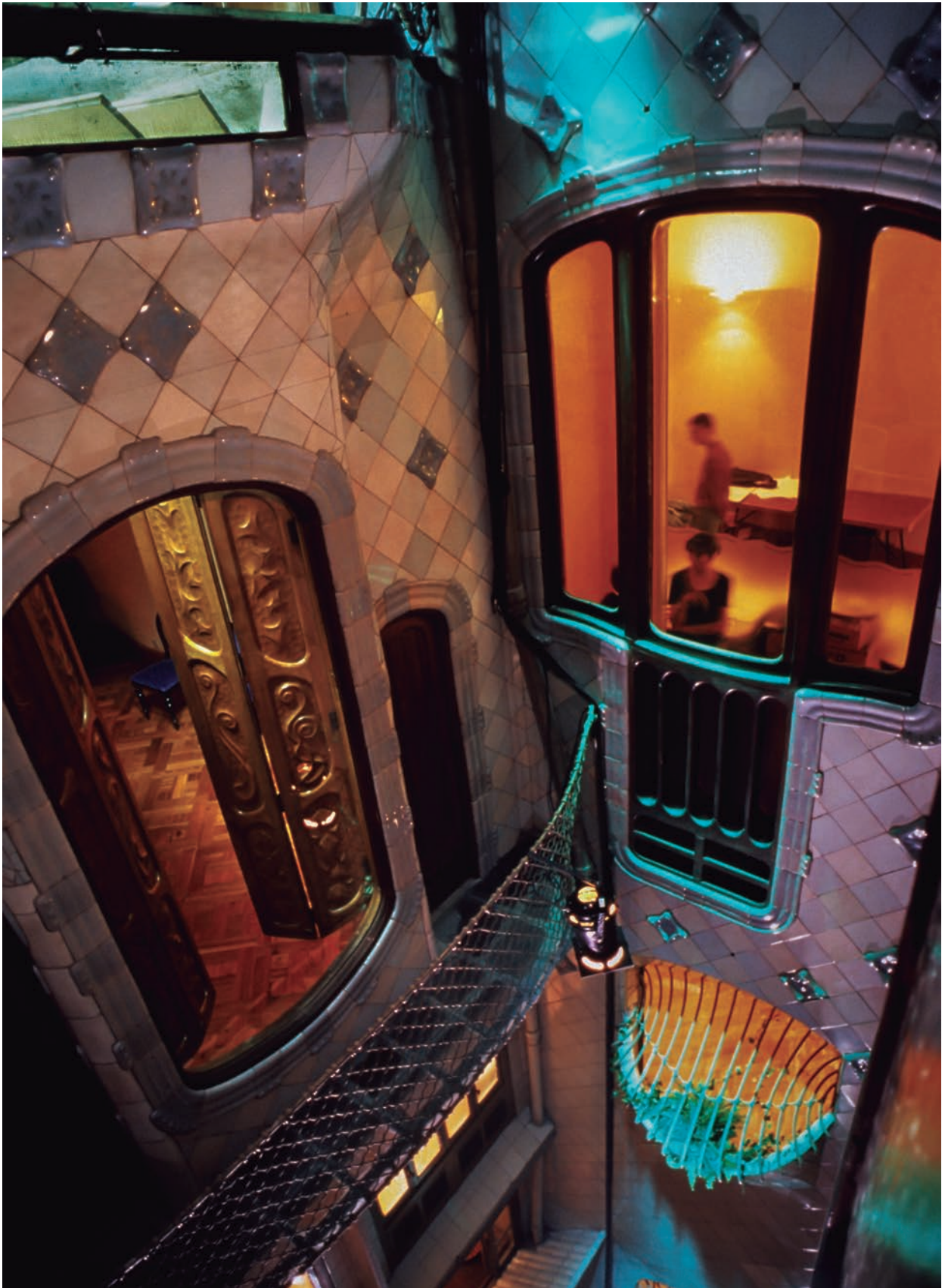

El manifest és un salvavides extremament optimista sense ser ximple: un món millor és possible, perquè ja existeix en alguns racons.

El manifest de les cures. La política de la interdependència. The Care Collective

Tigre de Paper, 144 pàgines — Barcelona, 2021

Casa Batlló. Antoni Gaudí, geni de l'arquitectura, tenia un domini prodigiós de la llum, com es manifesta a l'interior de la Casa Batlló. Aquesta imatge, que barreja llum de dia i llum artificial, revela el seu talent.

ww
ñ
hi.
S
E

a

c

h

Huracans

Carlota Gurt

El vent se'l va emportar.

Allà manxava fort.

Era un vent que no venia de cap punt cardinal, queia del cel en perpendicular i t'esclafava contra terra. Els dies que bufava amb més virulència no et deixava aixecar el cap, i si miraves enlaire, corries el perill de desnucar-te. Era el vent de l'Ai, així en deien, i de tant dir-ho les paraules s'havien aglutinat matrimonialment —fins que la mort us separi—, i ja era sempre només el vendelai, *l'indicativo passato remoto* d'un verb italià inexistent: *vendelare*.

Per què el vent vertical només existia en aquella contrada, és una cosa que ningú no sabia. Potser perquè era una terra situada a l'extrem de tot, a la intempèrie de tot.

S'esmunyia pel primer forat que trobava —unes orelles temeràries al descobert, un badall fet a destemps— i després ja no te'l treies de sobre. La gent es penjava, es matava, es posava a cardar al mig de la plaça amb vergues fosforescents, dones que bevien fins a caure mortes i homes que ploraven fins a quedar-se com un cagalló sec. Tothom es tancava a casa, tret de les criatures i els animals, que no s'afectaven amb les ratxes que baixaven com un doll d'aigua.

Així, els dies que s'obria l'aixeta del vent, els carrers s'omplien de canalla i de bèsties. Naixia un món estrafet mogut per persones escurçades. Homenets i donetes fent rutllar la vida. Tot adquiria un punt ridícul amb aquelles veuetes demanant el

© Sergi Alcázar

Carlota Gurt Daví (Barcelona, 1976) és traductora i escriptora, i ha estat una estudiant incansable: titulada en Traducció i Interpretació, Humanitats, Empresarials, Estudis de l'Àsia Oriental i Comunicació Audiovisual, també és exalumna dels cursos de narrativa de l'Ateneu Barcelonès i una boja de les llengües. Al setembre del 2021 publicarà la seva primera novel·la, *So/a*.

diari esportiu o deu talls de llom fins per arrebossar. Els fills dels comerciants els servien a tots, també als enemics: a la nena que li havia estripat el cromo preferit, al nen que li havia fet la traveta. I, mentrestant, els adults s'estaven confinats amb els porticons tancats i barrats; era malparit, el vendelai, es ficava pertot.

En aquella plana hi vivia el poeta. Els diumenges venia els versos a plaça, al lloc que el consistori li havia assignat: entre la parada de les tomates i la dona de les gallines, i de vegades fins escrivia poemes sobre *coq au vins* i tomates esventrades per fomentar la compra per

simpatia. Però la gent no estava per romanços; tothom volia mots que afartessin, versos proteics, i ni els dies bons no en venia més de dos o tres-cents grams.

Hi havia qui es queixava: ¿com que un heptasil·lab pesava més que un alexandrí; un haiku, més que un sonet? I ell, pacient,

els tornava a explicar que la magnitud dels versos no depenia de la quantitat de lletres. Els deia: brut pesa més que eixelebrat, escolteu, i repetia cada vegada més de pressa, com una locomotora posant-se en marxa: brut-eixelebrat-brut-eixelebrat-brut-eixelebrat. ¿No sentiu què feixuga aquesta u, què gràcil aquesta xeix? I la gent brandava el cap i s'allunyava amb el cistell carregat de verdures i paraules.

La dona de les gallines de vegades li comprava poesia. Per llàstima. Després la llançava sense ni mirar-se-la. Sempre li deia: “Cent grams, però tria-me’ls tu, que no tinc ganes de posar-me a remenar”. El poetastre li donava un paquetet d’aquells que feia, embolicats amb paper de seda —tothom pensava: “Val més el paper que les paraules”—, i ella li pagava amb mitja dotzena d’ous.

Fins que un matí de primavera —esclats rosats a les pomeres i camps de clorofilla rabiosa— va arribar a traïció. El mercat estava a vessar i, d’un segon a l’altre, el vent els va caure al damunt com una llosa. Tothom va córrer cap a casa, capcot, tapant-se les orelles amb les mans i cridant amb els ulls, per no obrir la boca i que se’ls fiqués a dins. Els tendals estripats voleiaven; cistells abandonats, parades desgavellades per l’estampida i un cavallet de fusta amb el travesser partit. Les notes de la parada del músic fugien amunt alliberades, també tràgiques. Una taronja òrfena rodolava cap a la font. El vendelai s’ho empassava tot, com una simfonia.

El poeta, paralitzat, s’aferrava als versos perquè no li marxessin volant. Eren tot el que tenia. La seva fe. Devia estar aterrit. O al contrari: potser se sentia exultant perquè, ara que havia deixat de fugir de coses que no es veien, l’omplia aquell orgull desafortat de plantar cara quan encara creus només en la victòria. Va obrir la boca per afartar-se de vent. En un racó, d’una lletera

---

“Així, els dies que s’obria l’aixeta del vent, els carrers s’omplien de canalla i de bèsties. Naixia un món estrafet mogut per persones escurçades.”

s'escolava un rajolí blanc sobre la terra fosca. Regar els arbres amb llet i collir-hi formatges amb pinyol a finals d'estiu, va pensar.

Les criatures van començar a ensenyorir-se del poble. Els havien enviat a arreplegar les restes de la desbandada. Corrien entre les desferres del mercat amb els cabells i la roba esvalotats, contra el vent, amollant tots els xiscles que atresoraven i que sempre portaven fermats amb el cordill de les bones maneres. Nena, no xisclis. Cordills estripats. I les rialles, també. S'obrien les portes del deliri. Alguns feien rotllana en un racó i llambregaven el poeta entre xiuxiuejos sàdics. Li haurien pogut arrencar els pèls dels collons un per un, a poc a poc. Ell, dret sobre la seva capsa, imitava una estàtua a punt de declamar. Els ulls adults se'l miraven rere les finestres. Amb por, amb enveja, amb fàstic.

El van veure plegar els trastets, inflat de vent, i partir.

Ara els reca.

Ara.

A ciutat va posar una verseria en uns baixos d'un barri amb carrers plens de promeses: Llibertat, Progrés, Fraternitat. Perill. Les vendes tampoc no eren espectaculars, però almenys el gram no baixava de seixanta euros.

Allà no hi feia mai vent. Mai. Però els seus habitants somiaven amb vendavals que s'ho carreguessin tot. Somiaven.

Fins que un matí.

Cavalcarem tota la nit.

Proa, 2020

Una ciutat musical. La Barcelona Sax-Ensemble Band fotografiada durant un assaig a Montjuïc, davant del Poble Espanyol. El saxofon era un dels instruments estrella d'una orquestra que ha esdevingut una fundació.

Festes de Gràcia. És estrany que un barceloní no visiti almenys un cop a la vida els carrers guarnits d'un dels barris més emblemàtics de la ciutat. Em va fascinar una població majoritàriament gitana que gaudia asseguda dels espectacles de carrer.

Barcelona Metròpolis**Número 119**

Juliol 2021

Direcció

Milagros Pérez Oliva

Consell de redacció

Marc Andreu, Àgueda Bañón,
Sara Berbel, Ismael Blanco, David
Bravo, Judit Carrera, Najat El Hachmi,
Sonia Fuertes, Mayo Fuster Morell,
Marina Garcés, Oscar Guayabero,
Ismael Peña López, Sara Moreno Colom,
Milagros Pérez Oliva, Marga Pont
Algueró, Bernat Puigtobella, Genís Roca
i Joan Manuel Tresserras.

Coordinació editorial

Bernat Puigtobella

Edició de textos

César Muñoz

Col·laboradors

Jérôme Ferret, Noe Ayguasenos,
Susana Brignoni, Marta Murrià, Carles
González, Marc Andreu Acebal, Jose
Mansilla, Anna Ballbona, Kathrin
Golda-Pongratz, Marta Marín-Dòmine,
Albert Nogueras, Marta Vilageliu,
Susana Pérez Soler, Teresa Sesé, Anna
Carreras i Aubets, Mar Valldeoriola,
Martí Sales, Laia Gordi i Carlota Gurt.

Disseny editorial

Ediciones MIC

Il·lustracions

Nicolás Aznárez

Portada

Nicolás Aznárez

Fotografia

Tino Soriano, Mariona Gil, Kathrin
Golda-Pongratz, Martí Petit, Marc
Lozano i Víctor Jiménez.

Infografia

Laura Navarro Soler i Albert
Martin (Storydata).

Correcció i traducció

textosBCN

Producció

Maribel Baños

Distribució

M. Àngels Alonso

Administració

Jordi Madaula

Dipòsit legal

B. 37.375/85

ISSN 2340-129X

Editor

Ajuntament de Barcelona

Edició i producció

Consell d'Edicions i Publicacions:

Jordi Martí Grau, Joan Subirats
Humet, Marc Andreu Acebal, Gemma
Arau Ceballos, Àgueda Bañón Pérez,
Marta Clari Padrós, Núria Costa
Galobart, Albert Dalmau Miranda,
Laura Pérez Castaño, Jordi Rabassa
Massons, Joan Ramon Riera Alemany,
Pilar Roca Viola, Edgar Rovira
Sebastià i Anna Giralt Brunet.

Directora de Comunicació:

Àgueda Bañón

Direcció de Serveis Editorials:

Núria Costa Galobart
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona

Telèfon: 93 402 31 31

Adreces electròniques

Web

www.metropolis.barcelona

Twitter

@bcnmetropolis

Correu electrònic

bcnmetropolis@bcn.cat

*Els articles de col·laboració
expressen l'opinió dels seus autors,
no necessàriament compartida
pels responsables de la revista.*

*Els continguts de Barcelona Metròpolis
es troben disponibles al lloc web de la
publicació sota una llicència Creative
Commons de Reconeixement-No
Comercial-Compartir Igual 2.5 Espanya.*

Més informació a

www.metropolis.barcelona

Dossier

Violències urbanes

4-11

Jérôme Ferret

La nova violència social

12-17

Noe Ayguasenos

Un model de seguretat
que generi confiança

18-24

Susana Brignoni

Violències, entre
el soroll i el silenci

26-31

Marta Murrià

i Carles González

Canvis i tendències
en la percepció de seguretat

32-37

Marc Andreu Acebal

Rere les barricades
de Barcelona

38-42

Jose Mansilla

Les bullangues
de Pablo Hasél

44-53

Entrevista

Vicenç Viaplana

“Ja no tenim la certesa
del que estem veient”,
d’Anna Ballbona

62-74

Visions urbanes

**Espais memorials de la
Barcelona contemporània**

Kathrin Golda-Pongratz
i Marta Marín-Dòmine

84-87

En trànsit

**Anastasia Kavada.
Cap a una cultura
de la participació**

Susana Pérez Soler

54-60

Barcelona en dades

Economia en quarantena

de Laura Navarro Soler
i Albert Martin

76-83

Visions urbanes

L’Eixample és un procés

Albert Nogueras
i Marta Vilageliu

89-102

Plec de cultura

Debat. Límits ecològics i límits de la ciència

Entrevista. Luis Cabrera

Llibres. La casa de foc / Paraules d’Arcadi / El bar Kike y

Paca la Tomate / El manifest de les cures,

a cura de Bernat Puigtobella

104-107

Relat

Carlota Gurt

Huracans

Versión castellana
www.metropolis.barcelona/es

English version
www.metropolis.barcelona/en

**Ajuntament
de Barcelona**

**www.
metropolis.barcelona**

Número il·lustrat per
Nicolás Aznárez

Insert fotogràfic de
Tino Soriano